

MASTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
AKADEMIN FÖR BIBLIOTEK, INFORMATION, PEDAGOGIK OCH IT

Röster från periferin

Kulturverksamhet som social infrastruktur på två mindre orters
bibliotek

ERIKA STORM

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© Erika Storm

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel: Röster från periferin – kulturverksamhet som social infrastruktur på två mindre orters bibliotek

Engelsk titel: Voices from the periphery – culture activities as social infrastructures at two libraries in smaller communities

Författare: Erika Storm

Färdigställt: 2026

Abstract: Arts and culture are considered vital parts of our wellbeing, contributing to our identity-making and to the social spaces where people meet and connect. However, statistical reports have shown that cultural participation largely depends on where the cultural institutions are situated. Swedish municipalities are required by law to have at least one cultural institution: the library. This study investigates how two libraries in a rural Swedish municipality arrange culture programs and what kind of social infrastructures emerge between the library and its community when art and culture activities are conducted. Through a qualitative phenomenological study, reports from these places were collected using observational elements and semi-structured interviews with the librarians and their collaboration partners. The libraries and their culture programs serve as important cultural hubs, as well as *caring* social infrastructures, the proximity in the communities making it natural to meet and connect with people and local organizations. The libraries in the study consider their cultural activities as parts of maintaining local hope, and their collaboration partners consider the activities at the local libraries as valuable places for hope, connection and meaningfulness.

Nyckelord: Bibliotek, landsbygd, kultur, konst, social infrastruktur, landsbygdsutveckling

Innehållsförteckning

1	INLEDNING.....	3
2	BAKGRUND OCH PROBLEM.....	5
2.1	MINDRE ORTER.....	5
2.2	BIBLIOTEKET SOM RUM FÖR KULTUR.....	6
2.3	KULTURPOLITISKA ASPEKTER.....	8
2.4	PROBLEMET.....	10
2.5	FRÅGESTÄLLNINGAR, SYFTE OCH RELEVANS.....	11
3	TIDIGARE FORSKNING.....	13
3.1	SOCIAL INFRASTRUKTUR.....	13
3.2	RUM OCH UTRYMME PÅ MINDRE PLATSER.....	14
3.3	KULTURENS UTRYMME PÅ MINDRE PLATSER.....	17
3.4	SOCIAL INFRASTRUKTUR I BIBLIOTEKSRUMMET.....	20
3.5	NÅGONTING VÄRT ATT HOPPAS FÖR.....	22
4	TEORETISKA BEGREPP OCH ANALYS.....	24
4.1	TEMATISK ANALYS.....	24
5	METOD.....	28
5.1	EMPIRINS OMFATTNING.....	29
5.2	URVAL.....	30
5.3	MIKROETNOGRAFI.....	32
5.4	FORSKNINGSETISKA ÖVERVÄGNINGAR.....	34
6	RESULTAT OCH ANALYS.....	37
6.1	OBSERVATION 1 - ETT RUM FÖR PIZZA OCH BÖCKER.....	37
6.2	OBSERVATION 2 - ETT DIGITALT BIBLIOTEKSRUM.....	39
6.3	NÄRHET OCH AVSTÅND.....	39
6.4	DELAKTIGHETEN.....	44
6.5	MINDRE TILL STÖRRE GENOM SAMARBETEN.....	47
6.6	ANSVARET FÖR PLATSEN.....	51

6.7	DET PERSONLIGA BIBLIOTEKET	53
6.8	BIBLIOTEKEN OCH KAMPEN OM TIDEN	57
6.9	ETT MENINGSFULLT UPPDRAG	59
6.10	ETT RUM FÖR KULTUR	60
7	DISKUSSION	64
7.1	UNDERHÅLLSARBETE OCH TRIXANDE VERKSAMHET	64
7.2	RELATIONSBYGGANDE	65
7.3	GRÄNSDRAGNINGAR	67
7.4	RUMMET OCH EN PLATS VID BORDET	68
7.5	EN INFRASTRUKTUR AV OMSORG OCH HOPP	70
8	SLUTSATSER OCH REFLEKTION	73
8.1	NÅGRA ORD OM DENNA STUDIE	75
8.2	FRAMTIDA FORSKNING	75
	KÄLLFÖRTECKNING	77

Gränslösa tack till er som har lyssnat, peppat, stöttat, läst och tyckt
längs den stundtals knaggliga vägen.
Ingen nämnd, ingen glömd.

Ett stort tack till min handledare Jenny Johannisson, som med kunskap,
uppriktighet och öppenhet gjort allt så mycket lättare när det har varit
svårt. Ytterligare tack till Jenny Lindberg, för den tid du tog dig att
vägleda det bångstyriga på ett engagerat och lyhört sätt.

Tack till deltagarna i studien för era berättelser och er generositet med
tid.

Tack till min vän och hjälte Lena, för din godhet, korrektur och hjälp
genom syntaktiska och existentiella svårigheter.

Och tack till alla hoppfulla verksamheter som erbjuder
kulturverksamhet,
även när det är svårt.

Till min paps, som brann för sin hemort och brukade fråga hur många
barn som kom till filmklubben på biblioteket.

*Tagen i edra cyklar och cyklen upp på Oljeberget,
jag kommer efter med lättviktarn.*
(Folkligt talessätt, ursprung okänt)

Vi ses på annersia.

1 Inledning

Att ta del av konst och kultur har kommit att kopplas till folkhälsa genom kulturens identitetsutvecklande egenskaper och möjligheter för social samvaro (Folkhälsomyndigheten, 2024). Det är också ett kulturpolitiskt mål att alla i hela landet ska kunna ta del av konst och kultur i alla former (Rskr. 2009/10:145). Trots detta visar undersökningar att det kulturella utbudet är ojämnt distribuerat över landet och deltagandet i kulturaktiviteter påverkas av vilka kulturinstitutioner och valmöjligheter människor har på platserna där de bor (Myndigheten för kulturanalys, 2023). En kulturinstitution som varje kommun enligt lag (SFS 2013:801) ska ha minst en av är biblioteket.

Men trots att varje kommun ska ha ett bibliotek finns begränsade möjligheter för hur mycket kultur de kan erbjuda (Hansson, 2019). Kommuner är dessutom stora, med långa avstånd till centralorten och gles eller obefintlig kollektivtrafik. I Sverige ser vi även en minskad nationell kulturbudget, vilket drabbar biblioteken som kulturinstitution (Gordan & Claesson, 2025) – vad innebär en reducerad budget framåt för biblioteken på de mindre orterna och deras möjligheter att erbjuda kulturprogram? Och vad är det egentligen som dras ned på?

Under slutställandet av denna studie släpps rapporten *Vid vägs ände? Hur nedskärningar för folkbibliotek och studieförbund påverkar kulturens infrastruktur* (Arriaza Hult et al., 2025) och rapporten speglar erfarenheterna från denna studie. Rapporten undersöker hur biblioteken och studieförbunden upprätthåller den kulturella infrastrukturen på mindre orter och hur ekonomiska nedskärningar påverkar dessa infrastrukturer. Rapporten visar att biblioteken fungerar som *möjliggörare* (s. 57) för civilsamhällets kulturliv och som *lokalt nav* (s. 60) för kulturarbetare och personalen oroar sig för att den kulturverksamhet de bedriver inte syns och prioriteras.

Klinenberg (2019) skriver om sociala infrastrukturer – offentliga platser där människor möts och interagerar med varandra, exempelvis parker och bibliotek – som det sociala kitt som binder människor samman på och till en plats och bidrar till att lösa ensamhet och isolation i vår samtid, där människor blivit mer separerade från varandra. Han visar genom sin studie av värmeböljan i USA 1995 hur dessa sociala platser bidrar till att göra samhällen mer motståndskraftiga i krissituationer. Klinenberg oroar sig för de politiska beslut som nedmonterar dessa platser, då beslutsfattare inte fullt förstår vilken betydelse de har för samhällets välfärd. Även Mattern (2014, 2018) lyfter bibliotekens betydande roll som välfärdsinstitution och social infrastruktur genom att koppla bibliotekens verksamheter till *omsorg* [eng. *care*] och belysa deras behov av *underhåll* [eng. *maintenance*] och politiskt omhändertagande.

På mindre platser upplever människor att de inte blir hörda och som att besluten som påverkar dem kommer från centrum, där landsbygdsperspektivet skildras av de som saknar relation till den (Sjöström & Sorbring, 2026; Syssner, 2024). Ett av de mindre orternas stora problem är minskande befolkningsunderlag när unga flyttar på grund av studier, arbete, eller individuell meningsfullhet (Svensson,

2006, 2017). Syssner (2024) lyfter de existentiella problem som uppstår när nedläggningar och avbefolkning gör att ett samhälle krymper, som desillusion, uppgivenhet och social isolation.

Det finns således en samhällsrelevans att undersöka vilken roll biblioteket som kulturinstitution spelar på en mindre ort med få eller inga ytterligare kulturinstitutioner, samt vilken betydelse biblioteket och dess kulturverksamhet har för social sammanhållning och individuell meningsfullhet. Detta genom att lyssna på och ge utrymme till flera olika röster och erfarenheter från verksamheter på platser i periferin.

2 Bakgrund och problem

I följande kapitel kommer jag att teckna bakgrunden till min studie för att etablera de problem och fenomen som frågeställningarna bygger på. Inledningsvis förklarar jag de något problematiska begreppen *mindre orter/platser*¹ och *periferi* för att ge en bakgrund till varför de används som de gör, i akademiska samtal och i uppsatsen, och vad det så kallade problemet är. Därefter kommer jag att se på kulturens situation på mindre orter och deras bibliotek, samt de kulturpolitiska välfärds- och delaktighetsmålen och hur de är förbundna med studiens relevans.

2.1 Mindre orter

När jag inledde denna studie var tanken att studera landsbygdsfilialer som erbjuder kulturprogram. De orter som jag slutligen valde blev två tätortsbibliotek i en kommun med stor landsbygd, av anledningen att där sker kultursamverkan på ett sätt som skulle erbjuda relevanta perspektiv till studien. Mitt användande av de laddade begreppen *mindre orter/platser* och *periferi* är avsiktligt – Syssner (2024) beskriver hur benämningen av något kan bidra till förenklande och problematiska beskrivningar, men också att det kan bidra till en viktig politisk diskussion och synliggörandet av strukturer, som exempelvis var och hur resurser är lokaliserade. Termer som *eftersatta platser* har använts för att beskriva ekonomiskt utsatt landsbygd och det kan vara nödvändigt att benämna saker rätt för att kunna diskutera dem, då exempelvis benämningen av en plats som *eftersatt* eller *perifer* synliggör hur resurser som arbetskraft och ekonomi dras till centrum där institutioner kan växa (Syssner, 2024). Verbformen ”eftersätta” innebär i sin tur att någonting har blivit aktivt eftersatt, vilket även innebär att någon också kan agera och ta ansvar för att dessa platser inte längre ska vara eftersatta (Syssner, 2024). Att en plats benämns som *perifer* innebär inte att den är *mindre central* eller *värdefull* för de som bor där (Syssner, 2024).

Även Svensson (2017) använder begreppet *mindre kommuner* när hon diskuterar ungas livsvillkor på platser bortom de större städerna. *Mindre orter* är också ett begrepp som intervjudeltagarna själva använder för att beskriva sin ort i paritet till de större där det finns mer resurser till verksamheter och fler kulturinstitutioner. De medverkandes orter kan ses som *interna periferier* (Sjöström et al., 2025, s. 25) i relation till centralorten, i en *mindre kommun* i periferin gentemot de större kommunerna. Deltagarna lyfter också sina *mindre platser* som fördelaktiga när det kommer till närhetsaspekten. I studien framkommer att de värdeladdade begreppen *mindre*, *större*, *liten* och *stor* är

---

¹ I denna studie använder jag övervägande platsbegreppet – detta för att jag inte vill låsa diskussionen till de geografiska gränser som ortsbegreppet innebär: ibland kan flera orter uppleva sig som en plats, en kommun kan uppleva sig som en plats, en plats kan vara ett kvartersområde, och så vidare. I de fall ortsbegreppet används har hänvisningen geografisk relevans.

skiftande, och att det mindre kan vara det stora när det kommer till exempelvis proximitet, relationsbyggen och sociala nätverk.

Det finns heller inte en landsbygd, det finns flera, och det går inte att generalisera kring platsers identiteter och lokala behov (Sjöström & Sorbring, 2025).

Begreppsanvändningen mindre orter/platser är således möjligen ett sätt bryta med singulära diskussioner till förmån för det pluralistiska som landsbygd/er innebär.

2.2 Biblioteket som rum för kultur

Undersökningar (Kulturanalys Norden, 2022, 2023) visar att det kan vara svårt att finna sociala och konstnärliga sammanhang på en mindre plats, medan platser med högt kulturkapital, som storstäderna med sina statligt stödda kulturinstitutioner erbjuder både kvalitetsproduktioner och satsningar på barn och ungaverksamhet, på fritiden och genom skolverksamhet. Kulturanalys Norden (2022) lyfter faktorer som påverkar deltagandet i kultur:

För det första kan skillnaderna förstås som framför allt en konsekvens av bakgrundsfaktorerna, alltså sådant som människors sociala bakgrund, utbildningsnivå och yrkestillhörighet. Dessa faktorer skapar tillsammans olika förutsättningar, fallenhet och intresse för att ta del av de kulturaktiviteter som mäts i kulturvaneundersökningarna. För det andra kan skillnaderna snarare förklaras med att kulturens infrastruktur är ojämnt fördelad och koncentrerad till vissa platser.

(Kulturanalys Norden, 2022, s. 7)

Kulturintresset påverkas alltså av kulturvanan – vilket utbud en växt upp med eller har i sitt närområde. Kortfattat och något förenklat går det att sammanfatta som att det inte går att utveckla ett intresse för och delta i kultur som inte finns.

I Bibliotekslagen (SFS 2013:801) står att varje kommun ska ha ett bibliotek. I § 2 står också att biblioteken "... ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla". Kommunerna ska enligt Bibliotekslagen ta fram en individuell biblioteksplan där det specificeras vilken typ av biblioteksverksamhet kommunen ska bedriva.

I begreppet *kulturell verksamhet* finns utrymme för tolkning. I brist på tydligare specifikation kan kulturell verksamhet i en sparsam definition innebära att endast erbjuda kultur i form av en litteratursamling som biblioteket distribuerar till ortsborna. I den bredare bemärkelsen omfattar den kulturprogramverksamhet. Tre begrepp i relation till Bibliotekslagen har hittills nämnts: *kulturell verksamhet*, *kulturprogramverksamhet* och *kulturverksamhet* och här reder vi ut de tre begreppen.

Bibliotekens verksamhet är mångfacetterad och kantad av åsikter om vad den är och bör vara. Bibliotekens historia är kantad av olika definitioner och biblioteksrummet och bibliotekets funktioner har förändrats med åren för att fylla samhällets behov (Mattern, 2014). Mattern (2014) beskriver biblioteket som en

plats för idéer och social mening: “In short, the library has always been a place where informational and social infrastructures intersect within a physical infrastructure that (ideally) supports that program.” (Mattern, 2014, stycke 6) och kallar biblioteken ”opportunity institutions” (Mattern, 2014, stycke 11), men undrar samtidigt hur mycket ett bibliotek klarar av att vara, med ett redan stort läsfrämjandeuppdrag.

Så räcker det med att distribuera böcker som ”kulturell verksamhet”, eller förutsätts det verksamhet i form av kulturprogram att delta i? Här skulle vi kanske kunna vara tydliga och fortsatt hänvisa till kulturprogramverksamhet, men den här studien gör påståendet att “kulturell verksamhet” är kulturprogramverksamhet, inte endast kulturdistribution, och därför använder studien fortsättningsvis begreppet kulturverksamhet.

Men klarar alla bibliotek av att erbjuda kulturverksamhet, särskilt de små filialerna? Som en del av satsningen Stärkta bibliotek gav Kulturrådet Linnéuniversitetet och Joacim Hansson (2019) i uppdrag att sätta fokus på folkbiblioteken på glesbygden för att öka kunskapsläget om deras strukturella möjligheter att leva upp till Bibliotekslagen. Rapporten visade att biblioteken och deras personal hade svårt att utföra något annat än ordinarie biblioteksverksamhet i form av samhällsservice, till stor del för att det hamnat på dem att ta över de samhällstjänster som försvunnit när andra välfärdsverksamheter lagts ned.

Liknande problem sker även på nationell nivå, när servicecenter lägger ned och förflyttas och spär på den lokala oron hos människor (Claesson, 2025). I en tid när den sociala oron redan är hög, blir biblioteket den sista platsen dit den orolige kan komma, vilket adderar ytterligare arbetsuppgifter till biblioteksprofessionen (Claesson, 2025). Dessa faktorer gör det alltså svårt, eller omöjligt, för biblioteken att planera och genomföra kulturverksamhet.

Stärkta bibliotek var ett uppdrag från regeringen till Kulturrådet (2024b), som innebar att distribuera statligt stöd till folkbiblioteken under åren 2018–2023, för verksamhetsutveckling och utveckling av olika former av programverksamhet. Syftet med stödet var att;

stärka folkbibliotekens arbete med att främja läsning och

bidra till att tillgången på litteratur på folk- och skolbiblioteken förbättras i syfte att främja intresset för läsning och litteratur.

(Kulturrådet, 2024b, s.3)

Att tolka detta uppdrag var upp till kommunerna själva utifrån de lokala behoven och projektet genererade en mångfald av kulturella och konstnärliga uttryck, och utvärderingarna visade att biblioteken såg sina insatser som framgångsrika och att de genom insatserna exempelvis nådde delar av den prioriterade målgruppen unga som de inte tidigare nått (Kulturrådet, 2024b). Stödet var en del av regeringens satsning på Kultur i hela landet (SKR 2017/18:264).

Utvärderingarna av Stärkta bibliotek och de genomförda insatserna visade att projektet hade sänkt trösklar och fått ökad effekt på biblioteksanvändandet och projektet hade stärkt personalens förutsättningar genom metodutveckling, personalresurser, expertis, fortbildning och samverkan med lokala aktörer (Kulturrådet, 2024b). Det bidrog även med delade verksamhetsberättelser och metoder mellan biblioteksverksamheter (Kulturrådet, 2024a, 2024b). Vilka effekter satsningen bidragit med till bibliotekens orter återstår att kartlägga.

Men utvärderingarna visade också att biblioteken inte ser tillfälliga bidrag som en lösning – särskilt på grund av den invecklade och tidskrävande ansökningsprocessen och rekrytering av projektpersonal, och verksamheterna upplever det som svårt att fortsätta utveckla kulturaktiviteter utan statliga stöd (Kulturrådet, 2024b). Utvärderingen av Stärkta bibliotek visar således hur bibliotek på mindre orter genom en riktad satsning och finansiellt stöd framgångsrikt klarat av att planera och verkställa sina projekt, men rapporten visade också att majoriteten av verksamheterna är beroende av statligt stöd, särskilt i mindre kommuner, för att kunna arbeta med både biblioteksservice och kulturverksamhet (Kulturrådet, 2024a).

2.3 Kulturpolitiska aspekter

Biblioteken som informations- och kulturinstitution regleras genom Bibliotekslagen och de nationella kulturpolitiska målen (Rskr. 2009/10:145), som fastställdes 2009. För att uppnå de kulturpolitiska målen ska kulturen:

främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor,

främja kvalitet och konstnärlig förnyelse,

främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas,

främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan,

särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur.

(Rskr. 2009/10:145)

Kultur har kommit att kopplas till samhällets välfärd och frågor om medborgares delaktighet och tillgång (Lindström Sol & Ekholm, 2024; Lindström Sol, 2019). Flisbäck et al. (2024) skriver att välfärd kan definieras som "...ett läge av välbefinnande som är förbundet med medborgares materiella, sociala, fysiska och psykiska trygghet. Målet för den 'färd' – rörelse eller resa – som avses är således ett gynnsamt tillstånd – ett 'väl'" (s. 9). Sveriges välfärd har syftat till att genom sociala tjänster, som kultur, "... säkerställa medborgares lika utvecklingsmöjligheter, livschanser eller i alla fall drägliga levnadsvillkor" (Flisbäck et al., 2024, s. 9).

Folkhälsomyndighetens sammanfattande litteraturöversikt *Kulturens betydelse för hälsa och välbefinnande* (2024) genomfördes inom ramen för EU-projektet

”Culture for Health” – ett projekt med ändamålet att lyfta kunskap om kulturens betydelse för hälsa och välmående. Litteraturöversikten sammanfattar en mer omfattande kartläggning av hur deltagande i eller att själv praktisera konst och kultur minskar psykisk ohälsa och bidrar till ökad livskvalitet. Personlig utveckling, social samvaro, stärkt kommunikation och samarbete samt förmågan att hantera olika känslor är exempel på positiva effekter av kultur som rapporten tar upp. Översikten visar på kulturaktivitetens betydelse i att stärka människors identitet och sociala gemenskap. Kulturverksamhet är alltså någonting som kommuner och regioner både bör och ska göra utifrån ett välfärds- och kulturpolitiskt perspektiv.

Biblioteken skulle således kunna betraktas som en *välfärdsinstitution* (Biblioteksbladet, 2018), genom sitt sociala och kulturella uppdrag. DIK – fackförbundet för kultur, kommunikation och kreativ sektor (Gordan, 2024) vill lyfta begreppet *kulturell välfärd*. Anna Troberg, förbundsordförande för DIK, säger att det är en grundläggande del i människors välmående att ta del av kultur, samt att eftersom kulturell välfärd finns som begrepp i Regeringsformen kapitel 1 § 2 (SFS 1974:152) måste regeringen fundera på vad det innebär och hur de ska arbeta med det på alla nivåer: tillgången till kultur och kultur för alla, kulturskapande och hållbara kulturprofessioner. Hon tillägger att kulturarbetarnas situation och kulturen i helhet inte går ihop med en krympande kulturbudget (Gordan, 2024).

Ett av Sveriges kulturpolitiska mål benämns som *delaktighetsmålet* – vilket Lindström Sol (2019) förklarar utifrån Carpentiers tre begrepp: *tillgång*, *interaktion* och *delaktighet*, där tillgång handlar om deltagarnas möjlighet att närvara genom fysisk tillgång till plats, rum och material, *interaktion* sker exempelvis i en bokcirkel, där deltagarna själva interagerar, och *delaktighet* är en maktprocess; att exempelvis få ta del av och kunna påverka olika samhälleliga beslutsprocesser. Deltagande har med åren har blivit ett kulturpolitiskt verktyg för demokrati och ambitioner om ett breddat deltagande ett motiv till att finansiera kultur (Lindström Sol, 2019). Det har också ålagts kulturen att lösa stora demokratiska problem; istället för att vara en del av lösningen läggs det på kulturen att vara lösningen på större sociala problem som andra förvaltningsområden egentligen ska bära ansvaret för (Lindström Sol & Ekholm, 2024).

På mindre orter blir delaktighetsmålet särskilt relevant, då undersökningar och kartläggningar av utbud och tillgång har slagit fast att målet inte uppnås, eftersom utbudet och därmed möjligheter till deltagande i kulturevenemang är ojämnt fördelat över landet (Lindström Sol, 2019; Myndigheten för kulturanalys, 2023). Även för bibliotekens verksamhet är delaktighetsmålet centralt, enligt § 2 som statuerar att ”Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla”.

Men det finns flera utmaningar i uppdraget att erbjuda jämlik kultur över landet. Lindström Sol och Ekholm (2024) har intervjuat tjänstemän inom kultursektorn som vittnar om att verksamheterna vet sitt uppdrag, men upplever att det är otydligt vad de ska göra, med oklara formuleringar om hur delaktighet ska uppnås. De intervjuade upplever också att det saknas verktyg för uppföljning som

skulle kunna vara vägledande i frågan om vilka förväntningar som finns på institutionerna. Även om det alltså finns kulturpolitiska mål, så upplever kulturverksamheterna det som svårt att hitta arbetssätt för att uppnå dem, samt att tillfälliga insatser inte bidrar till längre verksamhetsstrukturer (Lindström Sol & Ekholm, 2024).

2.3.1 Kulturpolitiska paradoxer

Att driva en vägledande kulturpolitik för kulturens skull har således visat sig vara en utmaning. Kulturinstitutioner ser budgeten minska i oroliga ekonomiska tider; DIK:s ordförande förklarar hur nuvarande kulturbudget lägger satsningarna på skolbibliotek, digitalisering och AI, medan institutionerna sedan länge ligger efter ekonomiskt och försöker lösa de arbetsmiljöproblem som de ekonomiska neddragningarna har orsakat (Gordan & Claesson, 2025). Om kulturen är ett välfärdsuppdrag och om det ligger på biblioteken att finnas till för alla och om det förväntas av dem att lösa sociala problem blir det ologiskt att tänka sig att detta kan uppnås genom ett konstant minskande budgetunderlag (Lindström Sol & Ekholm, 2024), särskilt för de mindre biblioteken.

Att medlen minskar resulterar dock inte alltid i att verksamheternas service minskar. För personal på välfärdsinstitutioner är det svårt att släppa det upplevda ansvaret de känner i möten med människor; Flisbäck et al. (2024) skriver om *professionellt kompensationsarbete* (s. 15); när anställda drabbas av nedskärningar och behöver göra mer än vad arbetstiden räcker till, för att de vill det bästa för *välfärds klienten* (s. 15) och inte kan sätta gränser för vad de orkar genomföra under en arbetsdag. Personal ger mer service än vad de får betalt för eller mäktar med, på grund av det förskjutna ansvaret som innebär service som inte ingår i exempelvis bibliotekariers arbetsuppgifter, men ändå hamnar på dem på grund av medkänsla (Flisbäck et al., 2024).

Ytterligare en paradox uppstår ur de förväntningar som finns på kulturen och det upplevda ointresset från regeringen för strategier och resultat. Den styrningslogik som tidigare format välfärdsstaten och offentlig verksamhet har skiftat till en styrningslogik från det privata näringslivet – New Public Management – en marknadsorienterad styrning som medför effektivisering av offentliga verksamheter (Lindström Sol, 2019). Denna styrning kommer med en logik där nedskärningar blir en naturlig konsekvens, och med styrningsformen följer krav på kvantitativa resultatredovisningar – ett redovisningsförfarande som inte alltid passar den relationellt och kvalitativt orienterade kulturen (Lindström Sol, 2019). Kultur ska uppnå många olika saker för välfärdssamhället, men hur är det ingen som riktigt vet, och kvantitativa mätningar säger inte tillräckligt, om någonting alls, om de relationsbyggande fenomen som sker när kultur händer i ett rum (Lindström Sol & Ekholm, 2024).

2.4 Problemet

Det finns en koppling mellan folkhälsa och kultur, samt ett kulturpolitiskt mål att människor på mindre orter ska ha möjlighet att delta i kultur, men från kulturens

håll rapporteras det om brist på långsiktiga strategier och bristande intresse för uppföljning av kulturinsatsers effekter. De politiska beslut som fattas kring kulturen urholkar mer än stärker möjligheterna att uppfylla dessa mål.

Som konsekvens av bristen på uppföljning finns risken som Klinenberg (2019) ser; att sociala infrastrukturer kopplade till biblioteken som kulturinstitution bryts ned utan att beslutsfattare förstår vad det är de drar ned på och vad kultur på biblioteken bidrar med till mindre orter.

I tider av förändrade styrningsparadigm för kulturen och välfärdssamhället i stort, mot en marknadsorientering med följande mätninglogiker (Lindström Sol & Ekholm, 2024), finns även en risk att vi förlorar siktet på vad det är vi ska mäta och hur. Således finns ett behov av studier som lägger fokus på bibliotekariers erfarenheter om deras kulturverksamhet i relation till bibliotekens orter; hur den påverkar människor och platsen i sig.

2.5 Frågeställningar, syfte och relevans

Det finns flera perspektiv ur vilka en kan undersöka kulturens roll på mindre orters bibliotek; politiska, ekonomiska, sociala. Denna studie har undersökt de praktiska, sociala och existentiella förhållandena för kulturverksamhet på mindre orters bibliotek genom följande frågeställningar:

Vilken roll har kulturverksamhet på mindre orters bibliotek?

Hur ser förutsättningarna ut för biblioteken att arrangera kulturverksamhet?

Vilka sociala infrastrukturer mellan plats och bibliotek uppstår när biblioteken erbjuder kulturverksamhet?

Syftet med studien har varit att bortom politikens målbilder försöka förstå och förklara de sociala infrastrukturer som uppstår mellan en ort och dess bibliotek när kulturverksamhet bedrivs genom att lyssna på och samla in erfarenheter från platsen. Den ämnar även bidra till att flytta samtalet om de mindre platserna och biblioteken från periferi till centrum. Kulturanalys Norden (2022) ger en bild av kulturpolitikens top-down-modell, där kulturen styrs från centrum istället för att politikerna ger förtroende, makt och ekonomi till platserna utanför. Här är tanken att ge de mindre orterna ordet och för en stund skifta de spatiala förhållandena. Min förhoppning är att resultaten blir relevanta för alla som upplever sig situerade i periferin.

Det är inte möjligt att inom ramen för denna masterstudie ge ett heltäckande svar på forskningsfrågorna. Studien har försökt beskriva hur en utvald kommuns bibliotek och kulturaktörer tänker och arbetar och till vilken effekt, utan ändamål att generalisera. Men en studie behöver inte vara obetydlig för att den inte är generellt giltig och det går att bedöma hur generellt rådande vissa resultat kan vara (Repstad, 1993). Pietkiewicz och Smith (2014) argumenterar för att en särskild fallstudie kan generera generaliserbara resultat över tid genom att fler liknande undersökningar görs på fler platser. Denna studie vill lyfta singulära

upplevelser och ge dem utrymme för att de kan ha betydelse för verksamhet som sker på andra filialer på mindre orter i landet, och möjligen kan studien generera fler undersökningar som kan bidra till en större bild.

En bieffekt jag hoppas på är att visa att en väg att gå för att tala om kulturens värden i människors och platsers liv är att lyssna på röster från platser, det vill säga inte endast mäta kvantitativa värden om vem som var där eller inte – snarare bidra med kvalitativa studier av vem som upplevde någonting som hände. Det ligger inte på bibliotekens bord som kulturinstitutioner att ensamma lösa avflyttning och minskad social infrastruktur, men studien undersöker om kulturverksamhet på biblioteken kan vara en del av lösningarna, som en trygg och omsorgsfull plats (Mattern, 2014) där sociala relationer utvecklas när människor återkommer och tar del av aktiviteter som de tycker om (Klinenberg, 2019). Förhoppningsvis bidrar studien även med kunskap om betydelsen av bibliotekens kulturverksamhet till forskningsfältet biblioteks- och informationsvetenskap.

3 Tidigare forskning

Att vara ett bibliotek som erbjuder kultur för alla är ett brett uppdrag som bland annat påverkas av platsens befolkning, spatiala och geografiska förhållanden och andra verksamheter. I följande kapitel redogör jag för de teman jag placerar studien inom, genom att presentera forskning kring social infrastruktur, rumsbegreppet i relation till mindre platser samt kultur på mindre platser.

För denna studie har forskning om social infrastruktur och omsorg i biblioteksrummet bidragit med viktiga analysverktyg för att synliggöra hur studiens medverkande arbetar på samma sätt, och för denna studie hur kulturinfrastrukturerna verkar mellan bibliotek och plats och bidrar till rummets expansion och lokal meningsfullhet. Den forskning jag funnit som bedrivits om bibliotek och social infrastruktur har ett urbant perspektiv; Klinenberg (2019) och Mattern (2014, 2018) utgår från storstadsområden eller platser i anslutning till större städer, och den forskning om social infrastruktur på svenska bibliotek som bedrivits av Rivano Eckerdal et al. (2024) har likaså fokus på större orters bibliotek. I och med att området kultur och landsbygd inte är omfattande utforskat ur ett akademiskt perspektiv och eftersom landsbygdsforskningen ofta sker från centraliserade forskningsinstitutioner (Sjöström et al., 2025) har jag utgått från andra texter med relevant innehåll för undersökningen, icke-vetenskapliga texter såsom myndighetsrapporter och essäer. Jag har även utgått från erfarenheter ur texter skrivna av yrkesverksamma utan akademisk kontext, men med praktisk erfarenhet, som bidrar med berättelser och erfarenheter – som bibliotekarien Shamichael Hallman (2024) som beskriver sitt arbete med att utveckla verksamheten på ett folkbibliotek i Memphis, känt för sitt nära arbete med civilsamhällets behov. Hallman har skrivit om erfarenheterna av att bygga upp en samhällsnära biblioteksverksamhet med kulturverksamhet, samt om bibliotekets funktion som social infrastruktur i boken *Meet Me At the Library* (2024).

3.1 Social infrastruktur

Efter värmebøljan i USA 1995, där ett stort antal människor avled som följd, ville Klinenberg (2019) undersöka hur det kom sig att vissa platser hade varit mer motståndskraftiga under väderkatastrofen. Han fann att socioekonomiskt utsatta samhällen där människor höll ihop och hade rikligt med sociala ytor och sammanhang klarade sig bättre än socioekonomiskt starkare platser som saknade liknande mötesplatser. Klinenberg (2019) såg vilken betydelse dessa platser har för lokalsamhällen och människorna som bor där och noterade att det saknades koncept att beskriva de samhällsstrukturer som möjliggör sociala interaktioner mellan människor på en plats. Begreppet socialt kapital anser Klinenberg (2019) vara missvisande eftersom det hänvisar till något som en redan besitter, inte de strukturer som möjliggör att en människa kan utveckla en rik social tillvaro. Social infrastrukturbegreppet, vilket han utvecklade i boken *Palaces for the People* (2019), benämner han som "...the physical spaces and organizations that

share the way people interact” (Klinenberg, 2019, s. 5) och förklarar det som händer på dessa platser:

People forge bonds in places that have healthy social infrastructures – not because they set out to build community, but because when people engage in sustained recurrent interaction, particularly while doing things they enjoy, relationships inevitably grow.

(Klinenberg, 2019, s. 5)

Klinenberg (2019) ser ett behov av *robusta* [eng: *robust*] verksamheter som består under lång tid och inte bara tillfälliga händelser och interaktioner. Biblioteken blir i sammanhanget betydelsefulla platser genom sina öppna rum, platser med potential att bryta social isolation och som genom sina program erbjuder möten mellan människor som kanske aldrig skulle mötas om det inte vore för en särskild programpunkt (Klinenberg, 2019). Där blir bibliotekspersonalen människor med stor kunskap om inkludering och öppenhet, som hittar program som möjliggör betydelsefull interaktion när olika grupperingar av människor får möjlighet att umgås (Klinenberg, 2019). Klinenberg (2019) uttrycker en oro över att sociala infrastrukturer är beroende av investeringar och därför bryts ned när politiken inte prioriterar dem, för att beslutsfattare inte ser deras koppling till psykisk och social hälsa.

Klinenberg (2019) och Mattern (2014) studerar främst större städernas sociala infrastrukturer, men begreppet får en särskild relevans när en diskuterar mindre platser som trots närheten även hanterar större geografiska avstånd, gles bebyggelse och nedmontering av verksamheter som har erbjudit sociala nätverk.

3.2 Rum och utrymme på mindre platser

I följande del redogör jag för tidigare forskning kring rumsbegreppet och mindre orters sociala infrastrukturer; rum som fysiskt rum samt det föreställda rummet – vilket också skulle kunna förklara distinktionen mellan begreppen ort och plats.

Rumsbegreppen är betydelsefulla i diskussioner om landsbygden från ett kulturgeografiskt håll; geografiskt, socialt och genom de normer som existerar på platserna eller om platserna (Sjöström & Sorbring, 2025). Rumsbegreppen har även varit betydande för studien; biblioteksrummet i relation till det geografiska rummet, hur rummen påverkas genom kulturverksamhet och vilka sociala effekter det kan medföra. Sjöström et al. (2025, s. 25–26) diskuterar rum i relation till landsbygd och identitet: *sense of place/platskänsla*, de subjektiva och emotionella band som människor bygger till platsen, rotade i personliga upplevelser, *place-attachment/platstillhörighet*, *place-identity/platsidentitet*, vilka egenskaper människor beskriver platsen med, och *placemaking/platsskapande*; hur människor och aktörer på en plats skapar och formar platsen på olika nivåer – politiskt och individuellt. Ett sätt att diskutera rum är således *utrymme* – de existentiellt förhandlade gränserna – som de seder, kulturer och normer som definierar en plats (Massey, 2005). Det här är alltså faktorer som spelar in i hur individer skapar mening på en plats, eller lämnar den bakom sig för andra rum.

En plats bär på många definitioner. Är den regional, utmärkt av gränser, och i så fall vilka? Massey (2005) bygger på Lefebvres (1991) idéer om det socialt producerade utrymmet [eng: *the production of space*] när hon förklarar hur *places* och *spaces* är relationella – de skapas och upprätthålls av människor genom mänskliga relationer. De är alltså aldrig fixerade, de förändras över tid och bär inte på en inre mening, de definieras genom yttre gränsdragningar (Massey, 2005). Andra filosofer har kopplat mänsklig interaktion till frågan om vad ett rum är; "Simmel visade hur all mänsklig aktivitet har en rumslik inramning och hur sociala relationer förvandlar ett tomt rum till ett rum med mening" (Sjöström et al., 2025, s. 23).

Normer och utrymmen sätts alltså upp genom mänskliga relationer och produktionen av rummet (Lefebvre, 1991), men vem får definiera rummet? Foucault diskuterar diskursens makt (1993, 2010) – hierarkier inom dessa diskurser och vilket samtal som blir det rådande. Han belyser institutionella normer och den makt en institution har att vidmakthålla, men också att dekonstruera dessa normer (2010). Rummets definitioner kan vara svåra att se – Foucaults (1993) diskursbegrepp belyser hur den som ingår i diskursen kan ha svårt att se att det existerar ett rum med gränser som inkluderar och exkluderar, medan ens underordning blir tydligare när en inte tillhör en diskurs, genom de olika *utestängningsprocedurer* som tar plats inom en diskurs. Förhållandet mellan stad och landsbygd är ett sådant diskursförhållande. Massey (1994) tar även upp de historiska patriarkala utformningar av rummen som samhällen behöver synliggöra och göra upp med. Institutioner, och samhällen, har således makt att dekonstruera normer – under förutsättningen att de observerar och gör något åt dem.

Landsbygden står inför stora utmaningar; brist på service som vård, skola och omsorg, och ökande avstånd mellan människor när verksamheter läggs ned och de fysiska mötesplatserna blir färre (Sjöström & Sorbring, 2025). Syssner (2024, s.13) tar upp de problem som uppstår när en ort avbefolkas och krymper; *praktiska*, som skola, skatteintäkter, myndigheter, kollektivtrafik samt andra samhällsliga infrastrukturer, och *existentiella* i form av avbefolkning, nedläggningar, social osäkerhet. Utrymmet påverkar således individens möjligheter att stanna kvar genom ekonomiska, sociala och existentiella aspekter.

3.2.1 Left-behind places eller att lämna platser bakom sig

Normer existerar alltså om platser och på platser, de påverkar människors existensvillkor och huruvida någon stannar kvar på hemorten. Sjöström et al. (2025) diskuterar den *urbana normen*: att det ses som ett ideal att unga människor på landsbygden flyttar till storstaden för utbildning och utveckling. Urbanisering betraktas således som en positiv process (Sjöström et al., 2025; Svensson, 2017). Teoretiker har ofta urbana perspektiv, staden har tolkningsföreträde genom mediernas gestaltning av landsbygden som rum, och det rummet utmålas ofta som utsatt, inskränkt och bortglömt (Sjöström et al., 2025; Svensson, 2017). Inte i samma omfattning får landsbygderna själva beskriva sina livsvillkor och behov (Sjöström et al., 2025). Staden är norm, mindre orter perifera.

Svensson (2006, 2017) lyfter de faktorer som påverkar ungas utflytt från mindre orter; utrymmet börjar kännas för ”litet”, normerna trånga, det råder brist på möjligheter till kulturupplevelser och andra aktiviteter, eller möjligheter att läsa vidare och utbilda sig. Den urbana normen kommer med förväntningar på unga människor; postmoderna idéströmningar om att lämna mindre platser för större rum når barnen via sociala medier, och de som blir kvar ses som *förlorare* (Svensson, 2006, 2017). Ungdomen beskrivs som ett tillstånd av utveckling där staden blir ett erbjudande om meningsfullhet och progressivitet, till skillnad från landsbygden, som ofta betraktas som stillastående och gammeldags (Svensson, 2017). Svensson ser i sin undersökning att de som stannar upplever att det lokala samtalet handlar om de unga som lämnar platsen för att utbilda sig och hur kommunen ska locka tillbaka dem, och inte i samma grad de unga som faktiskt finns kvar på orten. Unga som stannar på en mindre plats upplever sig således inte delaktiga i samhällsgemenskapen eller meningsfulla i förvaltandet och utvecklingen av platsen (Svensson, 2017). Svensson förklarar hur unga människor finner meningsfullhet genom delaktighet och genom att göra skillnad för sin ort, och hur de som blir kvar men saknar sociala sammanhang för att agera för sin plats kan uppleva skam och utanförskap för att de valt att stanna. Istället för att se det som ett strukturellt problem ser de sig själva som misslyckade (Svensson, 2017). Varför människor lämnar eller stannar på en plats är utöver nämnda anledningar en lång, komplex och på många sätt individuell fråga som vi inte kommer att gå djupare in i här.

Gallagher och Ehlman (2020) skriver i sin artikel om landsbygden i USA, där en åldrande befolkning blir kvar och unga migrerar till städerna för bättre ekonomiska och kulturella möjligheter. Det finns ett intresse för glesbygden från akademiskt håll, men att många av dessa studier är utvecklade i städerna och kanske inte fungerar på landsbygden, samt att det saknas en förståelse från akademierna för landsbygdsproblematiken genom ett inifrånperspektiv (Gallagher & Ehlman, 2020). En annan viktig politisk aspekt som Gallagher och Ehlman (2020) diskuterar är storstädernas intresse för och behov av att nyttja landsbygdens resurser – matproduktion, naturresurser och vistelser på vackra platser – vilket förutsätter produktion och underhåll genom att någon bor på orten. Gallagher och Ehlman (2020) belyser vikten av politiskt intresse i att stoppa avbefolkningen genom att platserna upplevs som attraktiva och meningsfulla platser att stanna kvar på. Gallagher och Ehlman (2020) tar upp kreativ *placemaking* och belyser hur biblioteken genom sitt uppdrag är en god knytpunkt för lokala konst- och kulturinitiativ och samarbeten. Placemaking, eller det svenska begreppet *platsskapande*, är enligt Boverket (2022, stycke 1) “en metod för platsutveckling som kombinerar fysiskt platsbyggande och skapande av platsrelationer. Metoden tar sikte på relationer mellan människor, samt relationer mellan människor och platser.”

Tomaney et al. (2024) tar upp ett exempel på en *eftersatt plats* [eng. *left behind place*] – en tidigare gruvby i norra England – där social infrastruktur byggdes upp, nedmonterades och därefter återuppbyggdes. Genom en etnografisk studie undersöker Tomaney et al. (2024) vilka faktorer som påverkade nedmonteringen och uppbyggnaden av de sociala infrastrukturerna genom en flermetodsstudie

med observationer, intervjuer och dokumentanalys. Resultaten visade att infrastrukturerna bröts ned när gruvan lades ned och ansvaret för platsen centraliserades. Denna ”destruction of belonging” (s. 1238) blir traumatisk för människor, när naturliga mötesplatser plötsligt läggs ned. Tomaney et al. (2024) hänvisar till Rodrigues-Pose (2018) gällande de demokratiska problem som uppstår på eftersatta platser:

Residents feel 'left behind' and express this feeling in terms of abandonment or neglect, fuelling discontent and dissatisfaction with the unfairness of the prevailing economic, social and political situation, expressed at the ballot box in many countries.

(Tomaney et al., 2024, s. 1237).

Andra konsekvenser av dessa nedläggningar är förlust av förtroende för andra, destabilisering av sociala relationer och även fysiska reaktioner från känslor av stress och ångest (Tomaney et al., 2024). Uppbyggnaden av den sociala infrastrukturen skedde genom lokalt engagemang – människor med stark *platsanknytning* [eng. *place attachment*²] som såg behoven och tog ansvar för att återuppbygga verksamheter, som exempelvis ortens stolthet och samlingspunkt; en kooperativ plats för socialt svaga unga som inte gått i skolan där de lär sig hantverk genom ekologiskt byggande och närproducerad verksamhet. Tomaney et al. (2024) förklarar det *radikala hoppet* [eng. *radical hope*] och dess betydelse för platsens återuppbyggnad:

... practical responses to the end of a way of life – that are the product of a sense of belonging and deep attachments, that both draw upon and produce commitments to place but are founded on flexibility and openness. Radical hope is 'directed toward a future goodness that transcends the current ability to understand what it is' and 'anticipates a good for which those who have hope as yet lack the appropriate concepts with which to understand it'. It is a weapon against despair, a means to survive the end of your world.

(Tomaney et al., 2024, s. 1239)

Undersökningen visade också att delaktigheten i uppbyggnaden av platsens välfärd bidrog med viktig mening i människors liv (Tomaney et al., 2024).

3.3 Kulturens utrymme på mindre platser

I inledningen av denna uppsats nämndes rapporten *Vid vägs ände?* (Arriaza Hult et al., 2025), som visar hur biblioteken och studieförbunden på mindre orter håller kulturen på platserna vid liv. Rapporten speglar också den tidigare nämnda ansvarsförskjutningen (Flisbäck et al., 2024), där biblioteksverksamheterna i rapporten fått ansvar för saker som ligger utanför deras uppdrag. De intervjuade upplever även ett politiskt ointresse för bibliotekens verksamheter och resultat. I

---

² Se även Sjöström et al., 2025, s. 25–26.

rapporten beskrivs hur dessa kulturinfrastrukturer har tagit tid att bygga och därför kräver tid för att återuppbyggas efter nedskärningar, samt att kulturintresserade och kulturarbetare genom den nedmonterade kulturen förlorar sina möjligheter att stanna kvar och verka på orterna (Arriaza Hult et al., 2025). Liksom Hanssons (2019) rapport om glesbygdens biblioteksverksamhet och Kulturrådets (2024a) kartläggning av folkbibliotekens behov speglar undersökningen svårigheterna i att bibehålla verksamhet och uppfylla bibliotekslagen utan statligt stöd. Verksamheterna i rapporten från Ariazza Hult et al. (2025) ser att kulturverksamheter skapar viktiga platser för möten och gemenskap, och gynnsamma effekter för kommunerna som helheter, och de hittar lösningar, men upplever det som svårt, särskilt i det stora uppdraget att nå ut brett när befolkningen ökar nationellt, vilket kräver större resurser (Ariazza Hult et al., 2025).

Solnit (2021) diskuterar det politiska uttrycket *bread and roses*, som växte fram ut suffragettrörelsen och därefter har använts i olika politiska sammanhang, exempelvis arbetarrörelsen. Kortfattat innebär begreppet att vi behöver fylla våra basala behov och trygga allas kroppsliga rättigheter, men vi behöver också rosor, som står för det vackra som hör livet till och ger våra liv lust och mening; som konst, musik, bildning, böcker, kultur och kontakt med naturen (Solnit, 2021).

Men är kultur entydigt bra? Vilken sorts kultur och i vilket sammanhang, eller för vilket ändamål? Bourdieus (1984) klassiska text om kultur och det *kulturella kapitalet* handlar om hur kulturen växt fram ur en borgerlig tradition, ur de högre klasserna, en finkultur som skulle spridas till och civilisera de lägre klasserna. Detta tillhör en lång tradition av att separera högintellektuella från massan (Bourdieu, 1984). Denna tradition lever fortfarande kvar i kulturvärlden i form av exempelvis idéer kring den goda kulturen och instrumentella kulturpolitiska mål, där kulturen behöver visa på demokratiserande syften för sitt existensberättigande, istället för att vara en fri kultur (Lindström Sol, 2019). Gällande media och populärkultur har undersökningar funnit att tidigare åsikter om populärkultur som ytlig och fördummande snarare visat på motsatsen (Belfiore & Bennett, 2008). Kulturens funktion och estetiska kvalitet är således alltid under förhandling, men frågan kvarstår vilken typ av förhandling den ska ”utsättas” för. Kulturanalys Norden (2023) lägger fokus på deltagandaspekten:

Överväganden på detta område bör sättas i tydlig relation till de ideal som står i centrum för kulturpolitiken och som i huvudsak handlar om allas möjlighet att delta i kulturlivet och om konstens och kulturens obundenhet och frihet.

(Kulturanalys Norden, 2023, s. 9)

Svensson (2017) tar upp vikten av att befinna sig i sammanhang som är socialt värdesatta, och hur den delaktigheten kan minska skam och vända den till stolthet. När biblioteket programlägger besökarnas favoritfilmer eller genrer visar biblioteket att intresset är värdesatt. Denna uppsats definierar kulturens positiva värden som möjligheter att delta i och ta del av olika konst- och kulturformer i bred bemärkelse, där kunnig personal curerar kulturprogram som passar besökarnas intressen och erbjuder platser att mötas. För att återkoppla till

välståndsbegreppet enligt Flisbäck et al. (2024); att ”... säkerställa medborgares lika utvecklingsmöjligheter, livschanser eller i alla fall drägliga levnadsvillkor” (s. 9). Bröd och rosor.

Hur ser det då ut med kulturen på mindre orter? Myndigheten för Kulturanalys (2023) visar i sin rapport om breddat deltagande i kulturlivet hur landsbygdens deltagande i kulturaktiviteter är betydligt lägre än städernas på grund av utbud, demografiska aspekter, stora avstånd till kulturen och liten eller obefintlig kollektivtrafik. Utbudet blir dessutom smalt när kulturpolitiken gynnar en viss typ av kultur, vilket kan innebära att den som föredrar en annan blir missgynnad (Myndigheten för kulturanalys, 2023). Rapporten pekar på beroendet av ideella aktörer, vilket innebär både begränsat utbud och sårbarhet i och med generationsskiften. Den har också identifierat viktiga faktorer för kultur på landsbygden; samlande mötesplatser och lokaler, som Folkets hus, biografier eller bibliotek, och samverkan mellan offentliga och privata aktörer. Samarbeten mellan aktörer, samlande mötesplatser och stöd till kulturaktörer blir alltså viktigt för att hålla liv i kulturen på landsbygden (Myndigheten för kulturanalys, 2023).

Kultur kan göra skillnad! (Lundström, 2009) – en egeninitierad rapport från dåvarande Glesbygdsverket – handlar om kultur och tillgänglighet, landsbygdsutveckling och entreprenörskap på gles- och landsbygd. I rapporten intervjuas tjänstemän med kännedom om den lokala kulturen, som kultur- och fritidschefer och handläggare inom kultur- och fritidsförvaltningarna, i 47 av 50 tillfrågade kommuner. Rapporten visar att kulturen då stod stark i glesbygdskommunerna, trots ekonomiska och organisatoriska utmaningar. Den visar också att i kommuner med kulturentreprenörer och kulturarbetare och ideella aktörer/civilsamhället händer mycket och unika lokala kulturinitiativ uppstår ur platsens möjligheter. Där uppstår också kreativa lösningar på geografiska avstånd och andra lokala utmaningar, och den digitala tekniken har gett nya möjligheter (Lundström, 2009). Rapporten visar dock också att små kommuner är beroende av ideella krafter, vilket är sårbart i längden när befolkningen förändras. De intervjuade ser att det behövs ekonomiskt och mentalt stöd till både ideella och entreprenöriella krafter och att satsningar på kulturevenemangen på mindre orter har skapat ett stort värde och platsutveckling genom ”... identitet, stolthet, framtidstro och arbetstillfällen.” (Lundström, s. 103).

2015 kom den uppföljande rapporten *Kultur gör skillnad!* från Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, Tillväxtanalys, som en uppföljande diskussion där de på nytt undersöker kulturens ställning i landsbygdskommunerna. Rapporten finner att kulturen fortfarande står stark, det vill säga initiativen finns kvar och det finns en stark relation till kultur i lokalsamhället – på samma gång som kostnaderna stiger och det finns en *projekttrötthet*; många aktörer och föreningar upplever sig trötta på att söka pengar på grund av de komplicerade ansökningsprocesserna. De intervjuade uttrycker också att de önskat att Kultursamverkansmodellen hade genererat mer pengar åt institutionerna och riktade statsbidrag direkt till kommunerna i stället för regionerna. Samverkan är ett viktigt ord i rapporten – mellan kommuner och

aktörer inom kommunen – och sammanhållningen som uppstår blir ett starkt argument att stanna kvar på platsen (Tillväxtanalys, 2015). Problemet i dessa undersökningar är att delar av intervjuerna sker med lokala tjänstemän, som kan ha en annan uppfattning om utbudet än personal och de som ska ta del av utbudet.

3.4 Social infrastruktur i biblioteksrummet

Om kultur kan betraktas som välfärd och välfärdsbegreppet i sin tur innefattar omsorg om människor och platser, så blir det relevant att betrakta det omsorgsarbete som Rivano Eckerdal et al. (2024) kopplar till social infrastruktur på biblioteken.

Rivano Eckerdal et al. (2024) undersöker social infrastruktur som verb – *social infrastructuring* – och *omsorg* [eng. *care*] samt hur och genom vilka praktiker bibliotekarier arbetar med social infrastruktur och omsorg i sitt vardagsarbete. De finner tre arbetssätt – *maintaining*, *building connections* och *drawing boundaries* – som kortfattat innebär hur biblioteken arbetar med underhållsarbete, relationsbyggen samt vilka gränser de drar för vad professionen kan och ska göra för ett hållbart arbete. De bygger vidare på Klinenberg (2019) och Matterns (2014, 2018) resonemang, där den senare diskuterar upprätthållandet av sociala infrastrukturer i biblioteket genom omsorg och underhåll. Rivano Eckerdal et al. utgår från omsorg genom Trontos (2010) fyra faser;

four phases of care- caring about, i.e. recognizing a need for care; caring for, i.e. taking responsibility to meet that need; care giving, i.e. the actual physical work of providing care; and, finally, care receiving, i.e. the evaluation of how well the care provided had met the caring need

(Tronto, 2010, s. 160)

Rivano Eckerdal et al. (2024, s. 209–210) sammanfattar dessa fyra faser genom begreppen *attentiveness* – när personal noterar behov, *responsibility* – grupper eller individer som tar ansvar för att se till att behoven möts, *competence* – användandet av kompetens för att möta behoven, och *responsiveness* – det gensvar som den som mottar omsorgen ger. Ytterligare en femte nivå som Rivano Eckerdal et al. lyfter från Tronto (2013) är att en bieffekt av omsorgsfulla arbetssätt är att de bidrar till byggandet av samhällets helhet, som en *omsorgsfull demokrati* [eng: *caring democracy*, Tronto, 2013]. Arbetet med att bygga relationer och expandera rummet till att omfatta fler i samhället är ett pågående arbete (Rivano Eckerdal et al., 2024). Genom relationer med samarbetspartners kan biblioteken erbjuda ett brett utbud av aktiviteter, resurser och möjligheter – känslor av tillhörighet och kulturell identitet på trygga fysiska platser. Dessa aktiviteter där meningsfulla relationsutbyten sker kan bidra till att människor lär känna varandra och lättare organiserar sig vid en kris – som Klinenbergs (2019) undersökning visade. Otillräcklig ekonomisk finansiering skapar hinder som är svåra att ta sig över för att fortsätta bygga sociala kopplingar, och att dessa omsorgspraktiker bör höja folkbibliotekets status, då de bidrar till samhällets välmående (Rivano Eckerdal et al., 2024). Likt Lindström Sol och Ekholm (2024) visar undersökningen att resultaten av omsorgsarbeten är svåra att mäta

med kvantitativa verktyg och därför riskerar biblioteken och deras verksamheter att bli osynliga och få sin finansiering strypt (Rivano Eckerdal et al., 2024). De föreslår att den begreppsvokabulär de bidrar med ska kunna beskriva och mäta bibliotekariernas bidrag till samhället.

Shamichael Hallman (2024) bygger vidare på Klinenbergs resonemang om vikten av att investera i lokala sociala institutioner. Det krävs kompetent personal för att bygga upp robust och meningsfull social infrastruktur, som delvis är en förutsättning för att bryta med social isolation och därtill ger människor känslor av att höra till (Hallman, 2024). Hallman (2024) beskriver hur besökare känner tillhörighet genom att umgås med likasinnade samt genom att praktisera saker som de trivs med och som ger mening åt livet. Detta ger människor social tilltro, genom att institutionerna bygger program där besökarna kan bygga tillit till institutionerna;

Connected communities are resilient communities. Connected communities are healthy communities. Connected communities are safe communities”

(Hallman, 2024, s. 41).

Hallman (2024) tar upp positiva exempel på samhällsengagerande verksamhet, som lokala föreläsningar, lokal konst och eget skapande som ett sätt att lyfta historiska narrativ och sätta dem i en samtida kontext – om ett förflutet som kan vara smärtsamt, men där samtidens nya narrativ bidrar med förändring och social tillhörighet (Hallman, 2024).

3.4.1 En plats vid bordet

Delaktighet handlar alltså om att det finns aktiviteter i fysiska rum att delta i, men också att uppleva sig som existentiellt delaktig (Ahmed, 2007). Att erbjuda medborgare att känna sig delaktiga är inte bara ett kulturpolitiskt mål, utan ett existentiellt behov, vilket Svenssons (2006) undersökning visar. Delaktigheten påverkas av normer – normer kring rum och vem som får befinna sig i dem. Sara Ahmeds (2007) fenomenologi handlar om att se rummets normer och utrymme genom att anta andra positioner, och att nya perspektiv uppstår beroende på hur en är positionerad – vilket påminner om Foucaults (1993) resonemang om utestängningsprocedurer och hur den som inte tillhör en diskurs lättare kan se hur diskursen är utformad, det vill säga rummets disposition. Själva begreppet som Ahmed använder, *orienterad* [eng. *orient*], pekar på ett främlingskap i sig, som rasifierade kan uppleva, och hon lyfter behovet av och möjligheterna i nya normer:

So, yes, we can remember that some spaces are already occupied. (...) The hope that reproduction fails is the hope for new impressions, for new lines to emerge, new objects, or even new bodies, which gather, in gathering around this table. The “new” would not involve the loss of the background. Indeed, for bodies to arrive in spaces where they are not already at home, where they are not “in place”, involves hard work; indeed, it involves painstaking labor for bodies to inhabit spaces that do not extend their shape. Having arrived, such bodies in turn might acquire new shapes. And spaces in turn acquire new bodies. So yes, we should celebrate such arrivals. The “new” is what is

possible when what is behind us, our background, does not simply ground us or keep us in place, but allows us to move and allows us to follow something other than the lines that we have already taken.

(Ahmed, 2007, s. 63)

I Ahmeds (2007) resonemang finns hopp om de nya intrycken som kommer med de större rummen där nya kroppar går från periferi till centrum och till en plats vid bordet; unga som saknar delaktighet och sammanhang, barn som icke-myndiga utan upplevd makt, minoriteter, nysvenskar och andra människor som upplever sig som perifera identiteter. Förlusten av utrymme och föreställd förlust av historia är något som kan upplevas som obehagligt, när det som framträtt som sanningar visar sig vara instabilt och möjligt att förhandla (Foucault, 1993). Men detta nya innebär inte att rummens historia försvinner, enligt Ahmed (2021). Hennes idéer om rum handlar om att större rum ger rikare och bättre världar. I Ahmeds (2021) resonemang behöver kroppar hjälp med att positionera sig, eftersom arbetet med att ta plats är krävande och det behövs någon som erbjuder utrymme. Biblioteken som kulturinstitution har en roll att spela i att dekonstruera maktordningar och skapa utrymme för fler, i ett uppdrag att vara öppet och tillgängligt för alla.

3.5 Något som värt att hoppas för

Syssner (2024) lyfter hoppet som viktigt fenomen på landsbygden; socialt och individuellt hopp genom hållbara sociala strukturer och samhällsutveckling, och individuell utveckling genom jobb och personlig meningsfullhet. Hon bygger på tankar från Václav Havel samt Solnits (2016) resonemang i beskrivningen av hoppet som en ”inre orientering, en djup och kraftfull känsla av att det finns något som är värt att kämpa för – för att det är gott” (s. 44). Även Svensson (2017) kopplar aktivt agerande till en känsla av hopp i relation till landsbygdens unga – där hopplöshet uppstår ur brist på delaktighet.

Syssner (2024) utgår från Solnit (2016), som vill förespråka ett brett hopp som inte är en solskenshistoria, utan snarare en motkraft till att allt blir värre. Sorg och hopp kan samexistera, hopp är ingen passiv känsla och verkar i de utrymmen där vi ännu inte vet hur utgången kommer att bli, där det finns plats för att *agera* – ensam eller tillsammans med andra (Solnit, 2016). Nyckeln till detta agerande finns i insikten om den makt och det handlingsutrymme vi har, även om det kan kännas dystert (Solnit, 2016). Att vara optimistisk är ingen konstruktiv inställning, då optimisten alltför ofta förlitar sig på att allt löser sig av sig självt, medan pessimisten inte alls tror att allt löser sig självt, men å andra sidan kan fastna i hopplost tänkande, och båda positionerna avstår därmed från att agera av olika anledningar, och agera kräver hoppet att vi gör (Solnit, 2016).

Även Snyder (2000) förklarar hopp som en aktiv handling, fränkopplad från optimism. Han presenterar två sätt att tänka kring hopp; *agency thinking* och *pathway thinking*: det finns en viljestyrka, motivation och tro på den egna förmågan, och det är möjligt att se vägar mot hopp. Det går således att se på hopp som en psykologisk process – men likväl som en politisk process – där pathway

thinking blir svårt om alla vägar upplevs som stängda. Arundhati Roy (2003), som skrivit om demokrati och politiskt våld, beskriver hopp som en vägran att ge upp tanken om att en bättre värld är möjlig.

Hittills har *agens* (Syssner, 2024, s. 68) dykt upp i samtliga resonemang kring hopp tidigare i denna uppsats. Ottosson (2025) tar upp ungas *agens* (s. 131) – ungas förmågor och kunnande och utrymme att använda agensen genom exempelvis delaktighet och inflytande; alla har *agens* och förmåga att handla men kan ha olika möjligheter till det – kulturella eller individuella (Ottosson, 2025). Det här gäller både vuxna och barn, men särskilt barn och unga behöver tillgång till relationer som låter dem använda agensen, exempelvis tillsammans med en vuxen som erbjuder utrymme (Ottosson, 2025). Denna *agens* – i Nationalencyklopedins (NE, u.å) definition ”...den eller det som har kontroll över eller ansvar för att en viss handling äger rum eller att den inte avbryts” – blir fortsatt av betydelse för studien.

4 Teoretiska begrepp och analys

I följande kapitel beskriver jag de teoretiska utgångspunkter jag valt för min studie. Eftersom det teoretiska ramverket består av analytiska begrepp har jag här även redogjort för min analysmetod, inspirerad av tematisk analys och *Interpretative Phenomenological Analysis* – IPA (Pietkiewicz & Smith, 2014). Därtill redogör jag för de analytiska begrepp jag använt som redskap i besvarandet av forskningsfrågorna. Rivano Eckerdal et al. (2024) bidrar inte enbart med tidigare forskning till denna studie, de utvecklade även en metod och begrepp för att studera bibliotekariers arbete med omsorg i biblioteksrummet. Dessa begrepp har jag använt i analysen av empirin för att få syn på och rama in de omsorgspraktiker som studiens medverkande ingår i. Metoden kan uppfattas som invecklad, då den innefattar ett stort antal begrepp, men förhoppningsvis ger detta en bild av det komplexa, mångfacetterade och ständigt expanderande uppdrag som biblioteks- och kulturverksamhet är.

I resultatdelen av denna studie har urvalen och analysen redan inletts. Jag har därför valt att göra min analys i två nivåer: Analysnivå ett, där resultatredovisningen bygger på de teman jag noterat i det insamlade materialet som anknyter till omsorgsbegreppet enligt Trontos (2010, 2013) fem faser av omsorg – med begreppsanvändning från Rivano Eckerdal et al. (2024). För den andra analytiska nivån har jag gått djupare i diskussionen med materialet genom att använda de praktiska infrastrukturbegrepp som Rivano Eckerdal et al. utvecklar genom sin undersökning av sociala infrastrukturer och omsorg i biblioteksrummet.

Jag har tidigare lyft Syssters (2024) resonemang kring mindre orter och hopp som relaterat till agens, samt Masseys (2005) relationella rumsbegrepp. Dessa begrepp sätts i relation till analysen i sin helhet och forskningsfrågornas sociala och lokala aspekter.

Analysmetoden har inneburit en iterativ rörelse – en rörelse fram och tillbaka mellan forskarens tolkningar och personens upplevelse, mellan helheten och delarna, och det teoretiska ramverket och tolkningarna (Bryman, 2018).

4.1 Tematisk analys

Jag har ovan på ett överskådligt sätt redogjort för det tematiska ramverk för analys som jag har valt. Här går jag djupare in på vad det inneburit i praktiken.

Jag har genomfört en fenomenologisk kvalitativ tematisk analys – en induktiv metod där teori genereras genom undersökningen, samt genom teman som identifierats i intervjuer, anteckningar och transkriptioner från studien (Bryman, 2018). Bryman (2018) problematiserar den tematiska analysens brister, då den saknat tydliga tillvägagångssätt, även om det blivit klarare över tid. Här har IPA bidragit med ett tydligare arbetssätt till min studie.

IPA – *Interpretative Phenomenological Analysis* – har bidragit med ett passande ramverk för analys och metod, med sitt tydliga fokus på metoder för att arbeta med teman – mer om det i analysdelen. Dock har jag inte genomfört den gedigna psykologiska analys som IPA-metoden utgör – jag vill undvika att göra påståenden om psykologiska processer, då jag inte gör anspråk på att veta någonting om dessa. Jag har fokuserat på fenomenologiska processer – hur de medverkande tolkar sitt eget arbete och sina observationer – utsagor som personal inom professionen biblioteks- och informationsvetenskap förhoppningsvis kan känna igen sig i. Jag har inspirerats av IPA:s tematiska analys enligt Smith och Nizza (2022) som tagit fram fyra faser för analys: i den första läser forskaren igenom anteckningar och transkriptioner på ett fritt och utforskande sätt och skriver därefter ned *exploratory notes*, som kan vara deskriptiva, lingvistiska eller konceptuella. Denna fas av analysen beskriver Smith och Nizza som öppen, och kategorierna som olika sätt att leta i materialet. I den andra fasen används noteringarna och ytterligare djupstudier av materialet till att utveckla *experimental statements*, i den tredje fasen sätts dessa statements ihop i olika kluster som kondenserar analysen, och i fjärde fasen används dessa kluster för att utveckla *personal experimental themes* – vilka utgör den första nivån i min analysdel.

4.1.1 Analysnivå 1

I och med de många timmar material som studien gett, har processen inneburit urval. För den första analysnivån har jag redovisat mina resultat genom återkommande och gemensamma teman (Pietkiewicz & Smith, 2014) i intervjuerna och observationerna, som jag identifierat med stöd i Trontos (1993, 2010) teorier³ genom begreppstolkning av Rivano Eckerdal et al. (2024). Dessa begrepp har jag översatt till svenska motsvarigheter; *uppmärksamhet* [eng. *attentiveness*] – när personal noterar behov, *ansvar* [eng. *responsibility*] – grupper eller individer som tar ansvar för att se till att behoven möts, *kompetens* [eng. *competence*] – användandet av kompetens för att möta behoven – och *respons* [eng. *responsiveness*] – det gensvar som den som mottar omsorgen ger.

De teman som återkommer i intervjuerna och de observationer jag gjort på plats har resulterat i följande teman, som strukturerar resultatdelen av denna studie och min sammanfattning av den insamlade empirin:

---

³ Omsorg är inget oproblemiskt begrepp, det är ett begrepp som kan kopplas till olika maktpositioner (Tronto, 2010; Mattern, 2014) – vem utför omsorgen, vem benämner någon som i behov av omsorg, vilken sorts omsorg och varför? Det finns också den feministiska aspekten av omsorg, och diskussionen om omsorg och genus (Tronto, 1993). I denna studie går vi inte djupare in på *ethics of care* (Tronto, 1993) – studien fokuserar på en jämlik omsorg, där omsorg här är något som *alla* behöver och som handlar om att se till den enskilde, verksamheter och platsers individuella välfärd utifrån en behovspraktik.

Närhet (och avstånd) – de medverkande beskriver ett inlyssnande sätt – de är uppmärksamma.

Ansvar – de medverkande beskriver behov och känner ansvar för att fylla dem.

Samarbeten – de medverkande använder egen och andras kompetens för att skapa närhet och minska avstånd.

Bibliotekssubjektet – de medverkande återkommer till det personliga biblioteket och personalens kompetens.

Tid – hur mycket kan de genomföra? Vilket bibliotek orkar de vara?

Meningsfullhet – den positiva respons de får och uppdragets möjlighet att möta behov.

Resultatredovisningen utgår i sin helhet från de insamlade intervjuerna, samtliga inspelade och en antecknad, samt de två observationer som genomfördes. För återgivningen av intervjuerna har jag velat behålla det levande och personliga återberättandet av erfarenheter som intervjuerna inneburit. Därför har jag markerat den talande i fetstil, för att tydliggöra vems utsago jag återger.

4.1.2 Analysnivå 2

I den andra analysnivån – diskussionen – har jag gått i analytisk diskussion med resultatdelen, samt undersökt det praktiska infrastrukturarbetet med kulturverksamhet på biblioteken. Här har jag använt begreppen som Rivano Eckerdal et al. (2024) fann i bibliotekens praktiska arbete – social infrastruktur som verb; *maintaining*, *building connections* och *drawing boundaries* (s. 207). De använder även ett begrepp från Mol et al. (2010); *tinkering* – ett sätt att beskriva olika problemlösningsaktiviteter. Nedan har jag gett begreppen svenska motsvarigheter med en följande definition av hur de tolkas och används i analysen.

Jag har tillfört hopp- och rumsbegreppet för ytterligare en dimension till analysen för att fördjupa forskningsfrågan om de sociala infrastrukturerna mellan plats och bibliotek som uppstår när biblioteken erbjuder kulturverksamhet och vilken effekt de får för platsen i sig.

Analytiska begrepp:

Underhållsarbete [eng. *maintaining*] – likt fysiska rum behöver underhållsarbete för att bestå över tid behöver verksamheter ett annat slags underhållsarbete (Mattern, 2014). Rivano Eckerdal et al. (2024) beskriver bibliotekspersonalens arbete som att dels erbjuda basservice, men också aktiviteter som besökare kan ta del av, och detta är omöjligt utan bibliotekspersonalens konstanta engagemang i utformning, bibehållande och trimning av verksamhet.

Trixande [eng. *tinkering*] – jag uppfattar trixande som det begrepp som bäst representerar det kreativa i biblioteksarbetet, med allt från att sätta upp möten till

att sätta ihop program – hur personalen ”fixar och trixar” i sin verksamhet för att bygga upp sociala infrastrukturer. Nationalencyklopedin (NE, u.å) definierar fixa som att ”...klara av den praktiska uppgiften med (ngn angiven företeelse; på ett snabbt och ändamålsenligt sätt)”, medan ”trixa” inrymmer ytterligare en nivå av intervention: Svenska Akademiens Ordlista (SAO, 2015) beskriver det som att ”använda trix; göra finter; mixtra”.

Relationsbyggande [eng. *building connections*] – de relationer biblioteken bygger genom sin verksamhet. Jag använder också detta som analysbegrepp för att komma bortom delaktighet och samverkan – som blivit kulturpolitiskt problematiska.

Gränsdragningar [eng. *drawing boundaries*] – det finns en nödvändighet att dra gränser mellan vad ett bibliotek gör och inte gör för att värna om tiden och kollegorna, och för att kunna praktisera omsorg på ett bra sätt – omsorg för andra och för sig själv för en hållbar yrkesroll (Rivano Eckerdal et al., 2024).

Därtill har jag satt resultaten i relation till begreppen:

Rum (enligt Massey) – Masseys (2005) definition av rum som något socialt och relationellt, som vi ständigt konstruerar i interaktion med varandra.

Hopp (enligt Solnit och Syssner) – hopp enligt Solnit (2016) som en vetenskap att vi även i dystra tider kan se vårt handlingsutrymme och vår möjlighet att agera – ensam eller tillsammans med andra. En känsla av att kunna påverka och se vägar framåt – agency thinking och pathway thinking (Snyder, 2000) – en ”inre orientering, en djup och kraftfull känsla av att det finns något som är värt att kämpa för – för att det är gott” (Syssner, 2024, s. 44).

5 Metod

I denna del beskriver jag studiens urval och metodologi: en fenomenologisk studie med etnografiska inslag; observationer och intervjuer. Jag kommer också att kort redogöra för det frånvarande deltagarperspektivet i denna studie. Enligt Bryman (2018) kan en kombination av kvalitativa metoder ofta säga mer, och fördelen med en flermetodsstudie är det breda material en får in, med säkrare grund för tolkning (Repstad, 1993). En kan också fråga sig om det verkligen handlar om säkra grunder för tolkning, utan kanske snarare pluralistiska perspektiv i en fenomenologisk studie.

Denna studies intention är att samla in erfarenheter från mindre platser. En av fenomenologins förgrundsgestalter, Maurice Merleau-Ponty (2023), beskriver rummen, tiden och världen som upplevda och fenomenologin som en *varseblivningens filosofi*. Maseys (2005) resonemang kring platser och rum landar i att det relationella får rummen, platser och gränser att uppstå – meningen som uppstår i det en erfar. Vad erfar studiens medverkande från rummen? Hur beskriver de rummen och hur skapar de mening i det som sker mellan människor, dem själva och platsen? Fenomenologin handlar om hur människan skapar mening i tillvaron och att forskaren ska sträva efter att observera den sociala verkligheten utifrån betraktarens perspektiv och studera hur denne tolkar sin verklighet (Bryman, 2018). Även forskaren är uttolkare av en social verklighet och bör sätta sina egna antaganden i parentes, det vill säga reflektera över sin egen subjektivitet (Bryman, 2018).

Intentionen har således varit att genom ett fenomenologiskt förfarande fånga upp de lokala rösterna från platserna och låta dem beskriva sina erfarenheter. Lindström Sol och Ekholm (2024) har uppmärksammat att kulturarbetare upplever att redovisningen av deras arbete, där relationer och meningsskapande processer sker, är svårt att återge i kvantifierbara värden. Att beskriva kulturverksamhet skulle således kunna sägas handla om fenomenologiska ansatser, en erfarendets metodologi, som förvaltar erfarenheter genom att ge utrymme till berättande.

Den *dubbla hermeneutiken* [eng. *double hermeneutics*] i IPA innebär att forskaren tolkar den intervjuade och den intervjuade tolkar sig själv och sina upplevelser under intervjuens gång (Pietkiewicz & Smith, 2014), och en bieffekt jag hoppas att studien ger är att medverkande upplever meningsfullhet i att se och sätta ord på sitt eget arbete. Att ge utrymme till bibliotekspersonal att redogöra för deras verksamheter är både ett sätt att ta del av och synliggöra deras arbete, samt att lyssna på när personalen reflekterar kring och sätter ord på vad de gör och upplever. Jag har därför valt att behålla citaten långa för att i största mån återge intervjudeltagarnas egna röster. Citat ger läsaren kontakt med studiedeltagarens begreppsvärld och läsaren kan således själv ta ställning till om forskarens tolkningar känns rimliga (Repstad, 1993). Kreativiteten i deltagarnas arbete speglas i språket de använder och jag har upplevt det som viktigt att behålla utsagornas subjektivitet och nyanser. För att sära på deltagare och deltagandeperspektivets koppling till det kulturpolitiska och de som besöker

verksamheterna, besökarna, så har jag valt att benämna studiens deltagare som *medverkande*.

Genom kvalitativa semistrukturerade intervjuer med arrangerande bibliotekarier, samarbetspartners och bibliotekschefer, samt deltagande observationsstudier har medverkande i studien berättat om verksamheterna och jag som utför undersökningen fått möjlighet att själv erfara det som händer på plats och hur personalen arbetar. Jag har inspirerats av narrativ metodologi, även om undersökningen inte ämnar undersöka narrativ i deltagarnas erfarenheter. Bryman (2018) säger om narrativ analys att den mer än att söka efter redogörelser för vad som hände undersöker frågan ”Hur skapar människor mening i det som hände?” (s. 709). Metoden lämpar sig särskilt för kvalitativa intervjuer där forskaren söker efter redogörelser av episoder och kopplingarna mellan dessa (Bryman, 2018). Forskare kan ta med den narrativa analysen till intervjutillfällena genom att konstruera frågor som stimulerar till återgivning och berättande, och följdfrågor som kan uppmana till fler intryck och ett flöde i återberättandet/rekonstruktionen av ett skeende (Bryman, 2018). Detta har varit ett stöd i utformandet av intervjuguiden.

5.1 Empirins omfattning

Under sommaren genomför jag sju intervjuer, som lagras på Högskolan i Borås' OneDrive – sex intervjuer spelas in och en intervju skriver jag ned i grova drag⁴ med enstaka citat och sparar anteckningarna på samma plats som inspelningarna. Samtliga medverkande får underteckna ett godkännande för deltagande i studien där förutsättningar för deltagandet och lagrandet av personuppgifter finns beskrivna. De informeras också om att de kommer att delges uppsatsutkast inför opponering och slutställd uppsats för godkännande. Ingen har dragit tillbaka sitt medverkande.

Intervjuernas längd varierar mellan 54–90 minuter. Av tidsskäl transkriberar jag endast två intervjuer och för de övriga antecknar jag under genomlysningen och skriver tidsnoteringar. Transkriberingarna lagras på samma plats som det övriga materialet.

Jag observerar kulturverksamhet vid två tillfällen; ett boksamtal på en pizzeria och en digital bokcirkel som pågått i flera år med återkommande besökare. De som är med vid observationsstudierna tillfrågas på förhand genom en informationsblankett med kontaktuppgifter till mig som student på Högskolan i Borås. De informeras om att inga persondetaljer kommer att studeras, endast sammanhanget kommer att studeras, samt att de kan kontakta mig om det uppstår frågor om deltagandet. Ingen har kontaktat mig.

---

⁴ Mer om skälen till den antecknade intervjun i sektion 5.4; Etiska övervägningar.

Efter observationstillfället med den digitala bokcirkeln stannar jag kvar en stund och ställer kompletterande frågor till den arrangerande bibliotekarien. Deltagande observation i liknande aktiviteter; ”... in wich they 'naturally' occur” (Wildemuth, 2009m s.199), ger tillgång till och förståelse för de sociala processerna i rummet, processer som de som står mitt i dem – i detta fall bibliotekarien – kanske inte ser (Wildemuth, 2009). I den dubbla hermeneutikens anda (Pietkiewicz & Smith, 2014), skulle en kunna se det som att forskaren skapar ett utrymme för bibliotekarien att själv se och tolka aktiviteten i nära anslutning till erfandet av den. Frågestunden blev också ett lämpligt tillfälle att ta upp frågor som jag upplevde att jag saknade empiriskt material för.

5.2 Urval

De medverkande i studien valdes ut genom ett teoretiskt urval – det urval som bäst passar frågeställningen och för att de teoretiska idéerna ska kunna prövas i en iterativ rörelse fram och tillbaka mellan urval och reflektion (Bryman, 2018). Bibliotekens kulturverksamhet skulle ha att göra med kultur – och konstbegreppet, som bokcirklar, filmcirklar, teaterbesök, workshops, och så vidare och där skulle finnas regelbundenhet i verksamheten – eller med Klinenbergs (2019) begrepp; robust verksamhet.

I den utvalda kommunen finns tätorter och glesbygd med större och mindre avstånd mellan varandra. Framför allt finns ett rikt kulturliv från biblioteken, civilsamhället och infrastrukturer som genererat relevant data till studien som visar hur ett bibliotek kan arbeta nära civilsamhälle och kommun med att bygga hållbara strukturer för kultur och samhällsengagemang. Ytterligare specifikationer kring orternas storlek har jag inte funnit relevant för studien.

Det teoretiska urvalet har kompletterats med ett snöbollsurval, där deltagare rekommenderar relevanta intervjuobjekt för vidare forskning (Bryman, 2018). Repstad (1993) varnar för att det finns risk att medverkande rekommenderar personer av samma åsikt som de själva, men i denna studie har medverkande rekommenderat utifrån rent praktiska skäl – de parter som de samarbetar regelbundet med. Teoretisk mättnad, när forskaren upplever att tillräckliga data har samlats in (Bryman, 2018), uppnåddes när jag upplevde att jag täckt in de perspektiv jag behövde för analysen. En fenomenologisk IPA-analys handlar inte om att samla in många intervjuobjekt, snarare om att gå på djupet med analysen av vad de säger och tolkningarna av utsagor och berättade erfarenheter (Pietkiewicz & Smith, 2014). För att kunna genomföra en dynamisk fenomenologisk analys krävde studien att jag pusslade ihop perspektiv på verksamheten genom samarbetspartners som kunde fylla i med sin upplevelse av biblioteket och personalen. För att hänvisa tillbaka till Ahmed beror perspektiv och erfarenheter alltid på var en är situerad; människor erfar olika saker från olika positioner (2010).

Det mindre biblioteket i studien – **Bibliotek 1** – är ett enplansbibliotek med barnavdelning och tre studieplatser, beläget cirka en mil från huvudbiblioteket. Biblioteket är bemannat med en personal – **Bibliotekarie 1** – som berättar att det

än idag finns folk som inte vet att orten har ett bibliotek. Orten har ett invånarantal på ungefär 1500 invånare, utspridda i tätorten och i omgivande landsbygd. Bibliotekarie 1 berättar att hen erbjuder klassbesök i nära samarbete med skolan, hen har digitala populärkulturcirklar, ett samarbete med en bokfilmcirkel, mangaklubb för unga och filmklubben på biblioteket en gång i månaden, när hyllorna flyttas om och biblioteket blir en filmsalong med projicering på väggen. Där arrangeras även olika engångsevent varje år.

Det lite större biblioteket – **Bibliotek 2** – är bemannat med två personer – **Bibliotekarie 2** som deltagit i studien har varit där längst. Biblioteket ligger cirka två mil från centralorten och huvudbiblioteket i en tätort med cirka 2200 invånare, centralt och i glesare områden. Bibliotekarie 2 berättar att biblioteket är ett integrerat folk- och skolbibliotek. Skolan har ungefär 450 elever. De erbjuder bland annat klassbesök, förskolebesök och kulturprogram i form av Onsdagsklubben för barn och unga, bokklubb för äldre och ett antal samarbetsprojekt med skola, kulturskola och lokala föreningar.

Bibliotekschefen – tillförordnad chef för kommunens bibliotek vid studiens utförande, för närvarande permanent tillsatt. Arbetade tidigare som bibliotekarie i kommunen tillsammans med Bibliotekarie 2 på Bibliotek 2.

Kulturen – kort för kommunens Kultur och fritidsförvaltning – där **Kulturutvecklaren** arbetar med kultur, främst för barn och unga i förskolan och grundskolan. De erbjuder olika arrangemang över hela året i samarbete med föreningar eller bibliotek eller museet. De arrangerar scenkonst; dans, teater, skolbio och musik, och framför allt stöttar de föreningar ekonomiskt. De arrangerar inte så mycket själva, de ska vara en resurs för stöd; ekonomiskt, marknadsföring, med mera, och ett komplement till det som civilsamhället och föreningarna inte gör själva.

Lokalgruppen är en del av den nationella föreningen Svenska Freds och drivs som en lokalgrupp under föreningens paraply. Gruppen startade för cirka två år sedan och har kring fyrtiofem medlemmar. Medlemmen (hänvisas till i undersökningen som **Lokalgruppen**) som jag har intervjuat är även frilansande musiker, verksam med musik- och teaterprojekt för barn och vuxna, på hemorten och flera platser i Sverige. Hen initierade gruppen genom att fråga runt och upptäckte då att det fanns ett intresse. De arrangerade inledningsvis föreläsningar på biblioteket, utan medlemsvärning i och med biblioteket som politiskt neutral plats, och därefter har interna aktiviteter som bokcirkel och välbesökta föreläsningar arrangerats. De har också arrangerat kulturevenemang och konserter för humanitära ändamål.

Konstföreningen har ett tvåårigt samarbete med Bibliotek 2. Styrelsemedlemmen som intervjuas (hänvisas till i undersökningen som **Konstföreningen**) började engagera sig för några år sedan. Föreningen är en tjuugoårig företeelse, en utomhusutställning vid en hamn i kommunen. Varje sommar invigs utställningen med en vernissage och därefter står verken ute under hela sommaren – premissen för verken är således att de är väderbeständiga. Många i bygden ser det som en tradition att ta med sig fika och spendera en dag

på en vacker plats med konst. Verksamheten drivs ideellt, med bidrag från kommunen. De senaste åren har barns konst blivit en del av utställningen genom ett projekt som hen är projektledare för, i samarbete med hens partner. De samarbetar med biblioteket och skolor i bygden.

Grundskolan är en F-6 skola och **Läraren** har jobbat där sedan hösten 2020, och här har hen blivit kvar och planerar att bli det till pensionen. Där går 210 elever och det är stora klasser för en liten ort, men det finns de som söker sig dit utifrån på grund av skolans popularitet. Skolan har ett nära samarbete med sin folkbibliotekarie på Bibliotek 1, där de erbjuds bokbesök, lästeater och många andra initiativ. De samarbetar genom ett Biblioteksråd där elever från årskurs 3–6 deltar i utvecklingsarbete kring bibliotekets rum och verksamhet.

5.3 Mikroetnografi

Det går att argumentera för att detta inte är en etnografisk studie eftersom det omöjligt går att utveckla en förståelse för en miljö som en bara besöker vid enstaka tillfällen, och det är jag medveten om. Bryman (2018) nämner *mikro-etnografi* (s. 514) som en nerskalad etnografisk variant för exempelvis den som skriver en masteruppsats och inte har tid eller erfarenhet att anta en fullskalig etnografisk undersökning. Denna mikro-etnografiska forskningsansats har jag valt för att själv erfara platsernas perspektiv – och för att i en fenomenologisk tradition ge utrymme för upplevelser och förmedlandet av dessa – i en dubbel hermeneutisk anda (Pietkiewicz & Smith, 2014) där informanten tolkar sina upplevelser på samma gång som forskaren gör sina tolkningar. Bryman (2018) beskriver etnografin som ett sätt att studera hur människor interagerar med varandra i en social miljö, och utveckla förståelse för den miljön genom deltagande observation och även, men inte alltid, genom intervjuer. Även IPA-metoden har besläktade drag med etnografen;

In this respect, IPA can be compared to ethnographic studies in which small communities are closely investigated to produce detailed descriptions and commentaries about their culture, where claims are bound to that culture or only cautiously suggested at a broader level. Nevertheless, through a steady accumulation of similar studies on other groups, generalizations may become possible over time.

(Pietkiewicz & Smith, 2022, s. 10)

På ett sätt har den etnografiska studien redan inletts, där jag på förhand under en lång tid har samtalat med bibliotekarier och deltagit i deras kulturverksamheter. Det har heller inte varit ändamålet i detta fall att göra en fullskalig etnografisk studie – då hade det krävts tillstånd från samtliga medverkande, och min bedömning var att jag mer än att analysera det sociala samspelet mellan människor i en kulturaktivitet ville erfara det sammanhang som bibliotekarien curerar. Jag ville också undvika *reaktivitetseffekter* (Bryman, 2018, s. 350), där deltagare upplever sig observerade och iakttagna av en forskare, och därmed exempelvis påverkas till att vilja göra ett gott intryck och kan gå in i en roll som de i vardagen inte har, eller i värsta fall undviker interaktion eller deltagande helt på grund av obehag inför situationen (Bryman, 2018). Av dessa anledningar

informerade jag, som tidigare nämnt, deltagarna om att endast sammanhanget skulle studeras.

5.3.1 Intervjuer

Den större delen av studien har ägnats åt intervjuer. Individer förstår världen på olika sätt, och fenomenologen försöker undersöka dessa ”sätt”, och detta innebär att intervjun anpassas till att vara följsam (Wildemuth, 2009). Inget bibliotek eller verksamhet är den andra lik och eftersom undersökningen har ämnat lyfta deltagarnas individuella erfarenheter behövde deltagarna få möjlighet att delvis styra samtalet, på samma gång som det behövts en struktur för att de ska kunna ge olika svar på liknande frågeställningar.

Semistrukturerade intervjuer ger en forskare ett ramverk för sina frågeställningar, men också utrymme att modifiera frågorna under intervjuens gång för att ett naturligt samtal ska kunna uppstå (Wildemuth, 2009). Den fenomenologiska forskningen går ut på att studera en så naturalistisk situation som möjligt (Bryman, 2018), och därför behöver intervjuerna ta formen av ett samtal. Studiens intervjuer följer således en fri form, där jag uppmuntrat de medverkande till att beskriva och berätta, snarare än besvara frågor, med olika omfattande resultat.

Intervjuguiderna har anpassats efter de medverkande, för att de olika perspektiven på verksamheterna och platsen ska kunna framkomma. Små modifieringar av guiden har gjorts beroende på vem som intervjuas. Guiderna kan sägas vara samma frågeställningar ur olika perspektiv. De guider som mest skiljer sig åt, de som utformats för biblioteken och bibliotekschefen – finns som bilagor till denna uppsats. Resterande guider är variationer av guiden för biblioteken.

5.3.2 Observationer

Observationsstudier kan gynna en fenomenologisk forskningsprocess genom att de erbjuder förståelse för de sociala processer som uppstår på en plats mellan människor (Wildemuth, 2009). Min ansats är en typ av enklare direkt observation – Wildemuth (2009) beskriver den som ett tillfälle att samla information om aktiviteter och citerar O’Leary (2005), som säger att vissa fenomen måste upplevas på plats för att förstå dem. För min del har det inneburit att åtminstone för en stund befinna mig i de rum jag studerar – i detta fall en lokal pizzeria och ett digitalt rum – för att söka en känsla av rummet, mer än att på djupet studera de sociala processerna som uppstår, eftersom den etnografiska ansatsen skulle ha blivit för stor för denna masteruppsats. Att söka en ”känsla i rummet” må låta abstrakt, men genom en fenomenologisk studie studerar forskaren hur människor i ett rum relaterar till varandra och till vilka effekter: stämningar, familjaritet, samt om deltagarna upplever agens, och detta kan i sig signalera vilken sorts relation de har till bibliotekarien. Där finns alltid risk för reaktivitetseffekter (Bryman, 2018) – att deltagarna inte uttrycker vad de egentligen tänker om sammanhanget – men då bokcirkeldeltagarna regelbundet besöker verksamheten, utgår vi från antagandet att de återkommer för att de uppskattar sammanhanget.

Syftet med observationerna kan också beskrivas som att ta del av deltagarnas omedelbara respons – för att använda ett av Trontos (2010) omsorgsbegrepp.

Jag deltog således i två aktiviteter som respektive bibliotek arrangerade inom sin kulturverksamhet – en fysisk aktivitet och en digital – som icke-deltagande observatör, det vill säga en som observerar i ringa utsträckning, som passiv deltagare (Bryman, 2018). Positionen i rummet är viktig; passiv eller aktiv, och det finns alltid en risk för påverkan oavsett vilken position en väljer (Wildemuth, 2009).

Rummet definieras enligt Massey (2005) genom sociala processer och Repstad (1993) förklarar hur observationen ger forskaren tillträde till sociala och relationella processer som intervjuer och textanalyser bara kan informera om indirekt – och det kan således vara av betydelse att se på vad som händer i biblioteksrummet under programverksamhet, även om det personliga inte observeras denna gång. Jag övervägde att vara mer deltagande, då en observatör på en sådan liten plats kan bli abstrakt; en tiggande närvaro, men likväl en närvaro, och att det kunde vara bättre att sträva efter att delta som en i kollektivet. Wildemuth (2009) benämner detta att bli del av den kultur du undersöker. Där upplevde jag dock att min position som student på högskola och en ny röst i rummet hade bidragit med de reaktivitetseffekter som Bryman (2018) tar upp. Den naturliga stämningen i samtalet och det vardagliga talet hade sannolikt påverkats och att det hade kunnat uppstå förväntningar hos deltagarna att svara och agera på ett visst sätt. För denna studie var det också viktigt att deltagarna fick sätta agendan, så jag upplevde att det passade bättre att delta som *lärling* – forskaren deltar som novis och ställer frågor (Repstad, 1993, s. 36) – och låter således deltagarna guida mig genom deras kultur.

Jag har sammanställt observationerna övergripligt och kortfattat för att ge en förnimmelse av rummet till läsaren. Min observation av den form av observation jag valde var att den ledde till att medverkande kan ha varit mer avslappnade med min närvaro. Att närvaron på vissa sätt kan ha bromsat deltagande på ett naturligt och vardagligt sätt ser jag som självskrivet.

5.4 Forskningsetiska övervägningar

En av Vetenskapsrådets (Åkerman, 2024) principer för god forskningssed handlar om att motstå otillbörlig påverkan. Ett etiskt dilemma är att jag som står bakom studien sedan tidigare är involverad i ämnet och kommer från positiva erfarenheter, således skulle jag kunna ledas till att försöka få fram en viss typ av resultat. Fördelen är att frågeställningarna är uppkomna ur direkta erfarenheter från samtal med personal samt observationer vid programaktivitet under en lång tid innan studien.

Wildemuth (2009) förordar den observerande neutraliteten – då det i observerande studier är viktigt att bibehålla neutralitet trots att kognitiva och emotionella kopplingar uppstår. Forskaren behöver akta sig för att försöka bevisa en sanning (Wildemuth, 2009). Här gäller transparens och självmedvetenhet; jag har själv inte vetat svaret på forskningsfrågan, jag har rannsakat mina antaganden

och varit nyfiken på att få veta mer och hållit mig öppen för de nya intryck och meningar som jag ställts inför.

Åkerman (2024) lyfter ALLEA-kodexens fyra grundprinciper: *tillförlitlighet*, *ärlighet*, *respekt* och *ansvar*;

Tillförlitlighet och *ärlighet* (Åkerman, 2024) – där jag strävat mot en öppen och transparent process med ärlighet gentemot deltagarna i intervjuer och observationsstudierna om agendan. *Respekt* för intervjupersonerna har jag arbetat för genom en flexibilitet i de semistrukturerade intervjuerna där de i viss mån fått sätta agendan för berättandet, och samma för deltagarna i observationerna. Intervjuerna har spelats in, förutom i det fallet då medgivande till lagring av intervju inte kunde ges av intervjudeltagaren – där har jag tagit anteckningar och återgett dessa i objektiv form, utan att förvanska ord eller lägga värderingar i uttalandena. Jag har uppmuntrat medverkande till att tala fritt med vetskap om att jag kommer att utelämna alltför personlig information. Citaten är transkriberade i sin helhet, utöver mycket små korrigeringar där talspråket krockat med skriftspråket. Deltagarna har fått ta del av och godkänna deras del i studien, så kallad *respondentvalidering* (Bryman, 2018, s. 466). Hänsyn behöver också tas till att studien bedrivs av forskaren och att analysen är dennes tolkning av summan av det insamlade materialet (Bryman, 2018).

Ansvar (Åkerman, 2024) hänger ihop med det så kallade *skyddsintresset* (Åkerman, s. 12); att skydda studiedeltagare från exponering genom att undvika direkta personbeskrivningar. Medverkande i studien har informerats om att hålla sig från subjektiva beskrivningar av deltagare – även om andras personliga upplevelser kan vara av stor relevans för undersökningen – och jag har tillagt att de ska känna sig fria att berätta och att jag kommer att revidera alltför personlig information och skriva om det i generella formuleringar. Frågorna har även formulerats så att de kan ge svar på generell nivå. Eftersom jag intervjuar personer på platser där unik programverksamhet arrangeras kan det spåras tillbaka till specifika personer, och absolut anonymitet har inte kunnat garanteras. Detta har deltagarna informerats om. För att upprätthålla konfidentialitet har jag utelämnat källhänvisning till bibliotekens styrdokument och tagit bort information som deltagarna har upplevt för utlämnande.

Analysen och kodningsarbetet har alltså tagit skyddsintresset i beaktande för att se om något behöver revideras eller utelämnas om det riskerat att äventyra någons integritet. Där har jag i ett fall valt att ta bort en av ljudfilerna då det framkom personuppgifter. Att diskutera bibliotekets förutsättningar med personalen riskerar också att bli en kritik av arbetsgivaren och de nuvarande förutsättningarna och att sätta dem i kollisionskurs med arbetsgivaren – det har dock inte varit ett problem i denna studie då inga större konflikter eller känslig information förekommer.

Studien använder könsneutrala pronomen med syfte att inte koppla de medverkande till kön. Jag har dock inte ändrat i de medverkandes egna utsagor.

I denna studie har det inte varit möjligt att ta del av deltagarperspektiv – i betydelsen de som deltar i kulturverksamhet – av etiska skäl, därför har bibliotekspersonal och samarbetspartners kopplade till platsen blivit ”språkrör” för en plats och ett fenomen – med den subjektiva komplexitet detta innebär. Alcoff (1991) beskriver från ett fenomenologiskt perspektiv hur problemet i att tala för andra handlar om att vi alltid talar från vårt personliga perspektiv och i en kontext och att vi konstruerar perspektiv när vi tolkar en annans upplevelse. Men den som kan tala och har ett utrymme kan behöva använda det utrymmet för att föra andras talan (Alcoff, 1991) – som i denna undersökning där bibliotekspersonal och besökare tolkar betydelsen av deras upplevelse och forskarens roll blir att förmedla den. Där blir det enligt Alcoff (1991) viktigt att tala till och med deltagarna, och alltid vara medveten om sin position – i detta fall som forskare med förmedlings – och tolkningsansvar. Ett sätt att använda Alcoffs etiska resonemang kring berättarperspektiv i studien är genom förflyttandet av diskussionen till ett utrymme där mindre orter får tala för sig själva och sina verksamheter.

I studien behöver arrangörerna tala för de deltagande. De blir också språkrör för sin verksamhet, vilket är oundvikligt då de arbetar själva på filialerna, eller i fallet på Bibliotek 2, där Bibliotekarie 2 har arbetat flera år i verksamheten, medan den andra bibliotekarien är nyligen tillsatt. Det etiska ansvaret att tala för andra har således varit närvarande i studien, vilket innebär att flera olika perspektiv har behövts och intervjun har utformats i medvetenhet om den kontext inom vilken den intervjuade verkar och vem den talar om/för. Det har varit viktigt att vara noggrant påläst om skyldigheter och bestämmelser, etiskt medveten och inkännande i varje steg av processen – för att bidra med en så rättvis och ansvarsfull bild av mindre orter som möjligt inför framtida arbeten.

6 Resultat och analys

I följande resultatredovisning har jag gett plats åt de medverkandes utsagor. Studiens frågeställningar är hur bibliotekspersonalen arbetar med kulturverksamhet, vilken roll kulturverksamheten har på de mindre orternas bibliotek, och vilka sociala infrastrukturer mellan plats och bibliotek som uppstår när biblioteken erbjuder kulturverksamhet. Dessa har jag undersökt genom att i empiriurvalet ta stöd i Trontos (2010) omsorgsteori, med språkdräkt från Rivano Eckerdal et al (2024): uppmärksamhet, ansvar, kompetens och respons.

Inledningsvis presenterar jag de observationstillfällen som jag deltagit i. Därefter berättar deltagarna själva om närhet och avstånd, delaktighet, samarbeten, ansvaret för platsen, det personliga biblioteket, tiden, meningsfullheten och deras syn på konst och kultur som fenomen. För att förtydliga att jag återger den medverkandes berättande har jag, som tidigare nämnt i 4.1.1, markerat den medverkandes namn i fetstil.

Efter denna inledande analys kommer nästa analysnivå i kapitlet Diskussion, där arbetet med kulturverksamhet och social infrastruktur i praktiken synliggörs genom analysbegreppen från Rivano Eckerdal et al. (2024); underhållsarbete, trixande, relationsbyggande och gränsdragningar. Resultaten sätts därefter i relation till rum och hopp.

6.1 Observation 1 - Ett rum för pizza och böcker

Vi befinner oss på en pizzeria i ett samhälle i en landsbygdskommun. Samhället har ungefär 2200 invånare och pizzerian ligger lokalt beläget vid en riksväg där fler och fler svänger in av olika anledningar; spelmansstämman, lokala kuriositeter eller en bit mat på väg till nästa plats.

Biblioteket samarbetar för dagen med pizzerian – ett projekt genom Mobila biblioteket och kommunens bokbil, en bil de delar med ytterligare kommuner i länet. Det fanns pengar kvar i bokbilsprojektet och ur detta uppstod idén om pizza och bokprat med författaren till en bok om en lokal pizzeria på en mindre ort. Pizzerians ägare bakar pizzor tillsammans med sin medarbetare och de två bibliotekarierna som arbetar i projektet – den ena av dessa Bibliotekarie 2 – går runt och kikar efter deltagare. Där är inte många, men några få letar sig in till rummet. Bibliotekarierna säger att de inte vet hur många som kommer att komma eftersom det alltid är en utmaning att nå ut med marknadsföringen.

Några av besökarna som dyker upp känner varandra och personalen, medan andra inte känner varandra, men bekantar sig på plats i rummet.

”Prata med byborna”, säger den ena bibliotekarien skämtsamt till Bibliotekarie 2. Jag har erkänt min närvaro genom att informera om var jag kommer ifrån. En deltagare kommer fram till mig och frågar om studien, eftersom hen själv har en stark relation till sitt bibliotek på orten där hen bor. Idag är hen hitrest för en familjemedlem, och nu sitter de här på pizzerian eftersom de såg evenemanget i bibliotekets kanaler och blev intresserade.

Ägaren till restaurangen – alla kallar hen vid förnamn – serverar pizzan. Deltagare och författaren för dagen sätter sig till bords. Det samtalas om alla möjliga vardags- och livsfrågor. Efter en stunds ätande bjuds vi på högläsning. Det är tyst i rummet, utöver stilla tuggande och författarens röst. Andra som inte kommit för evenemanget stannar till och lyssnar.

Författaren berättar om pizzerian på den lokala orten där hens far bor, om männen på orten och hur de söker och får sammanhang, gemenskap och vänskapsband genom pizzerian. Hen beskriver pizzerian som en kyrka, en plats att besöka regelbundet. Där sitter oftast samma människor under dagarna och äter, samtalar och umgås. Många är arbetare som lagt sina kroppar i industrin och nu är trötta och slitna och har förlorat det naturliga sociala sammanhang som arbetet har inneburit. Författaren kände inte igen bilden av landsbygdens män från film och böcker, där de oftast skildras som kufiska och maskulina, alkoholiserade och våldsamma, med gevär på ryggen. Männen på den landsbygd hen växt upp i och den hen som vuxen valt att lyssna på och skildra litterärt är snälla, mjuka, hjälpsamma, varma och omhändertagande. Hen har observerat att de har ett visst sätt att umgås på; de ringer inte innan besök, och om ingen öppnar dörren när de knackar på kliver de in och sätter sig och väntar i soffan. Det finns en intimitet mellan männen – de hjälper varandra med det mesta i ordlös lojalitet, även när männen blivit svaga och i behov av hjälp, och hen berättar bland annat hur de hjälpte sin vän att duscha när hans kropp slutat fungera.

Men det ordlösa kommer med konsekvenser, säger författaren. Männen i boken umgås i tystnad, men skulle behöva prata om vad de känner. Karaktären i boken börjar låsa dörren och omgivningen anar att något är fel. Landsorten bär på berättelser om män som går ut i skogen och inte kommer tillbaka. Boken vill lyfta manlig tystnad och berättelser från landsbygden – psykisk ohälsa och gemenskap. Boken är skriven på dialekt och författaren har ägnat tid till att lyssna, bland annat genom att själv befinna sig på ortens lokala pizzeria. Författaren säger att boken är en hyllning till att bo kvar och inte lämna orter och till platser som står kvar och inte lägger ned. När det var dags för bokrelease sa förlaget att det kanske inte var någon idé, de menade att det kanske inte fanns så mycket bokläsande folk på orten och förväntade sig att få skulle dyka upp. Åttiofem personer kom till boksläppet.

Efter högläsningen och författarsamtalet uppstår olika samtal i rummet, om att lämna platser och att bo kvar – finns det en längtan och rörelse tillbaka till platsen och rummen där? Vem får definiera platsen; de nyinflyttade eller de som alltid bott där? Frågor ställs till författaren, det finns ett intresse för boken och temat.

Pizzaresterna står på bordet medan människorna sitter kvar och pratar. Stämningen är stillsam och rösterna lågmälda, även om samtalen fortgår. Pizzerians ägare och medarbetaren tar hand om disken och förbereder för kommande besökare och biblioteket förbereder sig för att röra sig vidare till nästa pizzabesök.

6.2 Observation 2 - Ett digitalt biblioteksrum

Jag besöker den digitala bokcirkeln i kommunen, som började på Bibliotek 1 som en fysisk tematisk bokcirkel, men bytte format till en digital när pandemin slog till. När pandemin var över återgick de flesta mötesplatser till att bli fysiska, men den digitala bokcirkeln har fortsatt vara digital, vilket möjliggjort deltagande för en deltagare långt ifrån orten.

Till detta tillfälle har de läst *Tre äpplen föll från himlen* (2024) av Nariné Abgarjan – som handlar om sista generationens äldre kvinnor i ett utdöende bergsområde i Armenien där folket överlevt krig och naturkatastrofer, men där inte mycket annat längre finns kvar. Boken är färgad av magisk realism, den ger ett globalt perspektiv och nyfikenhet på den armeniska historien.

Deltagarna delar berättelser och perspektiv och rör sig mellan boken och vardagslivets händelser, historiska skeenden och sina egna berättelser. Vi ser en skymt av deltagarnas vardagsliv i bakgrunderna. Det diskuteras hur det magiska tänkandet kanske är det som gör vissa saker uthärdliga i bokens verklighet.

Efter samtalet frågar deltagarna om jag vill veta vad de tycker om cirkeln. Deltagarna delar upplevelsen av att det digitala funkar och är ett trivsamt format – några tekniska problem, men det är hinder de överkommer och löser till slut, och Bibliotekarie 1 finns som teknisk support. En deltagare upptäckte formatet under pandemin och stannade kvar när pandemin passerat, och en annan saknade sammanhang lokalt i sin kommun för bokcirkel och fann digitala bokcirkeln på Bibliotek 1:s hemsida. De uttrycker positiva aspekter av att ses digitalt och de rumsliga fördelarna; det är skönt att bokcirkla hemifrån, särskilt på vintern när det är svårare att ta sig ut på vägarna. De berättar att de genom bokcirkeln fått till sig perspektiv och böcker som de aldrig hade hittat till själva – böcker som ger nya upplevelser och perspektiv som det är givande att dela med varandra. Nästa cirkel blir bok och film – digitalt genom bibliotekets strömmande filmtjänst och eventuellt i samarbete med en bibliotekariekollega från en av de andra kommunerna i länet som Bibliotekarie 1 samarbetat med tidigare.

Vi säger hejdå till varandra, loggar ut och återgår till vardagsrumssoffan eller en kvällsmörgås i köket, utan att behöva transportera oss. Nyss befann vi oss i Armeniens berg, i deltagarnas hemkvarter och i minnen från förr.

6.3 Närhet och avstånd

Återkommande tema hos samtliga medverkande i studien är närheten som fenomen – den rumsliga närheten mellan orter och var de fysiska rummen är situerade, närheten mellan verksamheter och människor på en liten ort, närheten till skolan och barn och unga, som integrerat skolbibliotek för Bibliotek 2, och för Bibliotek 1 som nära beläget till skolan. Närheten på platsen gör att uppmärksamheten och inlyssnandet av behoven sker naturligt. Men i närheten blir verksamheterna också uppmärksamma på avstånden: de fysiska avstånden till platserna i kommunen, avstånden till de som inte nås av informationen om

verksamheten och till de som känner till verksamheten, men inte upplever att den är för dem.

6.3.1 Närhet till människor och verksamheter

Under intervjun med **Bibliotekarie 2** knackar vaktmästare och studenter på. Det sitter studenter från orten och studerar där varje dag, säger Bibliotekarie 2. Hen beskriver sitt bibliotek och rummet som litet och nära:

... det blir väldigt nära, man kommer ju väldigt nära, om man nu pratar om de som kommer, återkommande, alltså barnen vi möter, man får ju en väldigt nära relation, det är ju svårt att hålla en distans som man kanske kan göra, jag tänker bara att jobba inne i [centralorten].... Det funkar kanske inte att stå och prata med ett barn i en halvtimme, jamen alltså, det handlar ju väldigt mycket om den tiden man... ger, men det känns viktigt att det får vara så. Oftast är ju biblioteken den plats, det är nästan den enda plats som finns kvar där man kan komma, det finns ju inga krav, även om vissa kanske känner det, men... det ska kännas... öppet och... tillåtande inom... det är en offentlig plats och för att alla ska kunna vara här och känna sig trygga så finns det ju såklart regler, det är inte som att allt är tillåtet, men... att ta in den här platsen och låta platsen forma biblioteket och det finns ju jättemycket mer att jobba på där, men...

(Bibliotekarie 2)

Bibliotekarie 2 säger att hen tror att de personliga nära relationerna är en av anledningarna till att människor upplever att de vågar föreslå saker. Bibliotekarie 2 uppskattar närheten och att få lyssna in behoven och ser värdet i att möta besökare på detta sätt. Hen säger att en alltid är i sin profession och att biblioteksrummet sträcker sig längre, ibland till lokala mataffären där besökare tar chansen att lyfta sina tankar och idéer kring biblioteket. Bibliotekarie 2 uttrycker inga större problem med gränserna mellan fritid och arbete privat – det är hur de har valt att arbeta som verksamhet, säger hen. Hen upplever det ibland som krävande att vara bibliotekarie på orten dygnet runt, men också att det känns viktigt att vara närvarande i samhället i sin roll och att identiteten hos de små folkbiblioteken på en liten ort är viktig.

Bibliotekschefen beskriver orten som en plats där närheten spelar en betydande roll;

... man bara stegar över till biografen, man stegar över till fritidsgården, de blir ju som ens kollegor på något sätt på en mindre ort så, man vet vad alla heter och så. [en stunds paus] Man är bra på att se möjligheter också tycker jag på mindre ställen, för att man är van att behöva, man tar inget för givet liksom.

(Bibliotekschefen)

Bibliotekschefen upplever att de flesta är duktiga på samarbete och tror att det kan vara enklare på mindre platser än större, eftersom även avstånden är mindre.

Lokalgruppen berättar att delar av deras grupp är återflyttare med anknytning till platsen, som exempelvis studerat på annan ort, men långtat hem och kommit

tillbaka. Även Lokalgruppen själv har gjort denna resa och bestämde sig för att flytta hem på grund av billigt boende på vackra platser och starka sociala nätverk. Hen ser på landsbygden som en social plats med korta avstånd och möjligheter att cykla från kaffepaus till kaffepaus, i kontrast till staden där hen upplevde att avstånden gjorde det svårare att använda sina sociala nätverk. Gruppen lånar biblioteket efter stängningstid; där finns köksdel och platsen är lätt att ta sig till kollektivt, till skillnad från om de skulle hålla möten i någons hem, då vissa bor otillgängligt i de glesare delarna utan kollektivtrafik, berättar Lokalgruppen. Hen uppfattar biblioteket som en plats där en alltid möter bekanta som är knutna till gemensamma verksamheter. Hen kommer ibland till biblioteket i egenskap av frilansande musiker och kan passa på att ta upp frågor av praktiska arrangörsslag med bibliotekarien – tekniska frågor, transport av material mellan orter, eller för att stämna av om aktiviteter som ska bokas in. Hen beskriver Bibliotekarie 2 som engagerad i lokalsamhället och med koll på saker som händer, och att det är möjligt att lämna information som hen förvaltar och skickar vidare. Lokalgruppen tycker att det finns en självklarhet att göra saker ideellt på platsen, genom föreningar som erkänner bra idéer och program och lånar ut teknik och lokaler eller tjänster och kunskaper, som att exempelvis köra ljud på musikevents. Hen säger att orten kanske inte har gott om ekonomiska resurser, men *överlappandet*, som hen kallar det, kompenserar detta när engagerade ortsbor använder varandras nätverk. Människor vet var resurserna – personliga och materiella – finns, säger hen.

Konstföreningen nämner också de korta kontaktvägar; att det finns ett byaråd och ett stort intresse lokalt för att ta hand om och vårda platsen genom att engagera sig i viktiga lokala frågor. Hen berättar om den kamp som pågick för några år sedan, mot ett gruvbygge som de tillsammans lyckades sätta stopp för. Ämnet förenade och engagerade många, och hen upplever att allas involvering i olika föreningar och grupper gör det lättare att ta kontakt och organisera sig.

6.3.2 Närheten till barn och unga genom skolan

Biblioteken framhåller närheten till barn och unga genom skolan – Bibliotek 1 som närbeläget med ett långt samarbete och Bibliotek 2 som integrerat skolbibliotek. Detta är en närhet som även Kulturutvecklaren tagit hjälp av i utvecklandet av en ung referensgrupp – Bibliotek- och kulturrådet – bestående av skolelever från Bibliotek 2:s ort.

Bibliotekschefen säger att skolan är ett viktigt sätt att nå ut brett eftersom det är skolplikt och personalen möter alla barn nästan varje vecka när de kommer till biblioteket av olika anledningar – både under och efter skoltid.

Bibliotekarie 2 berättar att personalen på biblioteket försöker lyssna in vad som händer i skolan och i barns och ungas liv i allmänhet. De jobbar strategiskt med att få dem att komma till deras programverksamhet, både med muntlig och materiell information – som genom att dela ut lappar med information om kommande aktiviteter att stoppa i ryggsäcken. Hen säger att flera av dessa skolelever har blivit en del av den pågående Onsdagsklubben, där de läser och tipsar om böcker, har filmvisningar och olika kreativa aktiviteter.

6.3.3 Avstånden

Bibliotekschefen ser de geografiska avstånden i kommunen som den största utmaningen för biblioteket, en utmaning som de pratar ofta om.

... det är avstånden och kommunikationerna. Bor man i [liten glesbygdssort i kommunen] då går det kanske bara skolbussen, eller om man bor väldigt avsides. Så det är ju verkligen, hur skapar man möjligheter för barn att ta sig till aktiviteter, eller ska vi komma till dem? (...) Så det är en utmaning: att kommunikationerna inte alltid är bra.

(Bibliotekschefen)

Hen förklarar att det i dessa fall krävs engagerade föräldrar som skjutsar, så ju mindre samhällena är, desto viktigare med insatser på plats. Uppsökande verksamhet återkommer i samtalet, och att ett av kommunens medel för denna är Mobila biblioteket, bokbussen som kört i många år i kommunens tjänst, samt den relativt nyttillkomna Bokbilen, som har fokus på just programverksamhet. Bibliotekschefen berättar att de exempelvis har arrangerat filmvisning i bilen med efterföljande pyssel på forngården som ligger belägen någon kilometer från centrum. Bibliotekschefen tror att orterna i kommunen inte nödvändigtvis har olika behov, men olika förutsättningar, som avstånden till biblioteksrummen och bibliotekens rumsliga förutsättningar. Biblioteket lyssnar på efterfrågan och försöker tänka strategiskt kring platser och bibliotek där det inte har hänt så mycket på ett tag. De flyttar ut aktiviteter som kan ambulera och som passar de rumsliga förutsättningarna – *Dansa en bok* som Kulturskolan har hållit i är ett exempel. Bibliotekschefen säger att de strävar efter att kunna erbjuda kultur i alla kommunelar och att Kulturen har påbörjat en undersökning om vilka som tar del av kultur, vilka som inte gör det och varför, för att få en bild av vilka som kommer och inte kommer och orsakerna bakom. Engagemang och samarbete lokalt är viktiga komponenter för hur mycket som händer på en ort, och från centralt håll försöker de bredda utbudet till att omfatta så många som möjligt. På en av filialerna prioriterar de ortsborna med sina evenemang och därefter släpper de på andra platser – det är ett sätt att arbeta på, säger hen, och tillägger att biblioteksverksamheten ser det som viktigt att ta bort förutsättningarna att behöva åka någonstans för barnen på platsen.

Bibliotekschefen berättar att biblioteket har inlett ett läsfrämjande projekt som ska fungera som en pilot till ett större projekt, där unga ska få chansen att tycka till om biblioteksverksamheten. Vad vill de ha, vad skulle de vilja delta i och vilka möjligheter och svårigheter finns det för dem att delta? De har precis startat upp projektet och ser på positiva exempel, som EPA Book Club i Strömsund, speldagen i kommunen och andra framgångsrika projekt. De vill erbjuda ett rikt kulturliv oavsett var en är bosatt, men Bibliotekschefen säger samtidigt att det inte är möjligt att uppnå likvärdighet, bland annat för att biblioteket är olika bemannade, rummen ser olika ut och fungerar olika och för att personalen har den arbetstid de har.

6.3.4 Ett rum för alla?

Bibliotekarie 2 tar upp ett annat avstånd: avståndet mellan biblioteket och de som inte känner till verksamheten, eller som upplever att verksamheten inte är för dem. Hen påminner sig om bibliotekens lagstadgade uppdrag att vara till för alla, och att de vill och ska vara tillgängliga, oavsett exempelvis socioekonomisk situation och att alla tillfällen är kostnadsfria. Men hen ställer sig samtidigt frågan om vad besökare och potentiella besökare vill delta i. Hen säger att de arbetar inlyssnande, men att det är svårt att lyssna in de som inte kommer. Bibliotekarie 2 upplever att det är en ”klick” som kommer till deras programverksamhet och att denna ”klick” är viktig och behöver kulturverksamhet, men att andra också behöver få chansen att upptäcka biblioteket och om det är för dem.

Lokalgruppen lyfter samma utmaning; att det alltid finns en risk att kulturverksamhet stannar vid ett kompisgäng, och hen vill att deras verksamhet ska omfatta fler än bara bekanta.

Läraren berättar att även om Bibliotek 1 är enormt populärt hos den stora majoriteten av elever, så finns det någon enstaka elev i varje klass som inte delar den känslan och inte vill gå dit – Läraren tror att tröskeln handlar om att det är svårt att läsa, kanske har de ingen lästradition hemifrån, att biblioteket kopplas till ett tvång att läsa och att det är något som är jobbigt och inte känns bra. Det säger Läraren att det är något de jobbar med i skolan och med sin bibliotekarie – att alla ska kunna hitta något som passar dem på biblioteket.

Bibliotekarie 2 ser att det finns bilder av biblioteket som inte stämmer, och frågar sig hur de kan kommunicera att de bilderna inte stämmer. Hen säger att det inte går att tvinga någon, men att det är viktigt att alla känner sig välkomna och inkluderade. Just nu misslyckas de med att vara till för alla. Hen ställer sig frågan om hur de arbetar med den vetskapen - de behöver nya arbetssätt, men det är svårt att hinna arbeta strategiskt och det saknas verktyg för utvärderingen av evenemangen, som deltagaranalys: varför kom de, men inte de, exempelvis? Hur kan biblioteket nå ut bredare?

Bibliotek 2 når de flerspråkiga barnen genom skolan och har förhoppningar om att de vuxna nås genom barnen. Hen ser samarbeten som vägen att gå för att nå nya besökare – de har samarbetat med hockeyföreningen, vilket var framgångsrikt, givande och roligt, och de har haft evenemang med flugfiskeverksamhet och kähästtillverkning. De har haft större evenemang som har lockat nya besökare och genom samarbeten har de hittat till ortsbor som de vanligtvis inte ser i biblioteket.

Bibliotekschefen tänker ofta på att vara till för alla, säger hen, och att erfarenheten kring marknadsföring och kommunikation har varit att när de vänder sig till alla, så känner sig ingen tilltalad. Hen vet inte, det är något de tänker mycket på, men inte har något tydligt svar på ännu, eftersom det är ett dilemma: när de marknadsför det som ett event för alla kommer färre. Med Facebook och hemsidan eller anslagstavlan är det svårt att nå ut, säger hen, för det förutsätter redan dedikerade deltagare som följer kanalerna eller befinner sig på platserna

med anslagstavlor. Därför har de jobbat med flyers att ta hem från skolan som ett sätt att jämma ut de socioekonomiska skillnaderna. Hen säger att de utbildningar i tillgänglighet och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som de tagit del av och tillgänglighetsinventeringar som de genomfört har varit mycket lärorika. Hen ser det som värdefullt att ta till sig, även om den inledande känslan har varit att det verkat svårt. De har fått kunskap om hur de kan informera om lokalen innan evenemang och göra biblioteksrummet tillgängligt genom förberedelsematerial och möjligheter att komma på besök för att förbereda sig på förhand. Bibliotekschefen berättar om integrationssamordnaren på kommunen, som arrangerar caféverksamhet med fokus på integration och flerspråk och har arbetat lite som de gör med skolan: berätta och informera muntligt på plats. Där är verksamheten välbesökt och Bibliotekschefen tror att det är muntligt arbete som har varit den fungerande faktorn i att nå ut.

Bibliotekschefen lägger återigen vikt vid det uppsökande: att flytta sig till andra sammanhang, som tvättstugan i hyreshuset till exempel. De sökte upp fritidsverksamheten genom att erbjuda bordshockey i biblioteket – då stängde fritids och gick över till biblioteket med alla barnen.

Bibliotekarie 2 säger att de kan bli synliga för andra genom samarbeten och genom att befinna sig på andra platser. Hen säger att de behöver erkänna för sig själva att biblioteket just nu inte är ett rum för alla men skulle kunna bli genom bredare kommunikation med platsen.

6.4 Delaktigheten

En central fråga för de flesta biblioteksverksamheter – stora, små eller mittemellan – är huruvida de kommer att få besökare till sin kulturverksamhet – vilket säger dem något om den respons de planerade aktiviteterna får.

I denna studie deltog ett mindre antal vid de observerade aktiviteterna, men Bibliotekarie 1 säger att i den digitala bokcirkeln har deltagare kommit och gått och antalet går lite upp och ned. Gemensamt för de båda observerade aktiviteterna är att de uppskattades uttryckligen av de som deltog. En reflektion från Bibliotekarie 1 är att det inte alltid är fel på innehållet, och även Bibliotekarie 2 och Bibliotekschefen reflekterar kring detta, samt att det är viktigt att inte bli alltför självkritisk och lägga ned verksamheter för snabbt.

6.4.1 När ingen kommer

Publikarbete är svårt, uttrycker både Bibliotekarie 1 och 2 i intervjuerna. De försöker lyssna in lokala behov och vad folk vill ha när de utvecklar sina program, men trots detta är det inte alltid deltagare dyker upp.

Bibliotekarie 1 berättar att hen har fått feedback från deltagare som kommer till både de fysiska och digitala aktiviteterna; att det är mysigt och trevligt, men hen har observerat att det är svårt och så med att komma tillbaka. Det behöver inte handla om ointresse, säger hen, utan om att få folk att samlas samma tid på

samma plats. Hen har upplevt att de digitala cirklarna har eliminerat ett av hindren för deltagande: platsen.

Bibliotekschefen tror att program behöver arbetas in genom kontinuitet för att det ska sätta sig. Hen anser också att det inte behöver vara fullt, ibland kan en träff med tre vara meningsfull, och att det viktigaste är att det finns en bredd av saker att välja på som passar en. När det gäller aktiviteter för unga beskriver Bibliotekschefen det som att unga pratar med varandra och drar in varandra, och lämnar aktiviteten efter några år när de känner sig färdiga med sammanhanget. Hen säger att det kan vara skönt med kontinuerliga sammanhang istället för ett engångsevent där det läggs mycket tid och resurser för ett tillfälle. Med både engångsevenemang och kontinuerliga sammanhang är det möjligt att erbjuda en bredd, upplever hen, och det finns praktiska förutsättningar att fortsätta testa, så de kommer att fortsätta arbeta undersökande.

6.4.2 När det kommer för många

Bibliotekarie 1 höll tidigare en filmklubb för barn som gick från att vara ganska liten med ett litet återkommande gäng som såg och pratade om film på biblioteket, till ett stort antal barn i mellanåldern som började komma. Bibliotekarie 1 berättar att barnen inte hade någon direkt filmvana och ingen ro att sitta och se en hel film. De ville göra olika saker; några ville läsa, några ville rita, leka, köra karate eller bara springa runt. Det var svårt att hålla koll på hela biblioteket, säger hen, i och med att biblioteket har självservice finns alltid en risk att det kan komma in någon som inte har goda intentioner. Bibliotekarie 1 skapade därför en läshörna för att försöka ha koll. Hen försökte få förstärkning till fredagarna, men det var inte praktiskt genomförbart och hen upplevde att filmklubben blev för stor och svår att hantera; ”Det blev ensamt, intensivt och uttröttande”, säger hen, och därför lade hen ned filmklubben för barn.

Bibliotekschefen säger att personal har ryckt ut och exempelvis följt med på bio i centralorten när Bibliotekarie 1 tog med sig barnen på biofilm. Men personalen jobbar mycket ändå, säger hen, två kvällar i veckan och helger, det kan vara känsligt att jobba en fredagskväll och behöver bygga på frivillighet. Hen föreslår att man kanske måste få till en begränsning, max tio barn, eller fler tillfällen med färre barn, för att hitta former som passar förutsättningarna och slippa lägga ned aktiviteter. För det mesta ställer personal upp, säger hen, men lägger till att det händer mycket på alla filialer och att de har den personal de har och måste vara lediga också.

Jag frågar **Bibliotekarie 1** om barnen saknar verksamheten, och det tror hen att de gör. Hen berättar att en förälder sagt att det behövs en plats för de som ännu inte har åldern inne för fritidsgården, och att det var de barnen som sökte sig till biblioteket. Om det fanns tillgång till extra personalresurser skulle Bibliotekarie 1 återuppta fredagskvällar för barn och unga på biblioteket – fritidsgård för de yngre barnen på biblioteket med film, läsning och spelkvällar, eftersom hen ser att det verkar finnas ett behov.

6.4.3 Lokal bokmässan och en speldag

De medverkande beskriver två programverksamheter i kommunen som har dragit folk: bibliotekens lokala bokmässan och Kulturens speldag, som detta år hölls för andra gången och där biblioteket varit med på ett hörn.

Kulturutvecklaren berättar om heldagsfestivalen för spelkultur, retrospel och brädspel: Föreningar och andra engagerade i spelkultur fyller hela kulturhuset i centralorten med utställningar under en heldag och även deltagare från andra delar av landet är där. Biblioteket deltog med ett bord där barnen fick rita och måla sina favoritsuperhjältar. Händelsen är välbesökt, de når en ny publik som Kulturen tidigare inte riktigt nått, och en bredd i åldrar och kön. Första året kom över tusen personer. I år deltog ett gäng cosplayungdomar i arrangörskapet – över trettio stycken, cosplaykulturen står stark på platsen. De var kopplade till fritidsgården och bjöd in publik och hälsade välkomna. Väldigt roligt, tycker Kulturutvecklaren, deras önskemål var att flytta Comic Con till centralorten – Kulturutvecklaren skrattar lite. Hen tillägger att de vill fånga upp de ungas förmågor och intressen och låta dem komma fram – hen upplever att det vore kul och viktigt att hitta forum för dem, och berättar att de är med i planeringen inför nästa tillfälle. Spelkultur faller lite mellan stolarna, säger hen, men är ju enormt stort hos både unga och vuxna. Det räknas inte riktigt som kultur, men inte som något entydigt annat heller och är ju trots allt ett estetiskt uttryck, säger hen. Vad spel är, är en komplicerad fråga för det ekonomiska stödet också, tillägger hen och säger att där finns pengar, men tar tid innan byråkratsamhället kommer ikapp med kategoriseringarna.

Inför nästa år kontaktar Kulturen alla som varit med och frågar vad de vill ta med in i nästa tillfälle. Det blir lättare och lättare varje år, säger hen, det finns en lagd struktur och de behöver inte jobba upp nya samarbetskanaler, det är bara att plocka upp kontakterna och sätta igång igen. Hen förklarar hur det finns en mall för hur de ska göra, det är förutsägbart datumässigt för alla och det räcker att skruva lite på det som ska förbättras.

Stolt och lite överraskad berättar **Bibliotekschefen** om den framgångsrika lokala bokmässan som arrangerades för första gången detta år – det är ju svårt att på förhand veta hur något liknande ska gå, säger hen. De samarrangerade med ytterligare en av länets kommuner, bjöd in sjuttiofem utställare och fick tacka nej till flera då det blev fullt på utställningsgolvet. Dagen var fylld av föreläsningar och barnevenemang; de erbjöd en bredd av väletablerade och debuterande författare, med den röda tråden lokal anknytning, och kanske är det just det lokala som lockade, säger hen, att folk blir extra nyfikna och stolta och vill delta, som vaktmästaren och lokalvårdaren – stolta över att ha varit delaktiga i det hela och i det stora som uppstod kring deras arbetsplats. Mässdeltagare från hela länet och besökare reste för att delta, från grannkommunen, men även från de större städerna, och Bibliotekschefen ser det som en fin möjlighet att visa upp sig som ort och att få känna stolthet över sin plats, och att det marknadsföringsmässigt var positivt att utställarna delade i sina sociala mediekkanaler. Hen upplevde det som en mötesplats för böcker och kultur, där det uppstod kedjeeffekter när människor med liknande intressen och professioner möttes, samtalande och sådde frön till nya

samarbeten – samarbeten som hen hoppas kan leda till nya evenemang på fler platser.

6.5 Mindre till större genom samarbeten

Bibliotekschefen framhåller samarbete som en nyckel till det som går bra i deras verksamheter, då verksamheter med gemensamma mål upptäcker meningsfullheten i att arbeta tillsammans för att uppnå sina respektive målsättningar. **Bibliotekarie 1** beskriver ett uppskattat samarbete med skolan och **Bibliotek 2** samarbetar med flera olika verksamheter på orten.

... det är ju delaktighet både bland barn och unga, att de ska känna sig delaktiga, men också delaktighet i föreningssammanhang, samarbete inom kommunen och i olika förvaltningar... och... ja men just föreningar är ju, det är ju jätteviktigt med samarbeten, för att... man blir ju lätt lite såhär, man sitter liksom på sitt kontor och så ska man verka fram något bra, men det är ju det här med input och output och liksom diskutera med andra, vad ser ni och hur tänker ni och... så brukar det oftast utmynna i något mycket bättre.

(Bibliotekarie 2)

Bibliotekarie 2 nämner de samarbetspartners som bidrar till mångfalden i deras programutbud; civilsamhället, föreningar som Naturskyddsföreningen på tema djur och natur, Lokalgruppen, kommunen, fritidsgården och skolan. Bibliotekarie 2 säger att de försöker att vara öppna och nappa på möjligheter som kommer; ”De frågar, och vi säger oftast ja” säger Bibliotekarie 2.

6.5.1 Kollegialt samarbete

Bibliotekarie 1 och **Bibliotekarie 2** upplever båda att de kommunicerar och samarbetar bra inom personalgruppen. Personalen har börjat ambulera med sina särskilda kompetenser, som fanzineworkshops eller mangaklubben där grundkonceptet reser runt i kommunen och deltagarna berättar om sina favoritböcker, skriver quiz, med mera. Även samverkan över kommungränserna har blivit vanligt i och med det regionala bibliotekssamarbetet som kommunen är en del av. Bibliotekskollegor har mötts i gemensamma intressen och teman, bland annat genom digitala cirklar. Fördelen i dessa är att de kan dela på arbetsuppgifter och kostnader och arbeta med likasinnade i ett gemensamt intresse utan att behöva resa.

Bibliotekschefen säger att biblioteken tar ansvar för att stötta ensamfilialer i olika saker, från basservice till att följa med en grupp barn på biofilm. Kompetens och lust måste driva arbetet, säger hen, och att ingen ska tvingas till att göra något de inte är bekväma med. Hen tillägger att alla har sin grej som de kan och är bra på och vill arbeta vidare med och tillsammans blir de en enhet med stor bredd. Hen berättar att turnén med pizza och samtal är ett länsövergripande samarbete och ser en fördel i ett större samarbete med samma tema, att det blir lika överallt. Hen anser inte att verksamhet ska centraliseras, snarare att viss verksamhet kan bli större tillsammans med andra och att det öppnar för möjligheter att erbjuda mer till fler.

6.5.2 Kommunalt samarbete

Bibliotekarie 2 går djupare in i det biblioteks- och kultursamarbete de inlett med kulturutvecklarna de senaste åren:

... de senaste åren så har vi haft ett väldigt bra samarbete med Kulturen och kulturutvecklarna, där de uppmuntrar våra idéer, och såhär; jättebra, då kör vi, vi är med, vi sponsrar, eller vi hjälper till, jättebra, för de har ju ett ganska stort uppdrag de också. Det är inte alltid de hinner med. Så samarbeten är ju, det finns ju fördelar för båda... att vi samarbetar... för innan så jobbade man inte lika mycket så, Kulturen hade sina aktiviteter. Vi förstod inte riktigt att, men hallå, vi kan ju faktiskt... vi jobbar ju med ungefär samma saker och mot samma målgrupper, det är såklart att vi ska samarbeta. Så nu har vi också möten med kulturen och planerar, vad [är på gång], vad har ni för uppdrag, vad har ni för teman framöver, hur kan vi haka på, hur kan vi samarbeta kring det? Så nu har de ett cirkustema, eller fokus i höst, vet jag, som kanske pågår från höstterminen, jag vet inte om det ska pågå hela läsåret. Så det ska vi träffas och prata mer om. Så det känns väldigt bra att vi har liksom... polletten har trillat ner lite där, känns det som. Och det underlättar ju verkligen. Och just med medel också, för vi har ju inte jättemycket, budgeten är ju inte jättestor för programverksamheten, så man får ju trolla lite med knäna, men eftersom vi har kulturen med oss nu så kan vi också genomföra lite större projekt tillsammans med dem.

(Bibliotekarie 2)

Kulturutvecklaren berättar om bibliotekssamarbetet som uppstod ur Kulturens insikt om bibliotekets nära kanaler till barn och unga genom skolan. Rådet är under uppbyggnad berättar hen, de testar fortfarande former, men att de i nuläget bjuder in elever från olika årskurser för att prata om kultur- och biblioteksutbud. Hen berättar att initiativet växte fram när biblioteket konsulterade barnen i fråga om ombyggnationerna i biblioteket. Kulturutvecklaren har en vilja att själv komma ut från kontoret för att träffa barn och unga, och hur Biblioteks- och kulturrådet blev en god möjlighet. Kulturutvecklaren berättar om hur Kulturen arrangerade en fotoutställning som senare ställdes ut på Bibliotek 2 – ett Skapande skola-projekt där unga fick sina EPA-traktorer fotograferade av en professionell fotograf. På museet fick de göra dekaler till sina bilar, en visning av utställningen arrangerades och även en sittning i museet med polisen och allmänheten där de pratade om EPA-kulturen; fördelar och problem. Utställningen var lokalt förankrad, bilderna fotokonst av hög kvalitet och ungdomarna blev tagna på allvar. Kulturutvecklaren beskriver hur EPA-kulturen är en subkultur inom ungdomskulturen som får mycket kritik från samhället och intentionen var att lyfta de ungas röster och det som är bra med EPA-kultur. Hen berättar om deras samverkan med programverksamhet på alla filialerna – exempelvis vid högtidsdagar – där de förlägger aktiviteter på biblioteken och att biblioteken kan komma med förslag och efterfråga ekonomi och marknadsföring. Just nu satsar de på författarbesök på alla biblioteken, framför allt centralbiblioteket. Hen säger att det har nått dem att inte alla barn i högstadiet har varit på folkbiblioteken och därför planerar de en informationsinsats med författarbesök och workshop för årskurs sju, där de i halvklass får träffa författare och förhoppningsvis har läst boken i skolan innan, och därefter blir det någon aktivitet på biblioteket.

Bibliotek 2 beskriver ett annat kommunalt samarbete, där de har använt kommunens avfallsavdelnings efterlysningsfunktion kring återbruksmaterial, där en kan gå in via en e-tjänst och efterlysa sådant en behöver – biblioteket efterlyste och fick tag på små vävstolar och symaterial till sina vävworkshops. Tjänsten är mycket bra när de arbetar med Agenda 2030, miljö- och konsumtionstänkande, säger Bibliotekarie 2, genom att vrida och vända på definitionen av skräp och ge gamla saker nytt liv genom bibliotekens konstprojekt.

6.5.3 Samarbeten med ortsborna

Lokalgruppen anser att individuella människors drivkraft möjliggör att det händer saker på platsen – i deras grupp är det många som ställer upp vid evenemangen på ideell basis och **Bibliotekarie 2** berättar om återbruksprojektet där de gick ut på Facebook och efterlyste återbruksmaterial och fick mängder av material levererat från ortens boende.

Läraren berättar om Biblioteksrådet som Bibliotekarie 1 driver – Bibliotekarie 1 kommer till skolan, samlar barnen och deras synpunkter och idéer och Bibliotekarie 1 för protokoll från elevrådet som läses på plats, så att alla får veta vad de har bestämt. Det barnen önskar brukar de oftast få, säger Läraren; ”Vips, så står det där”. Hen säger att eleverna märker att Bibliotekarie 1 lyssnar, att de har inflytande över rummet och det är betydelsefullt för dem.

Bibliotek 2 månar om att barn och unga ska känna sig lyssnade på, att det är deras rum.

... det är en väldigt familjär känsla om man kan säga så. De... men nu pratar jag om de barn som kommer. Jag tror att de känner att de får ta plats... de... får ta plats kanske lite... ibland får man ju hålla in det lite... som, ”stopp”, men de är väldigt... de får vara lite bakom disken, det känns viktigt att de känner att det får, många är väldigt nyfikna och att de får ta del av hur vi jobbar och det kommer ofta väldigt många frågor om det. De vill veta hur saker funkar på biblioteket, vad man får göra och hur jobbar ni, och sådär... Och jag tror att vi har arbetat in... just det där samtalet, att de får fråga, att vi lyssnar och att de märker att vi lyssnar på så sätt att vi sen ”nu har [namn] kommit med den här idén, och den tyckte vi var jättebra, så nu kommer vi ha det här nästa träff. Så att jag känner att vi... får bekräftelse och vi får lite styrning från dem... och det är viktigt att de får känna att de är delaktiga, att det visar sig konkret, att det inte bara är något vi säger. Vi har jobbat väldigt mycket med det fysiska biblioteksrummet och gjort om det ganska mycket det senaste åren, och där har vi jobbat jättemycket med barnen och tagit in deras idéer och perspektiv och haft olika processer med workshops och samtal och många många tillfällen där vi till slut... och lyssnat in; de vill ha kojor, de vill ha... så vi har genomfört mycket av det så att det blir konkret så att de känner att det inte bara är det här ”nu ska vi lyssna in er” och sen ser inte de den kopplingen. För det kan ju vara så att vi

har gjort det, men det blir inte tydligt för dem vad... så att man ändå konkretiserar och verkligen vågar testa... det sitter liksom inte fast hos oss heller, det är inte jättemycket föranalys, utan det är såhär 'ja, bra idé, vi testar det, det kan vi göra det kör vi på'. Det behöver inte... det behöver inte vara så svårt.

(Bibliotekarie 2)

Bibliotekarie 2 vill att de ska känna sig lyssnade på, att det är deras rum och att de är del av att gestalta det offentliga rummet; genom delaktigheten i utformandet av biblioteksrummet och genom eget skapande där. Unga har genom biblioteksrådet varit delaktiga i att bestämma hur biblioteket ska se ut och nu är de delaktiga i att tycka till om verksamheten. Hen lägger vikt vid att det ska gå från idé till konkreta utföranden, saker ska bli av eftersom de inte vill göra barnen besvikna, de ska få känna sig stolta, kapabla och delaktiga och som en viktig samarbetspartner.

6.5.4 Konstföreningen

”Man vill gärna minnas det här”, säger **Konstföreningen** om det första årets samarbete. Samarbetet med Bibliotek 2 började med att hen och hens partner ville göra något för barn inom ramen för konstföreningens årliga uppdrag. De behövde få kontakt med deltagare och kontaktade biblioteket som utan att tveka hakade på projektet. Eftersom bibliotekets engagemang var så stort gick det att gå vidare direkt med idén och biblioteket kontaktade lokala konstnärer: en keramiker och en svetsare som gärna ville vara med i planering, uppstart och genomförande, men då behövdes ersättning. Hens partner gick ut till olika företag i kommunen, knackade bokstavligen dörr och skrapade ihop 25 000 kronor i bidrag till skapande verksamhet för barn.

Konstföreningen beskriver hur de gick till väga med projektet: När pengarna var på plats arrangerades workshops på biblioteket där barnen tog över rummet – det var ett enormt intresse. Temat blev Fågel, fisk eller mittemellan och de associerade till natur, läste böcker för inspiration och tillverkade lerfigurer i en tvåfaldig bränningsprocess; färgen var transparent vid målning, men fick färg efter bränning – ett förunderligt skeende när figurernas färger plötsligt framträdde. Figurerna skulle därefter ställas ut i ett stort konstverk utomhus och där kom svetsaren in, som såg möjligheterna på plats och satte upp två ringar i kättingar mellan två björkar, där figurerna sedan fästes. Konstföreningen mottog bilder av verket mitt i natten och ”baxnade” – de hade aldrig kunnat föreställa sig att det skulle bli så stort och så bra. Verket fick en plats med utsikt över bergen och sjön och hen säger att det nästan var det vackraste av dem alla. Det blev en vernissage för barnen innan sommarlovet med intervjuer, chips och dricka och stolta föräldrar och släktingar som kom dit för att se på sina barns figurer. Verket satt uppe hela sommaren och när det därefter togs ned delades det mellan två biblioteksfilialer.

Hen berättar att föreningen detta år ville fortsätta och kontaktade skolor i kommunen, men allt var osäkert på grund av omorganiseringar. Till slut ställde en skola upp med ett egenhändigt skapat verk av finbetong på tema vänskap;

händer som sträcks upp mot himlen. Bildläraren på skolan, en bekant med konstnärskoppling, integrerade projektet i ett skolprojekt och gjorde det till ett större projekt.

Konstföreningen berättar att Bibliotek 2 trots tidsbrist ville fortsätta samarbetet, och där kom väven in – en lång varp sattes upp i biblioteksrummet där barnen fick testa att väva med olika material. ”Det kommer inte bli vackert, men det blir vad det blir”, berättar hen att bibliotekarien sa, verket kom med i utställningen och hänger nu på biblioteket. ”Barnen växer när vuxenvärlden samarbetar med dem”, säger hen, och lyfter vikten av att visa att barn också kan vara med på samma premisser som de vuxna. Att samarbeta med konstnärer ger barnen kunskap om konstnärliga processer och verken verkshöjd, säger hen, och tillägger att statusen höjs när konstnärer tycker att det är roligt att jobba med dem. Hen ser att det goda resultatet ger en bra start inför en fortsättning och att det gäller att uppmuntra vuxenvärlden att orka fortsätta. Det blir vad det blir, som med väven, säger hen. Hen upplever att det fortsatta arbetet känns lättsamt eftersom kanalerna är öppna, årsplaneringen är lång och samarbetena kan därför fortsätta på ett smidigt sätt.

6.6 Ansvar för platsen

Ansvar återkommer som en underliggande mening i intervjuerna – en ansvarskänsla i och med uppdraget, men också ansvar för platsen. Det upplevda ansvaret kommer ur platsens behov – och i intervjuerna framkommer ett inlyssnande arbetssätt.

Bibliotekschefen säger att ju färre aktörer och aktiviteter det finns på en plats, ju mer vill en engagera sig. Det finns mycket *kompetens* i arbetsgruppen och den ges stor frihet att forma verksamheten.

Kulturutvecklaren har observerat att det byggs upp kulturnätverk på orten kring Bibliotek 2; folk flyttar dit och vill driva verksamhet genom både föreningar och företag. Hen säger att kommunen själv också arrangerar kulturverksamhet inom en fritidskontext, men för det mesta förmedlar de arrangörsbidrag till arrangerande parter och pengarna brukar ta slut. Hen upplever att kultur har en viktig plats i kommunen och att olika människor där konsumerar olika kulturuttryck; folkmusiken har en stor del, men också modern konst och samtida uttryck, film och teater. Hen upplever att föräldrar vill gå på kultur med sina barn eftersom teaterföreställningarna som erbjuds oftast är fullbokade. Folk vill göra saker, säger hen, och föreningar och människor tar ansvar för att saker ska hända.

Lokalgruppen berättar om hur det började för deras grupp: det fanns en längtan hos folk att ses fysiskt och engagera sig och kommunicera i en tid där informationsflödet kan upplevas som likriktat. Hen upplevde behov från människor att tänka brett, diskutera och mötas av många olika åsikter. Gruppens ändamål är att visa fler perspektiv, diskutera från flera håll och lyfta olika erfarenheter och Lokalgruppen säger att de hoppas kunna göra skillnad lokalt där människor förstår saker och upplever att de kan påverka. Hen upplever att dessa

öppna evenemang fyller en viktig funktion i ensamma människors liv: att träffas och att få samtala.

Konstföreningen berättar att det är helt ideella krafter bakom föreningen och att alla som arbetat ideellt vet hur slitsamt det kan vara, men att arbetet är värt det i den tillfredsställelse som kommer med goda resultat. Hen uppfattar orten kring Bibliotek 2 som mycket kulturintresserad och att deras verksamhet har kunnat bidra med en uppskattad årlig händelse som blivit en tradition i människors liv och att folk reser för att ta del av lokal konst på en vacker plats.

Bibliotekarie 2 berättar om deras barncafé, där nyblivna föräldrar fick komma och hänga på biblioteket. De visade film, pratade böcker och fikade och folk reste från angränsande orter för att delta. Bibliotekarie 2 lyssnar in platsen och låter den forma bibliotekets rum och verksamhet.

Bibliotekschefen upplever stor ansvarskänsla hos personalen och engagemang, ”ett brinn”. Hen ser att filialerna fyller en viktig funktion på de mindre platserna och att personalen brinner för sina platser och ser vad verksamheterna kan bidra med. Bibliotekschefen säger att inlyssnandet är ett viktigt arbetssätt; att sträva efter att lyssna in och göra det som efterfrågas, och att det de inte hinner med gör de när tillfälle ges. Hen anser att det är viktigt att arbeta så för att hålla sig relevant och tänka nytt och beskriver ortsbornas delaktighet som mycket värdefull.

Kulturutvecklaren möter barn och unga efter skolföreställningarna i teater och brukar försöka hinna fråga vad de kommer ihåg från föreställningen och ibland bara befinna sig i rummet och lyssna in vad som händer under föreställningen, för att få en känsla av vad som uppskattas. Det kan vara svårt att samtala ordentligt när skolorna ska iväg på en gång efteråt, men hen tycker ändå att det går att snappa upp en hel del om hur en konstupplevelse mottas om en bara är där och lyssnar.

Bibliotekschefen säger att det är ett stort ansvar de har i en skattefinansierad verksamhet, att det ökar ansvarskänslan och att de som bibliotek vill göra det bästa för sin plats.

Bibliotekarie 2 säger att kulturprogramverksamhet är något de kan och ska göra och hänvisar till Bibliotekslagen. Jag studerar kommunens biblioteksplan: den lägger emphasis på att producera kulturell verksamhet, förmedla flera olika konstuttryck, vidareutveckla bokcirklar i samarbete med aktörer som biograf och teaterföreningar, erbjuda programverksamhet genom Mobila biblioteket, varierade perspektiv i mångfaldsfrågor genom programverksamhet i samarbete med intresseorganisationer och föreningar, erbjuda workshops och utställningar,

och planen framhåller intentionen att ”skapa rum för mellanmännsliga möten genom programverksamheten”⁵.

Bibliotekschefen säger att planen är under revidering, men att den nya kommer att likna den tidigare. Hen förklarar att tanken är att den ska vara löst hållen för att rymma kreativitet och frihet i programplanering, och att det är biblioteken själva som kan och ska ta ansvar för att erbjuda en bredd av kultur, säger hen, både det stora och det smala. Hen ser på deras verksamheter som arenan som inte är det stora och kommersiella, de ska lyfta fram det som är viktigt att lyfta fram, som nationella minoriteter, till exempel, och samtidigt erbjuda en bredd av relevanta program för så många som möjligt. Hen säger att de inte fått minskade resurser till biblioteksverksamheten, de har arbetat med bibehållen budget ett tag nu, och hen uppfattar det som att politikerna anser att biblioteksverksamheten är viktig. Sen tillägger hen att det ändå ofta känns som att det finns för lite pengar, särskilt till större projekt och att det är där samarbeten kan vara en styrka genom delad ekonomi och delat arbete. Att hjälpas åt är ju en sorts transaktion också, förklarar hen, eftersom den verksamhet som mottar hjälp vill oftast hjälpa tillbaka, och med knappa medel blir de lite större, tillägger hen, och att det oftast går väldigt bra och blir väldigt bra.

Kulturutvecklaren berättar om det drömprojekt som de fick till genom Skapande skola – en muralmålning där konstnärer arbetade med allmänheten och årskurs fem. Kulturutvecklaren berättar att fyrahundra elever deltog och skapade den från grunden. Projektet möjliggjordes genom skapande skola-pengar, kommunens pengar från stadsutveckling och även banken gick in med pengar. De hade en välbesökt invigning av väggen och Kulturutvecklaren säger att invigningen var välbesökt och uppskattad. Hen ser det som ett lyckat drömprojekt i det offentliga rummet och sammanfattar erfarenheterna från konstprojektet: ”Vi kan tillsammans – det finns krafter när vi jobbar ihop och samarbetar.”

6.7 Det personliga biblioteket

I intervjuerna med de två biblioteken framgår det att bibliotekens bemanning med en och två personal inte bara påverkar hur mycket biblioteket kan genomföra i arbetstid, utan också hur arbetet läggs upp – friheten i utförandet av uppdraget.

Bibliotekarie 2 beskriver sitt arbete i närhetstermer och i friheten syns den personliga verksamheten och bibliotekssubjektet:

... jag tror att som jag sa tidigare att vi rör oss i lokalsamhället på olika sätt, dels så deltar vi själv i aktiviteter som andra gör... vi... man [skratt] handlar på affären, jag menar, det är väldigt fint, det kommer ofta fram barn när man handlar, man är alltid i den rollen för det är så de känner till en... och det tycker jag är fint och så får det jättegärna vara för det... det bygger relationer, det är jätteviktigt i en sån här verksamhet att den inte känns svår

---

⁵ Utelämnad källhänvisning till biblioteksplan med hänsyn till det etiska skyddsintresset.

och läskig och stängd och att vi är någon slags... ja... det är speciellt att jobba på ett folk- och skolbibliotek tror jag, det funkar säkert helt annat på andra bibliotek, men här så är relationerna med låntagare, både äldre och yngre jätteviktiga, det kan ju bli väldigt personligt, många kommer ju också, både barn, unga och vuxna, och man ser oss som en vuxen som man kanske inte... man har ingen annan relation, man är inte släkt eller supernära vänner, men man är en vuxen som känns trygg och som lyssnar och... så vi får ju höra väldigt mycket och ibland är det ju någon som har det jättejobbigt, så man är ju också en medmänniska i den här rollen, och även vuxna kommer och berättar om svårigheter och... det är jobbigt för att man är äldre och att man är sjuk... Det är ett speciellt yrke på så vis, i alla fall på en liten ort, och... jag tycker också att det är viktigt att de här mindre biblioteken på de här orterna, att man får behålla sin identitet, eller får vara väldigt ortsspecifik, och det vi gör, det är viktigt att det får vara... utgå från den här platsen, så att inte allt är att vi ska göra på exakt samma sätt, vi ska ha samma aktiviteter i hela kommunen, det ska vara exakt samma... Alltså bemötandet är väl en grund, att man ska ha ett bra bemötande, men jag tror att det oftast så... så kanske det blir lite mer personligt på ett sånt här ställe... och det är också det som bygger biblioteket och våran verksamhet.

(Bibliotekarie 2)

Bibliotekarie 2 vill lägga tid på att bygga relationer och låta det bli personligt, och anser att personalen formar verksamheten på ett personligt sätt på mindre platser. Biblioteken beskriver en organisation med högt i tak, där det finns en upplevd frihet att pröva sig fram och våga misslyckas.

Bibliotekarie 1 känner också att det finns utrymme att vara kreativ, eftersom kommunen har haft tur och inte haft detaljstyrande chefer på ett tag och att en då ibland kan känna sig som sin egen chef på en filial med bara en personal – ”Det mesta sköter man själv, och då gör man lite som man vill”, säger hen och ler.

För **Bibliotekarie 2** innebär friheten att forma biblioteksrummet mycket – hur ska vi tolka vårt uppdrag och hur ska vårt bibliotek vara? Hen värderar det personliga, närhet och kommunikation möjliggör att besökare känner sig bekväma med att samtala och dela saker ur sitt liv som de tänker på. Hen ser på den robusta återkommande verksamheten som ett sätt att skapa familjaritet – barn och ungoträffarna, vuxencirklarna och mötena med skolbarnen. Identiteten på ett litet folkbibliotek är viktig, säger hen, och identiteten träder i tolkning fram som ett resultat av bibliotekariens curerade verksamhet.

Bibliotekschefen resonerar kring det personliga:

Man ska ju jobba med det man är bra på, det man brinner för och det man tycker är lustfullt. Och då gör man också ett bra jobb tänker jag. Och så tänker jag att man tänker kommunövergripande; att inte bara, jaha i [ort] är det mycket film, nej, vi erbjuder film, och då är det [ort]. Man tänker ju också brett liksom, att man inte bara bor i [ort] och då tar man del av det, utan att man erbjuder en bredd som helhet. Syftet är att ta tillvara på kompetenserna. Tillsammans så blir vi en helhet som blir jättebra. Det är min tanke.

(Bibliotekschefen)

Bibliotekarie 2 värderar det estetiska uttrycket: att barnen ska få praktisera olika konstformer och vara delaktiga i verksamheten. Bibliotekarie 2 beskriver hur deras verksamhet tar många initiativ, säger ja till andras initiativ och lägger stor vikt vid att vara aktiva och utåtriktade, men upplever samtidigt tvivel – är det meningsfullt? Bibliotekarie 2 har en reflekterande inställning kring verksamheten och säger att de försöker tänka positivt och tillåta sig att testa, och när det inte går bra utvärdera; vad var det som inte fungerade? Hen erkänner att det ibland uppstår en känsla av osäkerhet, att ”famla i mörkret”, särskilt när få eller ingen kommer.

Lokalgruppen beskriver Bibliotekarie 2 som engagerad och omtyckt: en knytpunkt i samhället – en ”spindeln i nätet” – hen är överallt, med fötterna i olika verksamheter – men Lokalgruppen funderar också över att det blir lite skört – tänk om hen en dag byter jobb?

Även **Konstföreningen** beskriver Bibliotekarie 2 med orden ”spindeln i nätet”: biblioteket har lokaler och barnen återvänder alltid dit. Hade de inte ett positivt förhållningssätt så skulle de inte ställa upp på den typen av samarbete som de nu har genomfört i stort som smått, säger hen och berättar om det välkomnande rummet under konstprojektet, där de erbjöds bord med vaxdukar och lera och att deras konstskapande fick ta plats och besökare fick förhålla sig till dem. Hen berättar att konstverken togs emot och blev en del av biblioteksrummet och säger att inte alla rum bjuder in på det sättet.

Bibliotekarie 2 vet vad folk säger om deras verksamhet och upprepar vad de fått höra; ”...’ni är som spindeln i nätet’, ’ni är vattenhålet i kommunen’, ’det är hit alla... vägar utgår ifrån’...” Och det är fint, säger hen, men kan också vara svårt att leva upp till när tiden inte räcker till.

Läraren benämner Bibliotekarie 1:s relation till elever och lokalsamhället som personlig: eleverna längtar efter att besöka ”[Förnamn] på bibblan” och frågar ofta när de får gå dit. Läraren beskriver Bibliotekarie 1 som mycket omtyckt – när det kommit nya serier springer de till biblioteket och även om de inte läser mycket tycker de om att bara sitta där och spela spel, säger hen. Om det inte finns böcker som eleverna tycker om i skolan säger Läraren ”gå till [Förnamn]” eftersom hen oftast hittar böcker som passar dem. Läraren ser att Bibliotekarie 1 är en viktig person för både vuxna och barn och platsen, att Bibliotek 1:s biblioteksrum är en trygg plats där barn, unga, vuxna och äldre spenderar tid, spelar spel, läser och småpratar och hen tillägger att det är en plats där rummet är varmt och välkomnande, både i utformning och mottagande. Vissa barn går även dit på kvällar och eftermiddagar, berättar hen.

6.7.1 Självt är bäste dräng eller ingen människa en ö?

På Bibliotek 1 är det i övervägande del det singulara ”jag” – till skillnad från det kollektiva ”vi” på Bibliotek 2. Bibliotekarie 1 upplever sig ha en stor frihet att själv arrangera och är det enda biblioteket i kommunen som erbjuder digital bokcirkel. Även här förväntas bibliotekarien finnas för alla och är således både

barn-unga-vuxen- och skolbibliotekarie. Men det finns utmaningar med ensamheten och önsknningar om att bryta upp med ensamarbetet för samarbeten.

Bibliotekarie 1 upplever det kollegiala samarbetet som bra: det är möjligt att diskutera saker med kollegorna och få fysisk förstärkning när det behövs. Bibliotekarie 1 berättar att hen just nu ambulerar mellan biblioteken i kommunen med sin mangaklubb och har besökare på samtliga platser. Den kollegiala stöttningen är betydelsefull, säger hen, men tillägger att alla också har mycket med sina egna verksamheter. I fallet filmklubben för barn, som Bibliotekarie 1 inte kunde fortsätta med, upplever hen att det hade varit möjligt om de varit fler, för att kunna vara i fler delar av biblioteket. Tankar om volontärer fanns och testades i praktiken, berättar hen, men gick aldrig riktigt att lösa. Så många samarbeten utöver det kollegiala och skolan har inte Bibliotekarie 1, och hen vet inte vad det beror på, men spekulerar i att verksamheterna på orten kanske inte ännu fått idén om att de faktiskt kan samarbeta, kanske inte ser meningen med det eller har svårt att föreställa sig biblioteket som samarbetspartner. Bibliotekarie 1 säger att biblioteket och den lokala fritidsgården har haft ömsesidiga önsknningar om att samarbeta, men inga konkreta idéer om hur ännu.

Det finns flera fördelar med att arbeta ensam, säger hen. En styr över mycket själv och ingen stoppar en, vilket hen ser som både negativt och positivt. Hen gillar att testa nya saker och har friheten att göra det, men säger att det då behöver göras i en liten skala för att det ska vara görbart. Det behöver också finnas utrymme för de nya uppdrag som kommer till biblioteket, tillägger hen, och plats för förslag från ordsborna. Men hen upplever att samarbete när en delar intresse med någon som är med på tåget är bäst. Bibliotekarie 1 beskriver en samverkan över kommungränserna som hen haft de senaste åren genom ett gemensamt intresse; i samarbete med en kollega i länet har hen bland annat haft en digital bokfilmcirkel. Fördelen är att de kan dela på arbetsuppgifter och kostnader och framför allt ha någon att studsa idéer med, säger hen, och säger att det är lättare och mer meningsfullt att arbeta när en inte är ensam.

6.7.2 Bibliotek 1:s samarbete med skolan

Bibliotek 1 är inget skolbibliotek, men hade kunnat bli ersatt av ett. Att de planerna inte gick igenom upplever både Bibliotekarie 1 och Läraren som positivt – Läraren säger att de förstår vikten av nära tillgång till böcker, men kände att de redan hade tillgång till litteratur och någon som kan mycket om den, någon som de tycker om och har en stark relation till, som redan är en viktig del av deras skola.

Läraren på skolan går gärna med på en intervju för att få berätta om skolans bibliotekarie, Bibliotekarie 1. När Läraren började på F-6-skolan upplevde hen att det saknades elevdemokrati – där fanns ett passivt elevråd, men så läste hen i gamla skolanteckningar om ett biblioteksråd och hörde av sig till Bibliotekarie 1 som genast satte igång. Hen berättar om Biblioteksrådet, som startade för fyra år sedan med elever från årskurs 3–6, två elever från varje klass och två träffar per termin. Läraren fick med tiden mindre tid till detta och då tog Bibliotekarie 1 över, och nu är de uppe i tre till fyra träffar per termin.

Läraren beskriver deras samarbete: Bibliotekarie 1 besöker klassen med bokkatalogen. Bibliotekarie 1 lyssnar på barnens intressen och beställer hem, och när böckerna är framme kommer hen som "Boktomten" till skolan varannan vecka och levererar barnens böcker med ett kuvert med deras namn på – om föräldrarna av olika anledningar inte kan skjutsa barnen till biblioteket för att hämta boken. "Vilken service! Det är inte långt, men det är tungt" säger Läraren. Klassen har en elev som läser snabbt och ofta behöver nya böcker, och då är det bara att ringa Bibliotekarie 1 och skicka eleven till biblioteket för att hämta ut en ny bok. Det sitter aldrig fast och är alltid öppet, säger hen, och att förslag är välkomna – barnen fick laminera sina boktips och sätta upp dem på väggen på biblioteket vid boken. "Det är aldrig nej", säger Läraren, "Jag ska se vad jag kan göra är det värsta man kan höra från henne".

Läraren berättar att Bibliotekarie 1 kommer med spännande idéer – hen föreslog lästeater, där eleverna kommer till biblioteket och övar in stycken från böcker och därefter läser upp för klassen, med olika hattar på sig för de olika karaktärerna. En dag introducerade Bibliotekarie 1 utebibblan – då eleverna får komma ut och sitta på sittunderlag och läsa på skolgården. "Det bara hände", säger Läraren, och tillägger att skolan är mycket tacksamma för dessa initiativ. Bibliotekarie 1 är "rätt person på rätt plats", anser Läraren, när barnen kommer är hen alltid välkomnande och alltid hjälpsam, alltid vänlig, och barnen kan fråga om vad som helst. Samarbetet möjliggörs genom att lärarna på skolan engagerar sig och nappar på bibliotekets förslag och utnyttjar Bibliotekarie 1:s tjänster – vilket också bidrar till att visa att biblioteket är viktigt för bygden, tillägger hen. "Vi håller dörrarna öppna – h[e]n får komma när h[e]n vill. H[e]n är en väldigt viktig person för oss på skolan". Det som Bibliotekarie 1 gjort för dem säger Läraren att hen inte upplevt på någon annan skola, hen har det lilla extra och många idéer. "Då blir man så glad" (Läraren).

6.8 Biblioteken och kampen om tiden

En av de stora utmaningarna som framträder under studien är *tid*. Ansvar för verksamheter och platser innebär tid – arbetstid och ideellt engagemang. Bibliotekarierna i studien beskriver ett biblioteksrum som genom nya arbetsätt ska nå större och bredare ut i samhället för att vara tillgängligt för alla. De har inlett nya sätt att göra det på och känner att det är viktigt, men hänger (arbets)tiden med?

Bibliotekarie 2 säger att det blir stort fokus på barn och unga i och med den nära relationen till skolan, men de ska även finnas till för vuxna besökare. Bibliotekarie 2 upplever en inre konflikt i att en vill mycket, men inte hinner med, det är på "detaljnivå", säger hen; ett analytiskt navigerande genom ännu okända arbetsformer för att hitta strategier för att nå fler grupper i samhället. Sådant tar tid och kräver jobb. Och Bibliotekarie 2 ser friheten att forma en verksamhet som stundtals betungande, att det är möjligt att göra hur mycket som helst och att ansvaret kan bli "ett ok".

Bibliotekschefen bekräftar denna upplevelse:

Det är ju också ett stressmoment att folk är så engagerade, jag upplever generellt sådär att biblioteksmänniskor är otroligt engagerade, i lönesättning och sånt är det ju jättesvårt, för det är ju ingen som 'äh, jag river av en arbetsdag' utan alla är verkligen... låntagarnas bästa och gör sitt bästa och brinner för verksamheterna, verkligen. Så att ja... det kan ju verkligen vara ett stressmoment också, att man vill göra så mycket och så har man den tid man har. Man vill liksom, man har ett brinn. Det är svårt.

(Bibliotekschefen)

Bibliotekarie 2 upplever att de inte har några krav uppifrån, snarare känner de att det finns en omtänksam ledning som säger stopp när det blir för mycket för personalen, som påminner dem om att de ska orka genomföra allt de tar sig an.

Lokalgruppen säger att även civilsamhället slåss med tiden. Hen ser att det är viktigt för gruppens överlevnad att den inte blir personbunden, då hens tid exempelvis är oregelbunden som frilansare. Hen säger att det kan vara svårt för medlemmar; arbetslivet och existensen kräver mycket av människor, att vara lyckad på många plan i livet i trettio, fyrtioårsåldern, att barn, jobb och träning ska hinnas med innan det finns plats för politiskt och ideellt arbete. Men ändå strävar människor efter att hinna med, säger hen, och just på denna plats, med närheterna i det sociala livet sker *överlappningar*, säger hen, med kulturuttryck som existerar i samma bubbla – ska de ändå till den festen, så kan de spela med bandet och planera innan. Hen säger att de hjälps åt och att de ofta möts och pratar ihop sig i något sammanhang på biblioteket.

Bibliotekarie 2 upplever att det också kan vara svårt att få tid till program från samarbetspartners, som skolan exempelvis, som är i ständig kamp med tiden. Bibliotekarie 2 skulle önska skolsamarbeten genom långa, djupa och meningsfulla möten med litteratur under lång tid. Bibliotekarie 2 vill att det läsfrämjande grunduppdraget kommer skolan till gagn genom tid till litteraturförmedling. Hen saknar de långa linjerna med litteraturen, hen har lyssnat på de unga och tycker att det låter som att de sällan hinner läsa längre stunder, att de har bänkböcker, men att läsningen präglas av avbruten tid. Hen tillägger att det är spekulativt, men hen hör från de unga att det verkar bli ytlig läsning, sällan på djupet och ingen ärlig chans att upptäcka litteraturen.

Läraren pratar också om mer tid och en önskan om långa samarbeten med sin bibliotekarie, och på frågan om ett drömsamarbete skulle hen vilja förlägga undervisning till biblioteket och gå dit med små grupper, och en fortsättning med lästeatern. Hen skulle önska att Bibliotekarie 1 kunde komma till dem oftare och prata böcker med barnen i läscirklar. Läraren vet att det kan vara svårt för Bibliotekarie 1 att få tid till något liknande, ”men jag får ju drömma” säger hen. Allt har börjat gå så fort, säger hen, och att unga har hamnat i en ”swipegeneration” som hen benämner det, där allt tråkigt klickas bort. Hen söker efter de där stunderna när eleverna får landa i en berättelse och där de har tid till fantasi och kreativitet. När hen frågar eleverna om föräldrarna läser högt med dem, så säger många att nej, det har inte de vuxna tid med. Där behöver skola och bibliotek erbjuda det som eleverna inte får i hemmet, säger hen. Hen berättar att de har sin bänkbok och lästiden är femton minuter – det ska alla klara av, säger

hen – och det känns glädjande när de femton minuterna har gått och de vill läsa klart sidan, och då får de som vill läsa vidare gå ut till det tysta läsrummet. Då har de landat i berättelsen, upplever hen.

Bibliotekarie 2 säger att det ibland finns en längtan efter enklare verksamhet, mer ramar och lugn och tid till att hinna fråga sig; Vad är det vi gör? Vad är vårt uppdrag?

Bibliotekschefen säger att trots att de har många idéer och bra och bred programverksamhet och fina samarbeten, så gäller det att inte tappa bort sig själv. Hen berättar att det finns möjligheter att erbjuda kvalitet, men också att dessa möjligheter behöver strukturer så att arrangörerna inte går vilse i sina goda intentioner.

Kulturutvecklaren säger att de lagda strukturerna för återkommande program underlättar – de möjliggör fortsatt arbete och samarbete genom att samtalskanalerna hålls öppna genom kontinuerlig kontakt och de har resurser i form av bibehållen ekonomi – men också att personal behövs. Hen säger att de behöver folk som kan jobba och har driv och idéer och vill genomföra saker. Så blir det bäst, säger hen, att fortsätta utveckla samarbeten de redan har, som i fallet speldagen – hen beskriver det som att de har startat igång ett tungt tåg som nu rullar av sig själv.

Bibliotekarie 1 håller till viss del med om att de återkommande aktiviteterna kan vara lättare att manövrera än de nya, men tillägger att det alltid tillkommer nytt till varje tillfälle och nya förberedelser som behöver göras, men att konceptet har gjorts tidigare och att det oftast är samma personer som kommer, så hen kan uppleva den delen som lättare. Även Bibliotekarie 1 ger en tågmetafor för att beskriva verksamhet som flyter på lätt, men hens tåg är det tåg en reser med när en arrangerar tillsammans med kollegor med samma intresse.

Även **Konstföreningen** använder tågmetaforen för att beskriva vad de satt igång med genom konstprojektet. Ett gott resultat kan en bygga vidare på, säger hen.

6.9 Ett meningsfullt uppdrag

Biblioteken och verksamheterna i studien uttrycker att de vill göra skillnad för platsen. I samtalen med samtliga medverkande i studien går det att observera att de trots utmaningar upplever en meningsfullhet i det de gör – de upplever en god respons från besökare och samarbetspartnerna bekräftar den upplevelsen.

Bibliotekschefen säger att kommunal uppmuntran i form av lyckade samarbetsformer och bibehållen budget ger en känsla av att verksamheten är värderad och värd att satsa på.

Läraren säger att biblioteksverksamheten och samarbetet är uppskattade och nödvändiga för skolan. Det är viktigt att lära barnen att inte ge upp läsningen, säger hen och där har biblioteket en jätte viktig roll genom att deras bibliotekarie ger dem ett brett utbud av roliga kulturpåkitt – som lästeatern – som väcker lusten och nyfikenheten.

Bibliotekarie 2 upplever att verksamhetsutvecklingen hänger på hen som anställd, men pratar också om vikten av biblioteksuppdraget i allmänhet. Hen ser bibliotekets och sin egen vikt i sammanhanget som kultursamordnare på platsen. Hen upplever att de har lyckats med att bygga upp ett betydelsefullt nätverk av samverkan på platsen genom att fråga sig vad som är meningsfullt att vara del av och hur de kan använda sin verksamhet i olika sammanhang.

Bibliotekschefen säger att biblioteket fyllde en betydande funktion exempelvis under flyktingströmmarna, när nysvenska familjer såg biblioteket som en trygg plats för deras barn. En annan viktig utmaning framåt tillägger hen är den nya socialtjänstlagen där verksamheter ska jobba förebyggande och motverka psykisk ohälsa – och där upplever hen att kultur kan ha en roll att spela. Ensamma män är en målgrupp som Bibliotekschefen funderar på hur de kan jobba för och göra deras tillvaro meningsfull. Bibliotekschefen säger att de hela tiden får höra från besökare, barn som vuxna, hur viktigt det är att de finns och hur uppskattade de är: ”Man har ju ett så otroligt tacksamt jobb”, säger hen och syftar på mötet med tacksamma orsbor.

Även **Kulturutvecklaren** hör mycket positivt, människor uttrycker att det är kul att det händer saker, att det finns något att göra och att aktiviteter inte dör ut på platserna, att folk upplever att det satsas på kultur. Kulturutvecklaren betonar att det är viktigt att arrangera lokal kultur på orterna för att människor ska få känna sig sedda där de är.

Bibliotekarie 1 säger att de som vet om biblioteksverksamheten berömmar den. ”Tänk så mycket som händer här”, berättar Bibliotekarie 1 att besökare sagt.

Bibliotekarie 1 upplever att det sägs från olika håll att det inte ska vara skillnad mellan städer och små orter, men det är stor skillnad, säger hen, med emphasis på ”är”. Hen säger att en vill göra vad en kan genom sin verksamhet för att minska hopplösheten över att allt lägger ned, om en kan bidra till meningsfullhet och att hoppet återupplivas.

6.10 Ett rum för kultur

Biblioteket är ett rum för kultur, och i biblioteksrummen i studien sker kultur i flera olika former. Att kultur är livsviktigt och påverkar människor på olika betydelsefulla sätt återkommer i samtalen, men riktigt hur upplever deltagarna det som svårt att sätta fingret på.

Kulturutvecklaren berättar om de olika saker som sker i rummet när de ser på scenkonst tillsammans; det kan komma kommentarer eller skratt, eller någon som blir rädd. Det är direkt och de märker vad som fångar upp publiken, säger hen. På skolbion märks det än mer, säger hen och tillägger att det sannolikt beror på att det är så de konsumerar film nu för tiden, de tittar och samtalar direkt och det kommer automatiskt på bio och en glömmer att det sitter andra där. Ingen menar att vara elak, säger hen, det bara hoppar ut saker. Hen har observerat att det vid teater kommer färre kommentarer, kanske är det skillnaden i rummets dynamik när det befinner sig en fysisk människa på scenen, gissar hen. Olika saker

engagerar olika människor säger hen, ibland är det samma föreställning som först fångar alla, och därefter inte alls fångar en annan grupp. Hen beskriver de perfekta tillfällena då hen har känt hur konsten verkar, när de alla skrattar vid samma tillfälle, eller alla berörs av något på samma gång; ”Det är ju när det blir sådär knäpptyst i salongen, tänker jag, man märker att alla bara är i upplevelsen.” Hen ser på den rumsliga upplevelsen som speciell, och minns en dansföreställning som fångade barnpubliken; det blev helt tyst, och plötsligt skrattade någon i helt rätt stund, så att det blev fantastiskt och en gemensamhet som kändes i rummet.

Man blir ju en del av... det är ju det som är så spännande med konst som man upplever i stunden, att det blir en gemensam upplevelse, som alla i rummet delar. Alla utanför är inte med, det är bara vi i rummet som är med.

(Kulturutvecklaren)

Kulturutvecklaren vill kunna erbjuda konst och kultur till alla, där alla ska ha möjlighet till allt, nischat och brett, smala och breda uttryck. De skulle vilja utveckla kultur för anpassade skolan, det behövs eftersom alla inte kan komma till allt och dessa evenemang inte ska utestänga, utan öppna för alla.

Det är ju ändå det [kultur] som är basen på något vis, eller kittet, det som gör oss till människor på något sätt, att vi... använder kulturen för alla möjliga sätt att uttrycka oss, och få konsumera det andra har tänkt och skapat och gjort och kanske även i vissa fall vara med och vara delaktiga i processer eller uttrycka sig på olika sätt. Det känns viktigt liksom, att vi inte bara blir konsumenter, utan vi blir också producenter och skapare själva... Det håller ihop samhället, tänker jag. Att det skapar en gemensam... ram. En gemensam grund att stå på. Och en identitet. Det är så mycket. Jag tänker att det är väl inte för intet att det är kulturen som ryker först när det är någon som vill ta makten över ett samhälle. Det sitter så mycket i det... jag tänker att vi har så stor del av oss själva i kulturuttryck, det är där vi finns, liksom... på något sätt. Vi finns inte i yrket eller pengarna på banken, vi är ju... Vi speglar oss i det och utvecklas genom det.

(Kulturutvecklaren)

Läraren tror att kultur och böcker kan bli motvikten i ett samhälle som är på väg att tas över av skärmar. Eleverna behöver landa och komma i kontakt med kreativiteten igen och upptäcka litteratur, säger hen, för hur ska det annars bli framöver? När skärmarna är framme kan vissa barn inte lyssna, säger hen och ser resultat när skärmarna försvinner; barnen blir mer uppmärksamma. Ibland dämpar hen ljuset i klassrummet och låter eleverna vila i en ljudbok. Hen tvingar ingen att läsa särskilda böcker, utan försöker hitta böcker de vill lägga tid på att läsa, och där ser hen på Bibliotekarie 1 som en hjälte, som hittar något för de flesta intressen. Och hen har märkt att högläsning är populärt, för då landar eleverna och sitter stilla och lyssnar. ”Märker ni att det finns bra böcker?” säger Läraren till dem. Läraren har sett hur konst och kultur utvecklar barnens kreativitet och fantasi, så nuförtiden får de rita till högläsningen, det fick de inte innan, men hen upptäckte att när de ritade under tiden dök bilder till berättelsen upp och det var fantastiskt att se. De satte upp bilderna i klassrummet efteråt och många olika associationer hade uppstått. Hen har noterat att konstformer tränar

koncentrationsförmågan; i syslöjden blir eleverna djupt fokuserade så länge som de har nål och tråd och någonting att sätta igång med, och i träslöjden satt de i ring och täljde tillsammans. Hen säger att eleverna går ned i varv när de fokuserar på att skapa någonting och upptäcker sidor hos sig själva som de inte visste om: ”De upptäcker att ’wow, det här kan man göra’. Man behöver inte bara sitta och ta till sig det snabba och färdigproducerade”.

Under vår intervju har **Bibliotekarie 2** återkommit till det egna skapandet; att låta unga sätta avtryck på lokalsamhället, att höras och synas genom konst och bli viktiga medskapare av platsen. Hen har också betonat vikten av att möta kulturaktörer och författare för att se på kultur som yrke och profession:

Jag tänker, dels är det ju som Kulturen [kommunen] jobbar med, att få, om vi nu pratar programverksamhet, att man får... testa på olika, som vi har haft att man får möta en konstnär, och testa på olika typer av konstnärliga uttryck. Det här kan man också jobba med. Man får också vara med och gestalta det offentliga rummet, det gör man ju dels från Kulturens sida, men också från bibliotekets sida; det här ska vi hänga upp, det här kommer vara med på den här utställningen. Sen är det ju många som vill ta med hem, det får man oftast göra, men den här gången är det en del av något större, och det landar ju ofta sen, och blir jättelyckat, jamen bara att man får känna att det är uttryck som existerar, det är viktigt, jag har gjort något som andra kan titta på och känna nånting för, och att bara få möta olika typer av... sceniska uttryck och hantverk och ... det känns jätteviktigt och speciellt på en sån här plats där man inte har de här stora teatrarna, de stora konsthallarna och de stora platserna som också har medel, och där det ständigt pågår ett flöde av kultur som erbjuds, här är det ju något annat, här får man ju jobba lite hårdare och gräva lite hårdare för att hitta möjligheterna till det. Men det går.

(Bibliotekarie 2)

Konstföreningen reflekterar också kring betydelsen av konst och kultur:

Det är ju vårt uttryckssätt, att få fram våra känslor, våra behov och våra motiv till livet, egentligen. Allting som förmedlas i konsten är väl vad människan tänker och känner och tycker och... det kommer ju fram mycket skönhetsaspekter, att man bara kan tycka att det är vackert, men då är väl det en del av tillvaron, eller att det är liksom någonting i ens inre som behöver komma fram. Man bearbetar det. (...) Så det här med konst och musik och litteratur och film, alltihop... det är ju människans behov av att uttrycka sig, och sen ska ju andra liksom känna någonting för det, och man kan tycka bu eller bä, men man blir ju oftast påverkad av det på något sätt.

(Konstföreningen)

Lokalgruppen berättar om konstutställningen som de var en del av, och att satir i konst kan vara förlösande när någon formulerar en komplicerad fråga i en liten bild med en kommentar och lyckas koka ned det till något som känns greppbart. En behöver såklart slipa argumenten, tillägger hen, men säger också att det är kul med något som kan förmedlas enkelt och väcka en större diskussion. Hen beskriver hur konst och kultur kan vara att mötas och dansa till musik, att samlas och uppleva något tillsammans, och att eftersom inträdet skänks till välgörande ändamål kan en känna att en samtidigt bidrar till något bra. När gruppen samlas

och samtalar är det många tyngre ämnen, säger hen, och att det i detta behövs något som känns glädjefyllt och tillgängligt. Hen svarar på frågan om kulturens rumsliga effekter;

Vad händer i rummet... en sorts befrielse, att ha fått något nytt till sig, en känsla av sin egen verklighet bekräftad, att inte känna sig ensam i sådana frågor, mediaplödet kan få många att känna sig ensamma, och åsikter som skaver. (...) Även kultur som att få dansa och festa i grupp... jag har en plats och får möta nya människor, det bara är glädje och livsbejakande känslor som uppstår och det är det bästa botet mot ensamhet, folk träffar andra människor, man får sina känslor bekräftade eller ifrågasatta, man får nya tankar med sig. Det är något som är svårt att sätta fingret på, känslan av att andas ut.

(Lokalgruppen)

Biblioteken erbjuder flera olika konstformer och **Bibliotekschefen** säger att de hänger ihop; litteratur, konst, dans, och att i kombinationen av dessa blir alla delar bättre, liksom det kollegiala kunnandet genom samarbetsparternas kunskap om olika konstformer. Bibliotekschefen diskuterar konst och kulturbegreppet:

Ja men det går ju inte att hålla dem separerade från varandra, de är ju... ja. Det är på något sätt livsuppehållande känner jag, att ... jag vet inte, jag kan inte riktigt sätta ord på det. Dels är det det där glädjefyllda och det lustfyllda, men också att det skapar sammanhang för existensen och förståelse för varandras olikheter... och det sociala sammanhanget som det skapar, det är så otroligt många faktorer... som gör att det på något sätt blir livsuppehållande. Tänk om samhället bara skulle vara det här hårda liksom, man behöver det här mjuka, som ligamentet i kroppen, på något sätt, det känns jätteflummigt, men det är på något sätt det som... binder ihop och skapar förutsättningar för allt i tillvaron på något sätt. Och gör det meningsfullt kanske...

(Bibliotekschefen)

Gemensamt för deltagarna är att de ser på kultur och effekterna av den som en stor fråga med stora svar. Det är någonting som handlar om livet, menar de, det är "livsuppehållande", med Bibliotekschefens ordval.

I Bibliotek 2 hänger den väv som tidigare hängde vid vattnet i hamnen med utsikt över sjön, skogarna och bergen, väven som vävts kollektivt av barn och unga på orten, med material insamlat från ortsborna. Det fanns inte tid den här gången att göra någonting större, resonerade Bibliotekarie 2 och Konstföreningen, men upplevde samtidigt att det var bättre att göra något än inget alls. Det är någonting de enligt Bibliotekschefen och Bibliotekarie 2 upplever att de kan och ska göra, för att det ligger i deras uppdrag och för att det är meningsfullt för de som bor på platsen.

7 Diskussion

Den här studien inleddes i en observation av ett boksamtal på en pizzarestaurang. Under samtalet upplever jag gemensamma teman i den sociala definitionen av de två rummen – pizzerian och biblioteket – eftersom människor tycks söka sig hit av samma anledningar; materiella resurser som mat och böcker, men även existentiella resurser i form av sällskap och sammanhang. Pizzerian och biblioteket representerar i den meningen samma infrastrukturer som studien undersöker. I ytterligare en relevant koppling mellan kultur och plats läser författaren högt ur sin bok, i vilken hen berättar om människor som söker sig till den lokala pizzerian för att hantera känslor av ensamhet och utanförskap.

Studiens frågeställningar var hur bibliotekspersonalen arbetar med kulturverksamhet, vilken roll kulturverksamheten har på de mindre orternas bibliotek, samt vilka sociala infrastrukturer mellan plats och bibliotek som uppstår när biblioteken erbjuder kulturverksamhet. I den föregående delen, som jag i metoddelen hänvisar till som analysnivå ett – var ändamålet att redovisa resultatet genom urval från materialet – intervjuerna och observationerna – som relaterar till Trontos (2010) faser av omsorg, och i resultatdelen ser vi hur biblioteken och verksamheten genom närheten på platserna är *uppmärksamma* på lokala behov – de, och deras samarbetspartners, upplever ett *ansvar* för platsen, som skattesubventionerad institution, men också i relationen till besökarna. Biblioteken vet sin *kompetens* och vilka resurser de har, och använder dessa för att möta behov och *responsen* de får genom närheten till besökare och samarbetspartners gör att de upplever arbetet som meningsfullt – för att citera Bibliotekschefen om den respons de får: ”Man har ju ett så otroligt tacksamt jobb”.

I denna del – analysnivå två – är ändamålet att gå i djupare diskussion och analys av det utvalda materialet samt att se på det praktiska arbetet på biblioteken, forskningsfrågornas *hur* – genom att använda de analytiska begrepp (översatta till en svensk motsvarighet) som Rivano Eckerdal et al. (2024) använde sig av i sin studie; *underhållsarbete*, *trixande*, *relationsbyggande* och *gränsdragningar*.

Svaren på forskningsfrågorna om vilken roll kulturverksamhet spelar på biblioteken och vilka sociala infrastrukturer som uppstår kan knytas till Trontos (2010) omsorgsfaser. Samtliga diskussioner sätts slutligen i relation till *rum* och *hopp*.

7.1 Underhållsarbete och trixande verksamhet

Rivano Eckerdal et al. (2024) beskriver i sin studie bibliotekspersonalens arbete med att utforma och bibehålla verksamhet som besökare kan ta del av som ett *trixande*, som i denna studie kan ses på flera nivåer: i hur personal tänker kring, planerar och utför sin kulturverksamhet. Omsorgsverksamheter använder sin kompetens för att fylla upplevda behov (Tronto, 2010), och deltagarna i studien beskriver ett inlyssnande/uppmärksamt och nyfiket arbetssätt: de lyssnar på barn

och människor på lokala mataffären och dessa dialoger – respons – påverkar vilka aktiviteter de väljer att genomföra inom sin verksamhet.

Biblioteken i studien berättar om hur de trimmar och bibehåller den robusta (Klinenberg, 2019) verksamheten under längre tid, bygger långa samarbetslinjer och relationer till besökare, samt trixar med nya verksamhetsformer och samarbeten. Bibliotekarie 1 säger att även om den robusta verksamheten erbjuder viss förutsägbarhet, så tillkommer ändå nya förberedelser inför varje tillfälle. Även Kulturutvecklaren säger att verksamhet behöver ”skruvas på”, underhållas och skärpas inför varje år, men upplever att om grundstrukturerna är satta, så är grovjobbet genomfört och det tunga tåget rullar på, som Kulturutvecklaren beskriver det.

Bibliotekarie 2 upplever svårigheter i att gissa sig till vad besökare de inte möter vill ha, och känner därför ett ansvar att försöka bredda rummet för att nå fler utanför lokalerna. Bibliotekschefen vill att alla ska kunna hitta verksamhet som passar dem på biblioteket. Ibland upplever personalen det som att de trevar i mörkret, och även Rivano Eckerdal et al. (2024) ser i sin studie att biblioteksverksamheterna inte arbetar efter tydliga kartor eller riktlinjer. Personalen i studien trixar sig framåt på olika sätt; Bibliotekarie 1 trixar med biblioteksrummet och olika kulturförmedlingsformer – utebibbla och lästeater – i samarbete med skolan och eleverna och Bibliotekarie 2 med skapande aktiviteter och samarbeten. Att få deltagare att komma och fortsätta dyka upp till deras verksamheter innebär ett ständigt trixande, med bland annat olika varianter av informationsleverans – från lappar i ryggsäckarna till att ta hjälp av kommunal kompetens kring muntlig information.

Bibliotekschefen värderar och strukturerar för det personliga trixandet, eftersom hen ser att personalen har olika kompetenser och styrkor och arbetar med biblioteksuppdraget på olika sätt. Bibliotekarie 2 upplever att de har tillåtelse att ha ett utforskande arbetssätt när de trixar med verksamheten och försöker hitta former som fungerar och drar folk. Bibliotekarie 2 upplever att ett givande sätt att expandera biblioteksrummet på är att ta kontakt med verksamheter och våga säga ja när verksamheter tar kontakt. De uttrycker en vilja att nå ut bredare, de traditionella biblioteksuppdragen är fortfarande viktiga, men de ser det som minst lika viktigt att biblioteksrummet blir större än bara de fysiska lokalerna. Där kommer de beslut om vilket bibliotek de vill vara, som Bibliotekarie 2 talar om; Bibliotek 2 genom samarbeten och trixandet med nya verksamhetsformer och Bibliotek 1 med exempelvis de gränsöverskridande digitala cirklarna som expanderar rummet till att omfatta det digitala, och därför kan bjuda in deltagare och samarbetspartners från andra kommuner.

7.2 Relationsbyggande

I det relationsbyggande arbetet – hur och med vilka medel biblioteken bygger relationer omkring sig genom sin verksamhet, i publikarbete och genom lokala samarbeten (Rivano Eckerdal et al., 2024), är det i de medverkandes erfarenanden möjligt att notera vikten av det personliga biblioteket, eller bibliotekssubjektet.

Samarbetspartners berättar om bibliotekens trixande med aktiviteter och samarbeten, och Lokalgruppen och Konstföreningen beskriver Bibliotekarie 2 och hans arbetssätt som ”spindeln i nätet”. Även medverkande i rapporten *Vid vägs ände?* (Arriaza Hult et al., 2025) beskriver biblioteken på mindre orter som ”spindeln i nätet” (s. 57), och rapporten diskuterar bibliotekens roll som *möjliggörare* (s. 57) för kulturverksamhet. Samarbetsparterna i studien betraktar Bibliotekarie 2 som den som andra kontaktar för samarbeten och förslag på aktiviteter – hen håller i trådar mellan biblioteket och andra verksamheter, trådar som upplevs som starka i och med att avstånden inte är så långa; det är bara att stega över till varandra, med Bibliotekschefens ord.

Nätverkande är alltså en kompetens som Bibliotekarie 2 använder sig av i det relationsbyggande arbetet. Relationerna till besökarna underlättas genom lång och robust verksamhet. I den digitala bokrindeln kunde fördjupade relationer mellan deltagare observeras, när de delade minnen genom att minnas tidigare medlemmar och andra böcker, samt genom personliga observationer från deras vardag. Genom skolan bygger både Bibliotekarie 1 och 2 relationer med barn och unga, de känner dem vid förnamn genom återkommande klassbesök och när de kommer efter skolan för att delta i aktiviteter, eller bara för att hänga i bibblan. Till Onsdagsklubben kommer barn, och går när de blir äldre, säger Bibliotekschefen, men i och med den robusta verksamheten finns ett rum att återvända till. Det är möjligt att se barnbiblioteket som ett tredje rum: inte skola och inte hem, och att om biblioteket är ett tredje rum kan bibliotekarien ses som en tredje vuxen för barnen – en fri roll; ingen lärare eller förälder, det är en vuxen som bryr sig och har samma intressen som barnen (Borrman, 2022): texter och berättelser, och detta återspeglas i Bibliotekarie 2:s beskrivning av sin roll på biblioteket som en trygg vuxen som lyssnar. Ottosson (2025) diskuterar de utrymmen som barn och unga på mindre orter kan behöva tillgång till, fysiskt trygga platser eller relationer. Långa relationer, som de generationella – eller institutionella – band som byggs på mindre platser, där nära relationer formas, kan hjälpa barnen att be om hjälp när saker känns svåra (Ottosson, 2025) – och Bibliotekarie 2 berättar att det händer att unga kommer och berättar när något känns tungt. Återkommande deltagande i aktiviteter på biblioteket stärker barnen i relation till sin bibliotekarie – som blir en viktig vuxen som möjliggör för dem att tillsammans använda agensen, i ett konstprojekt eller i utformandet av biblioteksrummet.

Bibliotekarie 1 och 2 lägger båda vikt i att biblioteksrummet ska utformas genom ungas inflytande, för att det ska kännas som en familjär plats. Ett fenomen som Bachelard (2024) tar upp är de minnen vi skapar av fysiska rum, och hur den relation vi har till minnena beror på om vi hade en varm upplevelse eller dåliga erfarenheter. Vi kan minnas biblioteket som någonting negativt om det associeras till någonting som känns svårt för oss (Bachelard, 2024), eller som en plats där vi inte hörde hemma – som i fallet med den elev som inte uppskattade biblioteket – men vi kan också minnas biblioteket som en plats för kreativitet – workshopparna inför konstutställningen – eller trygg samvaro i gemensamt intresse – filmklubbarna på Bibliotek 1, eller en plats vi besöker med glädje, där en person som vi tycker om väntar, som Läraren beskriver elevernas relation till Bibliotek 1

och Bibliotekarie 1. Biblioteken bidrar således med ett relationsskapande som de själva kanske inte i första hand tänker på, men som innebär att de bidrar till andras minnen – minnen av rum och av människor som betytt något i livet, minnen av kreativitet, lek och fantasi, eller vänlighet och ett varmt bemötande, som Läraren säger att Bibliotekarie 1 erbjuder. Läraren upplever att dörrarna till Bibliotek 1 är öppna för alla – ett fenomen som inverkar positivt på både samhälle och identitet (Ahmed, 2007) – att uppleva sig som inkluderad i erbjudandet om större rum med nya perspektiv och berättelser.

Lokalgruppen undrar vad som händer om Bibliotekarie 2 skulle behöva släppa sina trådar. Det personliga biblioteket, med bibliotekarien som spindeln i nätet, är både betydelsefullt och sårbart. Men ytterligare personer håller i trådarna, som Kulturutvecklaren och Lokalgruppen, samt de deltagare som regelbundet besöker biblioteket, och nya trådar genom nya perspektiv kan hitta vägar till nya platser som ännu inte besökts. Biblioteket kvarstår som den plats som samarbetsparterna betraktar den som – en plats där kulturverksamheter, med Lokalgruppens närhetsbegrepp; överlappar. En knypunkt för kultur.

7.3 Gränsdragningar

Rivano Eckerdal et al. (2024) ser hur biblioteken i deras studie av nödvändighet drar gränser mellan vad ett bibliotek gör och inte gör för att värna om tiden och kollegorna, och för att kunna praktisera omsorg på ett bra sätt; omsorg för andra och för sig själva för en hållbar yrkesroll. Denna studies bibliotek upplever sig sakna det mer konstanta inflöde av besökare, ärenden och referenssamtal som de större städerna har, och de behöver därför inte arbeta med samma typ av gränsdragningar. Här rör gränsdragningarna mer konflikten i allt som är möjligt och behöver göras i förhållande till arbetstid.

Bibliotekarie 2 upplever att ett litet bibliotek fungerar på andra sätt jämfört med exempelvis huvudbiblioteket i centralorten – här finns en annan sorts tid för att vara både lånedisk, information och informell, hen beskriver ett utrymme där det är möjligt att ge tid till besökare för att lyssna på deras livssituation och på vad som händer i livet. Det innebär dock inte mer tid i verksamheten, då biblioteken beskriver hur omfattningen av allt det andra, som aktiviteter och samarbeten, tar betydligt större proportioner på ett mindre bibliotek där färre personal arbetar, och det är där biblioteken reflekterar kring gränsdragningarna. Samarbeten underlättar, men på samma gång ser Bibliotekarie 2 en naturlig progression; de växer och blir större. Bibliotekarie 2 upplever att det kan bromsas uppifrån av omsorg för personalen.

En sorts gränsdragningar som Bibliotek 2 funderar över är gränserna kring det läsfrämjande uppdraget, vilket även Bibliotekschefen funderar över; blir det för stort och flyter ut och försvinner i alla projekt? Bibliotekarie 2 uttrycker en önskan om att ibland få backa tillbaka lite och endast fokusera på böcker och läsning ett tag. Även Bibliotekschefen säger att det mitt i all verksamhetsutveckling och nya idéer är viktigt att då och då backa tillbaka till grunduppdraget, samt att se över projekten i relation till den arbetstid de har.

Det finns även gränsdragningar som biblioteket måste, men inte nödvändigtvis vill dra – som i fallet med den nedlagda filmklubben för barn, där Bibliotekarie 1 upplevde att hen inte klarade av att upprätthålla ett tryggt rum för besökarna. Bibliotekschefen ser att de måste hitta sätt att fortsätta dessa initiativ, men med begränsningar.

Delaktighetsmålet (Rskr. 2009/10:145) statuerar att alla ska ha möjlighet att delta i kultur, och barn och unga är en prioriterad målgrupp i Bibliotekslagen (SFS 2013:801). Ökat deltagande innebär alltså ökad arbetsbörda, medan biblioteken bibehåller eller får sin budget minskad, utan tillskott utöver tillfälliga projektpengar som det tar ytterligare tid att ansöka om (Kulturrådet, 2024b; Tillväxtanalys, 2015). De trixar och kompenserar för detta, men i detta trixande – ”trolla med knäna”, som Bibliotekarie 2 kallar det – finns risk för professionellt kompensationsarbete (Flisbäck et al., 2024), när verksamheter kompenserar för tid som inte finns genom arbete på fritiden, eftersom personal ser att det finns behov och kan ha svårt att dra gränser för vad som hinns med inom utsatt arbetstid. En konsekvens av brist på arbetsmässig kompensation för utökat deltagande och uppdrag som vi ser i studien är att initiativ som i grunden är framgångsrika och önskvärda – det finns ett behov, kompetens att fylla behovet, och responsen från deltagare – och föräldrar, enligt Bibliotekarie 1 – är god – inte kan genomföras och istället läggs ned på obestämd tid.

7.4 Rummet och en plats vid bordet

Under en av intervjuerna förmedlades en minnesbild som stannat kvar; i ett bibliotek på en mindre ort sitter barn vid bord med röda vaxdukar. De skapar i lera, knådar och målar, det är redskap och material överallt och biblioteket har för dagen förvandlats till en konstateljé när barnens konstskapande har intagit biblioteksrummet. Besökare får anpassa sig. Platsen är Bibliotek 2 och minnesbilden tillhör Konstföreningen, som särskilt minns borden och dukarna när hen beskriver för mig hur barnen tog över rummet under konstworkshopen.

När Massey (2005) diskuterar rumsbegreppet beskriver hon en progressiv känsla av plats – rum inte som fysiska platser, utan en konceptuell plats där människor med flera olika perspektiv kan bredda sina förståelsehorisonter – rum där det är möjligt att föreställa sig en bättre värld. Biblioteken med sitt kulturutbud kan beskrivas som en sådan plats.

Barn och unga som stannar på sin ort upplever sig enligt Svensson (2006; 2017) och Hedman (2025) inte lyssnade på eller delaktiga i sin plats – Svensson (2017) ser i sin undersökning att unga som stannar kvar på sina orter har en upplevelse av att det omgivande samhället och kommunen saknar intresse för dem och att det finns ett större fokus på att locka återvändare som utbildat sig på annan ort och återvänder till kommunen med hög utbildning och status. Biblioteken i studien vill nå fler unga, som de inte vanligtvis når, för att lyssna på de som inte kommer till biblioteksrummet. För att återknyta till Ahmed (2007); någon behöver skapa utrymme för ”nya” kroppar att inneha ett rum genom att erbjuda en plats vid bordet. Även kroppar på mindre platser kan uppleva sig

osynliggjorda och vill bli en del av det centrala samtalet (Syssner, 2024); sedda och bekräftade i sina upplevelser och få sina erfarenheter hörda. Bibliotekarierna på Bibliotek 1 och 2 arbetar med delaktighet i rummet för att de vill bryta upp traditionellt hierarkiska maktpositioner som ung och äldre, institution och besökare. Bibliotekarie 2 vill att unga ska känna sig hemma i biblioteket och att de får uttrycka sig – de ska känna *entitlement* (Bibliotekarie 2) – och att det är deras rum. De ger alltså unga agens att handla tillsammans med inlyssnande vuxna (Ottosson, 2025). Konstföreningen vill ge unga möjlighet att ta plats i rummet bland lokala konstnärer och Bibliotekarie 1 ger stort utrymme för barnen att önska saker och forma biblioteksrummet. Bibliotekschefen och biblioteken lyfter delaktigheten som ett av deras viktigaste och svåraste uppdrag, men som de navigerar genom med hjälp av uppmärksamheten, eller det inlyssnande arbetssättet och relationsskapandet.

I forskningsdelen av denna studie nämndes Foucaults (2010) diskussioner kring institutioners makt att konstruera och upprätthålla maktförhållanden och maktrelationer. En institution med makt att upprätthålla maktrelationer har således alltid makt att även dekonstruera dessa. Konstruerandet – eller dekonstruerandet – av biblioteksrummet och idéerna om vad ett bibliotek är, och vem det tillhör, innebär således att flytta gränserna för var rummet börjar och slutar. I forskningsdelen av denna studie nämndes Foucaults (1993) resonemang om hur det kan vara svårt att se sin egen överordning när en tillhör en diskurs med makt, medan den maktlöse tydligare kan se var makten finns och var gränserna för saker och ting går. Kanske är det i egenskap av mindre plats i periferin, och som periferier i periferin, som gör bibliotekarierna medvetna om makt och maktlöshet, i förhållande till ett centrum som finns någon annanstans.

Bibliotekarie 2 säger att det finns idéer kring biblioteksrummet som inte längre stämmer. Dessa idéer kan möjligen bygga på de idéer om kultur som existerat; Bourdieu (1984) diskuterar kultur; litteratur, konst, teater, som definierad av och tillhörande en särskild lärd elit, ofta medel- och överklass, vilket kan få människor i socioekonomiskt utsatta områden att ställa sig frågan om biblioteket verkligen är ett rum för dem. Men att vara till för alla är ett stort uppdrag, och både tjänstemän i Lindström Sol och Ekholms (2024) undersökning och personalen i denna studie vittnar om att det saknas strategier, verktyg och tydliga metoder för detta, vilket innebär att det är arbetssätt de själva behöver uppfinna.

Genom ett nyligen initierat pilotprojekt ämnar biblioteken bygga nya relationer för att få syn på ungas önskemål för platsen och biblioteket. Detta relationsskapande kan vara en del i att hjälpa unga på platsen att gå från känslor av skam och maktlöshet till stolthet, genom att göra dem till medskapare av sin plats (Svensson, 2017). Biblioteken i studien arbetar med att göra barn och unga delaktiga i utformandet av det gemensamma rummet, dels i biblioteket, men också i samhället genom publik konst. Konstföreningen vill ge dem varaktig plats i den årliga konstutställningen vid hamnen, fortsätta med vernissage och intervjuer. Kulturen vill öka delaktigheten genom kulturevenemang där de tar tillvara ungas resurser och intressen, detta år cosplayungdomarna under

speldagen. De konsulterar unga i frågor om kulturutbud genom Biblioteks- och kulturrådet och unga har varit med i utformandet av biblioteksrummen.

Bibliotekens arbete med kultur kan beskrivas som strategier för att göra upp med de gamla bilderna och skapa nya, när de använder sin kompetens för att hjälpa barn och unga att hitta till bibliotekets kulturverksamheter och relevanta berättelser i samlingarna. Läraren berättar om den elev som uttryckte att det inte finns några böcker på biblioteket, och Läraren svarade på detta; ”Se dig omkring, här finns hur många böcker som helst”. Läraren upplever en känsla av att öppna biblioteksrummet genom att hitta till de berättelser som passar barnen. Borrmann (2022) tar upp det breda textbegreppet som involverar även exempelvis film, spel, dans och teater och biblioteken behöver ifrågasätta bokens status till förmån för övriga medier som kan bidra till att bibliotekets besökare får en större upplevelse av vad läsning kan innebära. Bibliotekarierna i studien arbetar alltså aktivt med att ge biblioteksrummet nya definitioner genom kulturverksamheten och lyfta den mångfald av kulturellt innehåll som alltid funnits där.

Bibliotekschefen ser kultur som ett sätt att förstå varandras olikheter och formandet av dessa rum kan liknas vid ett toleransprojekt. Biblioteksrummet kan erbjuda en känsla av att ens person får plats, vilket speglar Ahmeds (2007) idéer kring hur större rum uppstår när fler platser kring bordet erbjuds, i ett tryggt rum där perifera identiteter får utrymme. Och kunskap kan bidra till att en får stöd i att orientera sig socialt och existentiellt i en tillvaro som kan kännas svår (Syssner, 2024). En kommun i Syssners (2024) undersökning lyfter vikten av att befinna sig i kunskapssammanhang för kunskapsutbyte för att minska alienation och öka känslan av hopp. Lokalgruppen berättar att de använder bibliotekets lokaler för att ge ortsbor en plats för att ses och samtala om ämnen som känns viktiga för dem. De vill erbjuda nya perspektiv – Lokalgruppen berättar om hur deltagarna ofta är pålästa om särskilda ämnen eller konflikter som de vill samtala om – samt erbjuda en känsla av att ha fått uttrycka sig.

7.5 En infrastruktur av omsorg och hopp

Bergdahl et al. (1997) beskriver *bruksandan* på mindre orter, där nackdelarna brukar beskrivas som existentiella begränsningar, få livsalternativ, begränsade drömmar och starka normer kring utrymme och möjligheter. Men bruksandan bär på goda och viktiga värden, som stark sammanhållning, yrkes/hantverkskunnande, teknisk kompetens, gemenskap, stolthet, rik natur och omgivningar och ett levande föreningsliv genom civilsamhällets insatser (Bergdahl et. al., 1997) – ett samhälle med agens och kompetens som samarbetar. I denna undersökning har vi vid upprepade tillfällen sett en spegling av detta genom de nära samarbetsvägarna, överlappningarna, och den lokala hjälpsamheten som Lokalgruppen och Konstföreningen lyfter. Människor känner omsorg och ansvar för sin plats. Biblioteken ser exempelvis på Kulturen som ”om sig och kring sig” (Bibliotekschefen), ansvarskännande, engagerade och lätta att samarbeta med. Läraren berättar att hans skola får möjligheter att ta sig till scenkonst i centralorten med hjälp av bussar för att slippa den ekonomiska belastningen det skulle innebära för skolan att transportera sig – och eleverna på

skolan har fått ut mycket av att ta del av kulturutbudet som erbjudits – hen minns särskilt förra årets scenkonstupplevelse som engagerade och uppskattades mycket av hela klassen och lärarna.

Bibliotekens arbete med omsorg innefattar det personliga inlyssnandet – uppmärksamhet och respons – både efter vad platsen vill ha, och att lyssna på människor i kris eller ensamhet. Det innebär lyhördhet för barn och ungas åsikter i utvecklingen av biblioteksrummet och verksamheten, i de intressen barnen har och vilka böcker som passar dem, lyhördhet och omsorg i att förstå att inte alla barn kan ta sig till biblioteket när deras bok har kommit, att ”Boktomten” istället levererar boken till barnen personligen. Kulturen tar ansvar för att barn och unga får ta del av scenkonst. Lokalgruppen och Konstföreningen använder biblioteket som lokal och samarbetspartner för att fylla platsens behov av samtal.

Människor kan påverka utvecklingen av en eftersatt plats, då ”eftersatt” som verb visar att någon kan agera och ta ansvar för att platsen inte längre ska vara eftersatt (Syssner, 2024). Att ansvara för en plats kan således ses som att se sitt handlingsutrymme (Solnit, 2016) och agera efter det. Och lokal rörelse är viktigt för hoppet (Syssner, 2024). Bibliotekarie 2 säger att det saknas institutioner för kultur och att de som bibliotek vill kompensera för detta. Bibliotekarie 1 ser sin biblioteksverksamhet som en del i att hålla hoppet vid liv när annan verksamhet läggs ned. Även civilsamhället beskrivs som drivna i arbetet med att hålla platsen levande – Kulturutvecklaren beskriver en rik föreningskultur och Konstföreningen berättar om hur lokala sponsorer ryckte ut för att ge ortens barn möjlighet att skapa och ställa ut konst tillsammans med en lokal konstnär.

Hopp väcker känslor av mod och ansvar, en vilja att agera trots att en inte vet hur utkomsten kommer att bli (Solnit, 2016). Hoppet är ingen solskenshistoria, men gör att människor känner att de kan påverka och därför agerar, ensamma eller tillsammans med andra (Solnit, 2016). De medverkande i studien ser vägar och känner att de kan – pathway thinking och agency thinking (Snyder, 2002). Det finns ett handlingsutrymme, som i detta fall fylls med kulturinnehåll. Bibliotekens trixande och relationsbyggande kan ses som denna känsla av agens – som kommunanställd bibliotekarie. I biblioteket finns potential för pathway thinking – hoppfulla vägar, in i ett rum för agens där en kan erbjudas att föreställa sig en bättre verklighet (Massey, 2005), och ut i lokalsamhället.

Bibliotekarie 2 nämner den respons de får; att det ”händer saker” kring biblioteken – biblioteket beskrivs som ett ”vattenhål” för kultur. Det är en meningsfull plats att bo på och engagera sig i – Kulturutvecklaren ser att det är ett nav som är på väg att bildas av människor som vill skapa och erbjuda kultur tillsammans. Lokalgruppen ser också på sin ort som en plats med många engagerade kulturutövare och säger att hen återvände för det vackra, men också för närheten till vänner, lättheten i att göra saker i närhet till och i kollaboration med andra kulturaktörer. Samtidigt ställer Syssner (2024) frågan om hur mycket ansvar de mindre orterna själva förväntas ta, och hur hållbart det blir i längden. Kommunerna i Syssners (2024) studie efterlyser statligt ansvar – särskilt finansiellt, eftersom orterna till stor del lärt sig styra sig själva ute i periferierna – där inget tas för givet, med Bibliotekschefens ord.

Verksamheterna i studien samverkar av omsorg för sina platser. Närheten till människorna och responsen biblioteken får från lokalsamhället gör att biblioteken väljer att vara personliga bibliotek, för att det behövs, för att verksamheterna upplever att människor har en tendens att bli isolerade och att de spelar en viktig roll i människors liv i ett gemensamt mål – platsens välfärd. Undersökningen *Kultur gör skillnad!* (Tillväxtanalys, 2015) visade att satsningar på kulturevenemangen på mindre orter gav "... identitet, stolthet, framtidstro och arbetstillfällen." (s. 103). Bibliotekschefen får avrunda denna diskussion:

... det är samarbeten, man blir bättre tillsammans med andra, så är det, och en väldigt fin och engagerad personalgrupp gör skillnad känner jag, som har ett stort brinn för att göra skillnad i lokalsamhället, göra skillnad för individer, också. Man jobbar med ett stort hjärta. Alltså, dels för att ha meningsfull kultur, men också för att man känner att man gör skillnad i folks vardag genom att erbjuda, det finns också ganska många ensamma människor, där det inte finns naturliga samlingspunkter, där vi är de platserna, vi, bara biblioteket i sig men också de här evenemangen, att det känns fritt, öppet, tillgängligt, välkommet för alla oavsett. Så det känns jättefint att få vara den arenan.

INT: En social infrastruktur.

BIBCF: Mm. Precis. Det är vi. [skrattar]. Tillsammans med andra, som sagt.

(Bibliotekschefen)

8 Slutsatser och reflektion

Den här studiens ändamål har varit att undersöka hur och med vilka förutsättningar mindre orters bibliotek arbetar med kulturverksamhet, vilken roll kulturverksamhet spelar på mindre orters bibliotek, samt vilka sociala infrastrukturer mellan plats och bibliotek som uppstår när biblioteken erbjuder kulturverksamhet. Syftet var att försöka förstå och beskriva de sociala infrastrukturer som uppstår mellan en plats och dess bibliotek när kulturverksamhet bedrivs genom att lyssna på röster och erfarenheter från platserna i periferierna. Resultatet har jag ämnat ställa i relation till det kulturpolitiska delaktighetsmålet.

Bibliotekens roll i kommunen är för Bibliotek 2 och Bibliotekarie 2 som folk- och skolbibliotek samt kulturell knutpunkt för kultur på platsen. Bibliotek 1 är en betydelsefull plats för kultur som både barn och vuxna uppskattar och som spelar en viktig roll i relation till sin lokala skola. De sociala infrastrukturer upprätthålls och underhålls genom närheten: mellan uppmärksamma verksamheter och människor som ser behov och känner ansvar och använder sin kompetens för att ta hand om platsen. De medverkande ser subjektens roller på platserna och att det ligger på individnivå att ta ansvar för handlandet. Inget tas för givet på mindre orter, som kan uppleva sig i periferierna, situerade utanför de diskussioner och beslut som påverkar dem som samhälle (Syssner, 2024; Sjöström & Sorbring, 2025). Bibliotekspersonalen känner sin agens och nyttjar den, ser att de har ett rum för kultur som de kan öppna för civilsamhället och kultursamarbeten. De har utrymme att handla genom sitt kommunala uppdrag och de ser att det finns avstånd som de kan försöka brygga genom att expandera rummet genom kontinuerliga samarbeten med andra verksamheter med platsens bästa för ögonen. De underhåller verksamheten genom att trixa med program och kopplingar mellan människor och verksamheter. Det är ett omsorgsfullt rum som gör en omsorgsfull plats till den femte av Trontos faser (2013) – en omsorgsfull demokrati. Det är det korta svaret på vilka sociala infrastrukturer som uppstår mellan biblioteket och platsen – det långa svaret är betydligt längre än denna studie och behöver utforskas djupare genom framtida forskning. Liksom kultur kan inte verksamheters effekter på en plats sättas ihop inom ett antal sidor. Människorna som verkar där behöver ges utrymme att själva berätta.

Studien visar att delaktighetsmålet är ett uppdrag som växer med varje ny arbetsmetod. Men det är inte bara arbetsmetoderna som tar tid, utan även utvecklandet av dessa, eftersom det upplevs som att det saknas tydliga nationella deltagandestrategier för kultur. Bibliotekarie 2 upplever att de misslyckas med att nå ut till kommunens alla invånare och Bibliotekschefen ser att det är en av de viktigaste utmaningarna de står inför. Biblioteken berättar att de testat egna metoder, men när rummet blir större genom uppsökande arbete bör rimligen även arbetstiden öka, och tid är en av de faktorer som biblioteken tar upp som ett hinder för ökat deltagande. Där behöver gränserna dras, även om de medverkande inte nödvändigtvis vill, eftersom behoven kvarstår. Biblioteken upplever att tiden – närmare bestämt arbetstiden – inte hunnit med det utökande uppdraget. I de breda kulturpolitiska formuleringarna ligger en förväntan på – och en

förskjutning av ansvar till – kulturverksamheter att lösa stora sociala välfärdsfrågor, genom mål med stora ambitioner, men utan vägledning eller uppföljning (Lindström Sol & Ekholm, 2024). Bibliotekarie 2 beskriver arbetet som att stundtals ”famla i mörkret” – särskilt i att nå ut till alla genom ett arbete som behöver utvecklas på ”detaljnivå”. De upplever behovet och ansvaret, men vet ännu inte riktigt hur de förväntas, eller ska hinna med, att arbeta på ett utökad sätt med delaktighetsmålet.

Trots tillfälliga satsningar, som Stärkta bibliotek, har kulturbudgeten inte följt med de expanderande biblioteksrummen. Det finns potential och vilja att nå ut till fler, men det kräver mer arbetstid. Den kulturpolitiska paradoxen är ännu inte löst. Därtill kommer att sätta gränser för en hållbar yrkesroll på en liten plats: hur mycket aktiviteter kan biblioteken i studien genomföra och vilket bibliotek orkar de vara? Och hur länge får de arbeta med bibehållen budget? Den överhängande risken för professionellt kompensationsarbete (Flisbäck et al., 2024) finns alltid närvarande, i omsorgen och ansvaret.

Att vara till för alla är ett stort uppdrag, men möjligt att sträva emot, under förutsättning att den nationella kulturpolitiken ser att ett expanderande rum för kultur och välfärd också innebär expanderad arbetstid. Framtiden för biblioteken och kulturen är oviss – det är exempelvis oklart vilken typ av kulturpolitik som kommer att bedrivas i framtiden och som tidigare nämnt i denna studie krymper Sveriges kulturbudget varje år. Ingen vet hur länge denna kommuns biblioteksbudget bibehålls och vad som händer med verksamheterna när budgetunderlaget sviktar. Flisbäck et al. (2024) diskuterar lösningar:

När en generell välfärdspolitik omvandlats till en åtstramningspolitik, i en tid av ständiga besparingar där marknadslösningar inte enkelt kan överföras till en politik om sociala relationer, kan en samverkanspolitik byggd på demokratisk dialog med ett starkt civilsamhälle ses som möjligheter för att bygga ett kommande välfärds-samhälle.

(Flisbäck et al., 2024, s. 22)

Det är alltså de relationsbyggande ”spindlarna i nätet” på mindre orters bibliotek som håller uppe kulturen, som står nära lokalbefolkningen och sina samarbetspartners, som arbetar dagligen med nätverk och infrastrukturer. De personliga bibliotekarierna som känner ”ett brinn” och inte ”river av en arbetsdag” (Bibliotekschefen), som upplever platsens behov och sitt eget ansvar, som trots löst tecknade nationella mål och strategier ser ett handlingsutrymme. De bygger rum som går som nätverk genom orterna och ut i periferierna genom mobil kulturverksamhet. De spatiala rumsförhållandena för biblioteksverksamheten slutar där de geografiska rumsförhållandena och en annan kommuns verksamhetsområde, och sociala infrastrukturer, tar vid. Dessa verksamheter har med rätt arbetsmässiga förutsättningar potential att uppfylla det politiska delaktighetsmålet. Biblioteken i studien arbetar med mindre orters kulturella välfärd och hopp. Det är ett rum och en profession att behandla omsorgsfullt.

8.1 Några ord om denna studie

Jag har i denna studie genom en fenomenologisk lins observerat och lyssnat på verksamheter, föreningar och människor, som i sin tur har observerat sin plats och sin verksamhet och relationerna dem emellan, för olika perspektiv på det stora fenomen som kultur på mindre orter är.

En etnografisk metod, även en mikrovariant, har varit fördelaktig i närheten till deltagarna och aktiviteterna, och kan i framtiden utvecklas till längre observationer i fler aktiviteter och fler perspektiv genom exempelvis fokusgrupper. Det finns hål i denna studie där deltagarna – barn, unga och vuxna – själva behöver fylla i med sina perspektiv. Närheten och ensamfilialerna, bibliotekssubjektet, gör att studierna på mindre bibliotek inte riktigt kan bedrivas som på de större, eftersom det endast finns en person som kan berätta om bibliotekets arbete. Här har jag löst det genom att få perspektiv på deras verksamheter genom deras samarbetspartners. Ibland kan det krävas att en person talar för andra, och att det i de fallen behöver ske på ett etiskt rannsakande sätt (Alcoff, 1991). Här har de medverkande använt ett utrymme och agerat språkrör (Alcoff, 1991) för orternas populationer, men min upplevelse har varit att detta skett på ett inlyssnande och självkritiskt sätt.

Förhoppningsvis har studien satt ljus på denna kommuns sätt att arbeta inför bredare kartläggningar av olika sätt att bygga social infrastruktur genom kulturverksamhet på biblioteken. I de medverkandes utsagor finns utrymme för den fenomenologiska dubbla hermeneutiken, där forskaren tolkar utsagor och deltagarna tolkar sitt eget arbete, vilket förhoppningsvis medför att aktörer får syn på sitt eget omsorgsarbete. Huruvida dessa undersökningar verkligen får denna effekt, är dock svårt att säga, men heller inte huvudsyftet. Undersökningen hade kunnat anta ett mer kritiskt perspektiv i intervjuerna, men tanken har varit att vara konstruktivt hoppfull, som en motkraft till att allt blir värre (Solnit, 2016). Samtalen har haft fokus på det som fungerar, men även det som inte fungerar och hur det kan bli bättre.

Studiens resultat behöver inte endast vara relevant för landsbygdskommuner, även mindre orter som förorter, som också kan uppleva sig i periferin, kan gynnas av att resonera i rumsbegrepp, kulturverksamhet och sociala infrastrukturer. Som Bibliotekschefen beskriver det; lokal samverkan genom kultur gör verksamheter större och platserna starkare. Detta kan i sin tur leda till större motståndskraft vid samhällskriser genom upparbetade relationer mellan verksamheter (Klinenberg, 2019). Konstföreningen upplever att närheten mellan lokalbefolkningen gjorde det enkelt att framgångsrikt agera och mobilisera sig mot ett gruvbygge på orten.

8.2 Framtida forskning

Kulturanalys Norden efterlyser kunskap om det som görs för att åstadkomma ökad delaktighet och vilka resultat och effekter dessa reformer och metoder har (2022). Faktum kvarstår att det är svårt att mäta effekterna av kultur, men en väg att gå kan vara att komplettera kvantitativa uppföljande undersökningar av det

numeriska deltagandet i hela landet och andra betydelsefulla variabler med en möjligen tidskrävande, men intressant kvalitativ process – som en etnografisk studie som lyssnar på röster från periferierna som kan beskriva vad som händer i rummen på mindre orter när kulturverksamhet erbjuds.

Studier av de politiska lokala strukturerna på mindre orter som möjliggör deltagande i kultur är också ett framtida företag. Ingen landsbygd är den andra lik och det går inte att generalisera (Sjöström & Sorbring, 2025) – det är skilda demografier och socioekonomiska förhållanden, skillnader i inflytt, utflytt, lokala föreningar, civilsamhällets insatser, med mera. Det kommer med andra ord behövas fler exempel för att ge en större bild. Min förhoppning är att framtida forskning fortsätter att koppla omsorgsarbete och social infrastruktur till bibliotek och kultur på mindre orter, eller förorter, och platser, från mindre tätorter till de glesaste områdena.

Det ligger inte på bibliotekens bord som kulturverksamheter att ensam lösa det förskjutna välfärdsansvaret (Lindström Sol & Ekholm, 2024) på mindre orter, men bibliotekens kulturverksamhet kan erbjuda en plats för social kontakt och mening. Orterna kring biblioteken i studien beskrivs av de medverkande som platser som människor vill flytta till, för att det är vackert, men också för att det händer saker och finns utrymme och nätverk för att engagera sig i kultur. Verksamheterna vill ge hopp till sina orter och den nationella politiken är i behov av att både uppfylla sina kulturpolitiska mål och stärka landsbygdspolitikerna.

Ur ett kulturpolitiskt delaktighetsperspektiv *ska* alltså kulturverksamhet på biblioteken stödjas. Ur ett folkhälsoperspektiv *bör* kultur som välfärdsverksamhet stödjas, och biblioteken i studien ser ett behov av den hoppfulla robusta sociala infrastrukturen som växer fram ur dessa biblioteksrum. Biblioteken arbetar alltså med kulturverksamhet på sina platser av flera olika anledningar, men kanske främst, för att parafraas Syssner (2024), för att de upplever det som gott och värt att kämpa för.

Källförteckning

- Abgarjan, N. (2024). *Tre äpplen föll från himlen*. Bokförlaget Tranan.
- Ahmed, S. (2007). *Queer phenomenology: Orientations, objects, others*. Duke University Press.
- Alcoff, L. (1991). The Problem of Speaking for Others. *Cultural Critique*, 20, 5–32. <https://doi.org/10.2307/1354221>
- Arriaza Hult, M., Berglund, Y., & Gemmel, L. (2025). *Vid vägs ände? Hur nedskärningar för folkbibliotek och studieförbund påverkar kulturens infrastruktur*. Folkbildningsrådet, Studieförbunden & Svensk Biblioteksforening.
- Bachelard, G. (2024). *Rummets poetik*. Bokförlaget Faethon.
- Belfiore, E., & Bennett, O. (2008). *The social impact of the arts: An intellectual history*. Palgrave Macmillan.
- Bergdahl, E., Isacson, M. & Mellander, B. (red.). (1997). *Bruksandan: hinder eller möjlighet? Rapport från en seminarierie i Bergslagen*. Ekomuseum Bergslagen.
- Biblioteksbladet. (8 februari, 2018). ”Sverige kommer att följa efter”. <https://www.biblioteksbladet.se/nyheter/allmant/sverige-kommer-att-folja-efter/>.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Harvard University Press.
- Borrman, P. (2022). Folkbibliotekets verksamhet för och med barn. I R. Blomgren, K. Michnik & J. Sundeen (red.), *Biblioteksgeografien: en antologi om biblioteksväsende och biblioteksforskning* (upplaga 1, s. 151–184). Studentlitteratur.
- Boverket (12 oktober, 2022). *Placemaking – gemensamt platsskapande*. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/brottsforebyggande-och-trygghetskapande-atgarder/metoder/kunskapsinhamtning/placemaking/>. Hämtad 2025-11-29.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder* (upplaga 3). Liber.
- Claesson, S. (16 september 2025). *Social oro och skadegörelse ökar på biblioteken*. Magasin K. <https://magasink.se/2025/09/social-oro-och-skadegorelse-okar-pa-biblioteken/>. Hämtad 2025-11-29.
- Flisbäck, M., Nord, T., & Uddling, J. (2024). Inledning. I M. Flisbäck, T. Nord & J. Uddling (red.), *Välfärdssamhällets omvandling i praktiken: Om ansvarsförskjutningar och samverkans gränser* (s. 9–30). Nordic Academic Press.
- Folkhälsomyndigheten. (28 februari 2024). *Kulturens betydelse för hälsa och välbefinnande – En sammanfattning av en kartläggande litteraturoversikt*. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/publikationer-och-material/publikationsarkiv/k/kulturens-betydelse-for-halsa-och-valbefinnande-/?pub=131830>. Hämtad 2025-11-29.
- Foucault, M. (1993). *Diskursens ordning: installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*. B. Östlings bokförlag Symposion.

- Foucault, M. (2010). *Vansinnets historia under den klassiska epoken* (sjätte ombrutna och översedda upplagan). Arkiv förlag.
- Gallagher, B. K. & Ehlman, M. P. (2020). When in doubt, go to the library? Libraries and rural creative placemaking. *Journal of Rural and Community Development*, 15(2), s. 95–113.
- Gordan, R. (11 november 2024). *DIK vill lansera begreppet kulturell välfärd*. Magasin K. <https://magasink.se/2024/11/dik-vill-lansera-begreppet-kulturell-valfard/>. Hämtad 2025-11-29.
- Gordan, R. & Claesson, S. (22 september 2025). *Kulturbudgeten 2026 - nu lägsta andelen sedan 2000*. Magasin K. www.magasink.se/2025/09/kulturbudgeten-2026-nu-lagsta-andelen-sedan-2000/. Hämtad 2025-11-29.
- Hallman, S. (2024). *Meet me at the library: a place to foster social connection and promote democracy*. Island Press.
- Hansson, J. (2019). *Folkbibliotek i glesbygd: Kunskapsläge och praktiska erfarenheter*. Kulturrådet.
- Hedman, L. (2025). Att arbeta med barn och ungas inflytande. I T. Sjöström & E. Sorbring (red.), *Lika välfärd för alla: Landsbygdens möjligheter och utmaningar* (s. 90–107). Liber.
- Klinenberg, E. (2019). *Palaces for the people: How social infrastructure can help fight inequality, polarization, and the decline of civic life*. Broadway Books.
- Kulturanalys Norden. (2022). *Delaktighet i kulturlivet i Norden. En kunskapsöversikt med utgångspunkt i kulturvaneundersökningar och forskningen om kulturpolitik* (2022:07). Nordisk kulturfakta. <https://pub.norden.org/nordiskkulturfakta2022-07>. Hämtad 2025-12-14.
- Kulturanalys Norden. (2023). *Kulturens roll och nytta i samhällsutvecklingen. En kunskapsöversikt med utgångspunkt i forskning och de nordiska ländernas kulturpolitik* (2023:05). Nordisk kulturfakta. <https://pub.norden.org/nordiskkulturfakta2023-05/>. Hämtad 2025-12-14.
- Kulturrådet (2024a). *Folkbibliotekens behov av statliga stöd*. [Elektronisk resurs].
- Kulturrådet (2024b). *Stärkt kapacitet*. [Elektronisk resurs].
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Basil Blackwell.
- Lindström Sol, S., & Ekholm, D. (2024). Delaktighet som kulturpolitisk strategi i det lokala – kultur och välfärd i omvandling. I M. Flisbäck, T. Nord & J. Uddling (red.), *Välfärdssamhällets omvandling i praktiken: Om ansvarsförskjutningar och samverkans gränser* (s. 32–55). Nordic Academic Press.
- Lindström, S. (2019). *Delaktighet i kulturen, en forskningsöversikt*. Kulturförvaltningen Göteborgs stad.
- Lundström, C. (2009). *Kultur kan göra skillnad! En termometer och receptsamling om kultur i glesbygdstäta kommuner*. Glesbygdverket. <https://www.tillvaxtanalys.se/download/18.62dd45451715a00666f2765e/1586367601711/kultur-kan-gora-skillnad-09.pdf>. Hämtad 2025-12-14.
- Massey, D. (1994). *Space, place and gender*. Polity Press.
- Massey, D. (2005). *For space*. Sage.

- Mattern, S. (2014). Library as Infrastructure. *Places Journal*.
<https://doi.org/10.22269/140609>
- Mattern, S. (2018). Maintenance and Care. *Places Journal*.
<https://doi.org/10.22269/181120>
- Merleau-Ponty, M. (2023). *Varseblivningens fenomenologi* (upplaga 1). Daidalos.
- Mol, A., Moser, I. & Pols, J. (2010). Care: putting practice into theory. I A. Mol, I. Moser & J. Pols (red.). *Care in Practice: On Tinkering in Clinics, Homes and Farms* (s. 7–25). Transcript, Bielefeld.
- Myndigheten för kulturanalys (2023). *Att bredda deltagandet i kulturlivet: Hinder och möjligheter* (2023:2). <https://kulturanalys.se/wp-content/uploads/2024/07/Att-bredda-deltagandet-i-kulturlivet.pdf>. Hämtad 2025-12-14.
- Nationalencyklopedin (u.å). Agens.
[https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/agens-\(grammatik\)?isSearchResult=true](https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/agens-(grammatik)?isSearchResult=true). Hämtad 2025-12-02.
- Nationalencyklopedin (u.å). Fixa.
https://www.ne.se/ordböcker/search?d=ne_sv_ordbok&s=fixa. Hämtad 2025-11-29.
- O’Leary, Z. (2005). *Researching Real-world Problems: A Guide to Methods of Inquiry*. London: Sage.
- Ottosson, E. (2025). Organisering av socialt stöd till barn på landsbygden. I T. Sjöström & E. Sorbring (red.), *Lika välfärd för alla: Landsbygdens möjligheter och utmaningar* (s. 127–142). Liber.
- Pietkiewicz & Smith (2014). A practical guide to using Interpretative Phenomenological Analysis in qualitative research psychology. *Czasopismo Psychologiczne Psychological Journal*, 20(1), 7–14.
<https://doi.org/10.14691/CPJ.20.1.7>
- Repstad, P. (1993). *Närhet och distans: Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap* (upplaga 2). Studentlitteratur.
- Riksdagsskrivelser 2009/10:145
- Rivano Eckerdal, J., Engström, L., Färber, A., Hamm, M., Kofi, J., Landau-Donnelly, F., & Van Melik, R. (2024). Social infrastructuring in public libraries: Librarians’ continuous care in everyday library practice. *Journal of Documentation*, 80(7), 206–225. <https://doi.org/10.1108/JD-12-2023-0260>
- Rojas, C. (2025). ”Ni var människor, med omsorg och professionalitet”. Biblioteksbladet. <https://www.biblioteksbladet.se/ideer/essa/ni-var-manniskor-med-omsorg-och-professionalitet/>. Hämtad 2025-11-29.
- Roy, A. (2003). *War talk*. Mass.: South End Press.
- SFS 2013:801. *Bibliotekslag*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/bibliotekslag-2013801_sfs-2013-801/. Hämtad 2025-11-24.
- SKR 2017/18:264. *Kultur i hela landet*. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/skrivelse/2018/06/skr.-201718264>. Hämtad 2025-11-29.
- Sjöström, T., & Sorbring, E. (2025). Inledning. I T. Sjöström & E. Sorbring (red.), *Lika välfärd för alla: Landsbygdens möjligheter och utmaningar* (s. 12–22). Liber.

- Sjöström, T., Sorbring, E., Hornborg, C. & Ärleskog, C. (2025). Landsbygden ur ett rumsligt perspektiv. I T. Sjöström & E. Sorbring (red.), *Lika välfärd för alla: Landsbygdens möjligheter och utmaningar* (s. 23–31). Liber.
- Smith, J. A., & Nizza, I. E. (2022). *Essentials of interpretative phenomenological analysis*. American Psychological Association.
- Snyder, C. R. (2002). Hope Theory: Rainbows in the Mind. *Psychological Inquiry*, 13(4), 249–275. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1304_01
- Solnit, R. (2016). *Hope in the dark: Untold histories, wild possibilities*. Canongate.
- Solnit, R. (2021). *Orwell's roses*. Granta.
- Statens kulturråd. (2024). *Folkbibliotekens behov av statliga stöd: Rapport*. Statens kulturråd. <https://www.kulturradet.se/publikationer/folkbibliotekens-behov-av-statliga-stod/>. Hämtad 2025-12-14.
- Svenska Akademiens Ordlista. (2015). Trixa. <https://svenska.se/saol/?sok=trixa>. Hämtad 2025-11-29.
- Svensson, L. (2006). *Vinna och försvinna? Drivkrafter bakom ungdomars utflyttning från mindre orter*. Filosofiska fakulteten, Linköpings universitet.
- Svensson, L. (2017). Delaktighet och unga människor i mindre kommuner. I L. Svensson (red.), *Lämna eller stanna? Valmöjligheter och stöd för unga i "resten av Sverige"* (s. 29–58). Nordic Academic Press.
- Syssner, J. (2024). *Hoppfulla platser? Om hopp och hoppfullhet i periferin*. Nordic Academic Press.
- Tillväxtanalys. (2015). *Kultur gör skillnad! – Livskraft och attraktivitet – om kulturens betydelse i Sveriges gles- och landsbygder* (PM 2015:14). https://www.tillvaxtanalys.se/download/18.62dd45451715a00666f1c996/1586366169375/pm_2015_14_kultur%20g%C3%B6r%20skillnad.pdf. Hämtad 2025-12-14.
- Tomaney, J., Blackman, M., Natarajan, L., Panayotopoulos-Tsiros, D., Sutcliffe-Braithwaite, F., & Taylor, M. (2024). Social infrastructure and 'left-behind places'. *Regional Studies*, 58(6), 1237–1250. <https://doi.org/10.1080/00343404.2023.2224828>
- Tronto, J.C. (1993). *Moral Boundaries: A Political Argument for an Ethic of Care*. Routledge.
- Tronto, J. C. (2010). Creating Caring Institutions: Politics, Plurality, and Purpose. *Ethics and Social Welfare*, 4(2), 158–171. <https://doi.org/10.1080/17496535.2010.484259>
- Tronto, J.C. (2013). *Caring Democracy: Markets, Equality, and Justice*. NYU Press.
- Wildemuth, B. M. (2009). *Applications of social research methods to questions in information and library science*. Libraries Unlimited.
- Åkerman, J. (2024). *God forskningssed 2024*. Vetenskapsrådet. <https://www.vr.se/download/18.4c9f221a191e4edf9053a474/1727853946433/God%20forskningssed%20VR%202024.pdf>. Hämtad 2025-12-14.

Bilaga 1

Intervjuguide Bibliotek – semistrukturerad intervju

Berätta om ert/ditt bibliotek.

(Vilka är det som kommer hit? Vad vill de? Hur använder de biblioteket?)

Berätta om platsen. Vilken plats har kulturverksamhet här?

Vilka programaktiviteter har ni/du här på biblioteket?

Hur har ni/du tänkt när ni har bestämt vilka aktiviteter ni ska genomföra?

(intresse från användare, lokala samarbeten, osv.)

Vilka samarbeten har ni/du haft?

Hur tänker ni/du kring er biblioteksplan i arrangerandet? Finns det något i kulturprogrammen som kan hjälpa er att uppnå målen?

Hur tänker ni/du kring urval? Vad vill besökarna ha? Vad vill du/ni erbjuda besökarna?

Vad är det som möjliggör att ni kan hålla dessa aktiviteter?

(strukturella möjligheter, ekonomiska, ledarskap, prioriteringar, biblioteksplan...)

Berätta hur du tänker kring er biblioteksplans inkluderingstankar och att biblioteket ska vara till för alla. Hur skulle kulturprogram kunna hjälpa er här?

Hur tänker du/ni kring delaktighet?

Vad är roligt med att arrangera?

Berätta om ett särskilt lyckat tillfälle du minns

Vad upplever ni/du händer i ert bibliotek när ni/du arrangerar?

Vad upplever ni/du händer med platsen när ni/du arrangerar?

Vilken respons har ni/du mött från deltagarna?

Vilken respons har ni/du mött från lokalsamhället?

Om du hade obegränsade möjligheter, vad skulle ni/du göra i biblioteket?

Av detta som ni/du berättat om, vad tror ni/du skulle vara möjligt att genomföra? Och vad skulle ni/du behöva för att genomföra det?

Varför behöver det göras tycker ni/du?

Bilaga 2

Intervjuguide Bibliotekschef – semistrukturerad intervju

Berätta om kommunen. Vilka bor här? Vilken plats har kultur i kommunen?

Berätta om era kommunbibliotek.

- *Vilka är det som kommer?*
- *Vad vill de? Hur använder de biblioteket?*

Hur tänker ni när ni bestämmer vilka aktiviteter ni ska genomföra?

Hur tänker ni kring filialernas programverksamhet? Hur ser möjligheterna ut?

Hur arbetar du gentemot filialbiblioteken i deras planering av programverksamhet?

Hur ser du på tillitsbaserad styrning i programverksamheterna?

Biblioteksplanen 2014–2024:

Jag läser att ni arbetade fram biblioteksplanen med hjälp av tillfälliga arbetsgrupper.

- Viktiga prioriteringar?
- Vad lägger du för betydelse i meningen "Producera kulturell verksamhet"?
- Vad tänker du om att "Förmedla andra konstuttryck"?
- Jag ser att **samarbete** är något ni prioriterar genom att ni vill "Vidareutveckla arbetet med bokcirklar i samarbete med andra aktörer och i anslutning till kulturprogram." Hur har detta gått? Vilka är fördelarna och utmaningarna i att samarbeta med externa parter?

- ”barn och ungas medinflytande när verksamheten planeras och utvecklas”
- Hur tänker du kring formuleringen ”Skapa rum för mellanmänskliga möten genom programverksamheten”?

Berätta hur du tänker kring biblioteksplanens inkluderingsidéer och att biblioteket ska vara till för alla.

Kommunen dras med minskande skatteunderlag. Hur tänker ni att ni kan arbeta med kulturprogram utifrån begränsade resurser?

Vad upplever du händer i er kommun när biblioteken arrangerar kulturprogram?

Varför behöver det göras tycker du?

Vilken respons har du mött från kommunens boende?

Om du hade obegränsade möjligheter, vad skulle ni utveckla på era bibliotek?

Av detta som du berättat om, vad tror du skulle vara möjligt att genomföra? Och vad skulle ni behöva för att genomföra det?

Bilaga 3

Observationsschema

Huvudsakligt fokus: Studera känslan i rummet och de sociala relationerna mellan bibliotekarie och deltagare.

- Vilka är där?
- Hur är relationen mellan dem?
- Hur är relationen till bibliotekarien?
- Vad diskuteras i samtalet?
- Hur interagerar deltagarna med samtalet?
- Hur verkar deltagarna uppleva sammanhanget?
- Vilken känsla upplever jag i rummet – positiv/negativ, avslappnat/konstruerat, vardagligt/”högtidligt”, socialt/initiativtagande/tillbakadraget/försiktigt, agens/icke-agens? Vilken roll spelar bibliotekarien i att påverka dessa värden?